

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Model of Buddhist Integrated Learning Management

at Public Space in Roi Et Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Instruction

at Public Space in Roi Et Province

โดย

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.

พระครูปลัดสมหมาย อตถสิทฺโธ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Model of Buddhist Integrated Learning Management
at Public Space in Roi Et Province

โดย

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 1

Model of Buddhist Integrated Learning Management at Public Space in Roi Et Province

By

Asst. Prof. Dr. Phrakhrusutaworathammakit
Dr. Phrakhrupralatsommai AAtthasittho

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
RoiEt Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765025

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : พระครูสุตวรธรรมกิจ,ผศ.ดร., พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) ศึกษาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๔๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑) ศึกษาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเช่น ด้วย ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข โดยมีกิจกรรมต่างๆ

ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หลังกาจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๖.๒๐$ S.D. = ๐.๗๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X} = ๑๘.๔๐$ S.D. = ๐.๖๐) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑.๘๐$ S.D. = ๐.๙๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Research Title: Model of Buddhist Integrated Learning Management at Public Space
in Roi Et Province

Researchers: Asst. Prof. Dr. Phrakhrusutaworathammakit
Dr. Phakhrupralatsommai AAtthasittho

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist College

Fiscal Year: 2022 (2565 B.E.)

Abstract

The research program is “Model of Buddhist Integrated Learning Management at Public Space in Roi Et Province”. This research wants to improve the teaching and learning management because the system of Thai teaching and learning does not have standard. It does not develop the students to have the knowledge as the standard system of Thai education so the model of learning management should promote the imagine and thought and to apply the creativity-based learning (CBL) for the students. The objectives of the research program are 1) to study model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province 2) to develop and find the efficiency of model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province 3) to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province. The study is the Mixed Methods Research including document research, quantitative research, qualitative research and action research. The populations of the research are 440 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province. The research results are

1. to study model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province, the opinions of the respondents on the questionnaire of model of

Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province are found that the overall means score is 4.14 which is at high level. The local administration should participate with learning management. The Model of Buddhist learning management should have morality, emotional awareness, leaving sad emotion, conscious training, emotional management, leaving the evil, protecting and supporting the good thing to progress. It should develop the potential and capacity for life and integrate new knowledge to be success by the people who live in the community participate the activities such as activity of local culture preserving, merit making activity, praying activity, moral training activity, sport activity, social activity and dhamma learning activity.

2) to develop and find an efficiency of model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province are found that the opinion of the respondents on model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province has overall means score 4.18 which is high level.

The test result after training activity using the manual of model of Buddhist integrated learning management at public space has mean score 16.20 and standard deviation score 0.70 ($\bar{X} = 16.20$ S.D. = 0.70) in the first time, and in the second time, mean score 18.40 and standard deviation score 0.60 (evaluate after the first time one week) ($\bar{X} = 18.40$ S.D. = 0.60), it is higher than training activity ($\bar{X} = 1.80$ S.D. = 0.95), so the test result of the simple target before and after using the model of Buddhist integrated learning management at public space is statistically significant difference of 0.05.

3) to evaluate of satisfaction of the model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province has overall mean score 4.20 which is at highest level.

Keywords: Model, Buddhist Integrated Learning Management, Public Space

กิตติกรรมประกาศ

แผนการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งหวังการเสริมสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ คณะผู้วิจัย กราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ในการสนับสนุนศึกษาวิจัยรวมทั้งให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยและอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานการวิจัยในครั้งนี้

เจริญพรขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้ความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความมีอุตสาหะวิริยะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอน้อมบูชาถวายแด่พระเถระครูบาอาจารย์ และคณะบุคคลที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่อการเรียนรู้ในชีวิตและพระพุทธศาสนาของคนในสังคม

คณะผู้วิจัย

๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓	เป้าหมายการวิจัย	๔
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๑.๗	ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๘

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑	แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน	๑๐
๒.๒	แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้	๑๗
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ	๔๐
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ	๕๙
๒.๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๖

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๙๒
๓.๒	พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา	๙๕
๓.๓	ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๙๕
๓.๔	เครื่องมือการวิจัย	๙๖
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย	๑๐๑
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๓
๓.๗	การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๑๐๕

๓.๘	สรุปขั้นตอนการวิจัย สรุปขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้	๑๐๖

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗

๔.๑	ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๐๗
๔.๒	พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๑๗
๔.๓	ความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๒๗
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๓๕

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๓๕
๕.๒	อภิปรายผล	๑๔๒
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๔๖

บรรณานุกรม	๑๔๗

ภาคผนวก	๑๕๔

ภาคผนวก ก จดหมายนำ	๑๕๖
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๑๕๗
ภาคผนวก ค แบบสอบถาม	๑๖๑
ภาคผนวก ง รูปภาพกิจกรรม	๑๗๐
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	๑๗๘
ภาคผนวก ฉ บทความวิจัย	๑๘๐
ภาคผนวก ฉ คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	๒๑๖
ภาคผนวก ช บทสรุปผู้บริหาร	๒๒๕
ภาคผนวก ซ ประวัติผู้วิจัย	๒๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญา หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง^๑ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์^๒ เพื่อสนองความต้องการเฉพาะในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบแข่งขันชิงดีชิงเด่น กลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริง เกิดความบีบคั้นทั้งในตนเองและระหว่างกัน ในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม และสถานศึกษาเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ มายาวนาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมไทย ทั้งนี้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ มีแนวคิดที่มนุษย์สามารถเป็นผู้ประเสริฐหรือฝึกได้ เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบความสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่ข้อปฏิบัติ ๓ อย่าง หรือไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรมตนให้ปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อแนะนำให้ปฏิบัติ เพื่อดำรงอยู่ด้วยดีในสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) การฝึกฝนคุณภาพจิตใจให้เกิดความตั้งมั่น

---

^๑ Jongsathityou, J. and Sukhapirome, R., *The research report on the characteristics and processes of cultivating the moral and ethics of different countries*, (Bangkok: Prigwhan Graphic, 2007), p. 42.

^๒ Wasee, P., *The education system that solves the misery of the whole earth*, (2nd ed.), (Nakhon Pathom: Center for Intellectual Wisdom Mahidol University, 2007), p. 84.

แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน รวมถึงการฝึกฝนจิตให้มีคุณธรรม ส่งเสริมต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม และสามารถที่จะก้าวสู่การฝึกฝนอบรมปัญญาต่อไป (สมาธิ) และการฝึกฝนปัญญาให้รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ (ปัญญา) และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต^๓

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรค์แห่งสติ ในฐานะ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสภาวะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน^๔และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ^๕

^๓ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔.[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^๔ Slavin, R. E., *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*, (Boston: Allyn and Bacon, 1995), pp. 49-69.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

แนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ^๖ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติ และพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติโดยยึดถือทางสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่ง เอียงสุด ซึ่งจะพลาดจากตัวความจริง ที่เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา สามารถสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การจัดการศึกษา ตามแนวพุทธ เป็นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดี ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การพัฒนานักเรียนให้สามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็นโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกลายมิตระเอื่อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ให้นักเรียนอย่างเป็นองค์รวม^๗ ซึ่งผลที่เกิดจากการพัฒนานักเรียน นักเรียนจะสามารถ ๑) พัฒนาดตนเองด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ๒) พัฒนาดตนเองทางด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๓) พัฒนาดตนเองทางด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง และ ๔) พัฒนาดตนเองทางด้านปัญญา ความรู้ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น^๘

จากความเป็นมาและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน จะเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ และการจัดการศึกษาไทย ๔.๐ ซึ่งการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วว่าสามารถส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ด้วยนั้นมาผนวกกับการจัดการรู้สร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน จึงเป็นปัญหาที่ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

^๗ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐๒-๖๐๔.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. หาประสิทธิภาพของแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ เป้าหมายการวิจัย

๑. แบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร
๒. หาประสิทธิภาพของแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร
๓. ความพึงพอใจของแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการวิจัยเรื่อง “แบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งหาประสิทธิภาพของแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้แก่

- ๑) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) ระดับนโยบาย เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) ระดับอำเภอ สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอธวัชบุรีนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน ๙,๑๒๐ คน^๔

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอธวัชบุรี ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

---

^๔วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ออกความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ราย

๔.๑.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

๔.๑.๕ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการเรียนการสอนเชิงพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นจากการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม คือ อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขา มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมเข้าไปเสริมและร่วมปฏิบัติในกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้อันประกอบไปด้วย อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขาเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบกิจกรรม หมายถึง การออกแบบกิจกรรมภายใต้โครงการ “พัฒนาการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม

- ๑) กิจกรรมลานธรรมล้ำลึก โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
- ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน

๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่เป้าหมายที่เกิดจากการตัดสินใจร่วมกันของผู้วิจัยและคณะวิจัยเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดร้อยเอ็ดได้แก่ พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. สามารถพัฒนาชุดการเรียนรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๒. สามารถนำผลการวิจัยไปปรับเป็นนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชนในการรูปแบบการ
จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีประสิทธิภาพ
๓. ประชาชนในพื้นที่ได้รับการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่สาธารณะใน
จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อวิจัย “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” แนวความคิดและการตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อยกระดับจิตสำนึกและปัญญาของมนุษย์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยมีแนวทางที่จะทำให้เห็นความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ที่ชัดเจน เชื่อมโยงทั้งความคิด (Head) จิตใจ (Heart) และนำไปสู่การปฏิบัติ (hand) ที่มีประสิทธิภาพ เป็นวิถีทางแห่งปัญญาที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดการค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขอย่างแท้จริง และสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้จิตใจและความรู้ภายนอกพัฒนาควบคู่กันไปอย่างสมดุล โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานบูรณาการ พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย เพื่อจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนให้เป็นคนดี เก่ง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงสรุปได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีแนวคิดด้านการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ หลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา ด้วยวิธีการเข้ามาศึกษาพัฒนาตนตามรูปแบบพระพุทธศาสนาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งองค์ธรรมในรูปแบบเหล่านั้นก็คือ รูปแบบไตรสิกขานั้นเอง ดังนั้นการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการจึงมีความสำคัญในยุคปัจจุบันนี้ คณะผู้วิจัยจึงแบ่งการนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๑.๑ การออกแบบการเรียนการสอน

การออกแบบระบบการเรียนการสอน เป็นวิธีดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาจึงได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

ทิสนา แคมมณี^๑ กล่าวว่า การสร้างระบบหนึ่งขึ้นมา กระบวนการที่จำเป็น คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของระบบ การศึกษาหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การประมวลสภาพการณ์ และปัญหาที่เกี่ยวข้อง การกำหนดองค์ประกอบ การเขียนผังระบบ การทดลองใช้ระบบการประเมินผล ระบบและการปรับปรุงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับริเชย์ (Richey, ๑๙๘๖)^๒ ที่ได้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของการจัดขั้นตอนและแบบจำลองวิธีเชิงระบบที่สอดคล้องสัมพันธ์กันซึ่งมีขั้นตอนในส่วนของการละเอียดที่ แตกต่างกันไป โดยสามารถสรุป ขอบข่ายตามขั้นตอนหลักที่ร่วมกันอย่างชัดเจน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ในขั้นนี้เป็นขั้นการนำระบบเดิมที่ปรากฏอยู่ตามสภาพจริง (Actual) ที่ดำเนินการในปัจจุบันมาวิเคราะห์ เช่น ข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบาย เป้าหมาย สภาพบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการเรียนการสอนกับสภาพที่คาดหวัง (Target) ให้เกิดขึ้นตามความประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการและจุดบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจทรัพยากรที่มีอยู่และที่ต้องการ เพื่อนำมาเติมเต็มในการพัฒนา และทำให้สามารถระบุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาที่ชัดเจนในขั้นต่อไป

๒. ขั้นการออกแบบ (Design) ในขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นแรกมาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจนซึ่งได้มีการระบุถึง สิ่งที่ต้องมาก่อน (Entry Behavior) หรือเงื่อนไขที่จะนำมาสู่การออกแบบระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๓. ขั้นการพัฒนา (Development) ในขั้นนี้จะป็นขั้นในการพัฒนาเลือกวัสดุ ทรัพยากร การเรียนการสอนที่มีอยู่รวมถึงการเลือกและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนา

^๑ทิสนา แคมมณี, ศาสตราจารย์, องค์กรความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๔.

^๒Richey, Rita, *The Theoretical and Conceptual Bases of Instructional Design*, (New York: Nicols Publishing, 1986), p. 125.

เครื่องมือต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย โดยสะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ได้แก่ สิ่งนำเข้าตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต ผลลัพธ์ (Output) โดยมีกลไกการควบคุม (Control) เพื่อตรวจสอบกระบวนการให้มีประสิทธิภาพและมีการให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

๔. ขั้นนำไปใช้ (Implement) ในขั้นนี้เป็นขั้นของการนำแบบที่ได้พัฒนาไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบว่าระบบการเรียนการสอนที่ได้การพัฒนาขึ้นนั้น สามารถใช้ได้ผลตามที่คาดหวังประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนา

๕. ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ในขั้นนี้เป็นการดำเนินการประเมินใน ๒ ส่วน คือ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่กระบวนการปรับปรุงและพัฒนา

จากการศึกษากระบวนการออกแบบการเรียนการสอนข้างต้น สรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนประกอบด้วย ๕ ขั้น ได้แก่ ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นการออกแบบ (Design) ขั้นการพัฒนา (Development) ขั้นนำไปใช้ (Implement) และขั้นประเมิน (Evaluation) ตามลำดับ

๒.๑.๒ รูปแบบการเรียนการสอน

๑. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ พฤติกรรมและปัญหาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎี การเรียนรู้วิธีการสอนต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินในทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เดิมของผู้เรียนการประเมินในขณะที่เรียน และการประเมินหลังการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินความรู้แบบการเรียนรู้ จอยส์และเวล (Joyce and Weil, 2009) “กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) คือรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Model) เพราะเป็นการพรรณนาถึงสภาพแวดล้อมในการเรียน ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมของผู้สอนเมื่อนำรูปแบบมาใช้ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่การจัดระบบของ

---

^๓ Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 25.

ความสามารถในการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ให้การศึกษาแก่ตนเอง หลักสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนคือ สอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีพลังมากขึ้น มีทักษะในการเรียนรู้และเพิ่มพูนสติปัญญา

นักการศึกษาไทย ได้ให้คำนิยามของรูปแบบการเรียนการสอนไว้หลายความหมาย ได้แก่ ทิศนา ขัมมณี^๔ กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ เข้าไปช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ และ วัชรฯ เล่าเรียนดี^๕ กล่าวถึงความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันในการดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเดียวกับวิธีสอน ความแตกต่างจะอยู่ที่รูปแบบการเรียนการสอน อาจจะมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนปรากฏอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง ระบบการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อโดยนำเทคนิควิธีสอนเข้ามาใช้ให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่กำหนด ซึ่งรูปแบบการสอนจะต้องมีรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล

๒. การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวล (Joyce and Wel, ๒๐๐๙)^๖ จัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน ออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๑) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย ส่งเสริมแรงขับภายในของบุคลากรในการได้รับข้อมูล และการจัดการข้อมูล (Information Processing Models) การรู้ปัญหา การหาข้อสรุป การสร้างมโนทัศน์และภาษา รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้ ได้แก่รูปแบบการเรียนการสอนการคิดเชิงอนุมานของทาบ (Taba 's Inductive Thinking Model) รูปแบบการ

^๔ทิศนา ขัมมณี, ศาสตรจารย์สอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๒.

^๕วัชรฯ เล่าเรียนดี, รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔.

^๖Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), pp. 25-34.

เรียนการสอนมโนทัศน์ของบรูเนอร์ (Bruner's Concept Attainment Model) และรูปแบบการสอน การฝึกการคิดสืบค้นของซัสแมน (Suchman's Inquiry Training Model) เป็นต้น

๒) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาสังคม (The Social Models) เป็น รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการทำงานร่วมกัน ใช้พลังในการร่วมมือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ใน การจัดการชั้นเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างการทำงานร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ใน ชั้นเรียน รูปแบบการเรียนการสอนนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติของชาฟเทล (Shafteel's Role Playing Model) เป็นต้น

๓) รูปแบบการสอนที่เน้นการเสริมสร้างบุคลิกภาพ (Personal Model) รูปแบบนี้ เริ่มจากจินตทัศน์ของแต่ละคน ที่จะพยายามให้การศึกษาเพื่อให้เข้าใจตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบ ต่อการศึกษา และการเรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้แกร่งขึ้น มีการรับรู้มากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ ทำ ให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวให้ความสำคัญกับจินตทัศน์ของแต่ละ บุคคล ที่ส่งเสริมความเป็นอิสระซึ่งทำให้บุคคลเพิ่มความตระหนักในตนเองและรับผิดชอบต่อโชคชะตา ของตน เช่น การสอนแบบไม่ชี้นำของโรเจอร์ส (Roger Nondirective Self-esteem Model) และ การสอนแบบส่งเสริมให้รู้คุณค่าของตนเองของมาสโลว์ (Maslow's Enhancing Self-esteem Model)

๔) รูปแบบการสอนที่เน้นพฤติกรรม (Behavioral Model) เป็นรูปแบบที่เน้นความรู้ เกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลตอบสนองต่อภาระงานและการป้อนกลับ รูปแบบนี้มุ่งสังเกตพฤติกรรม กำหนดภาระงานและวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า เช่น การเรียนแบบรอบรู้ของบลูม (Bloom's Mastery Learning Model) และรูปแบบการสอนโดยตรงของกู๊ด และคณะ (Good's Direct Instruction Model) เป็นต้น

ทิตินา แชมมณี^๗ ได้ศึกษาและประมวลรูปแบบการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามี ประสิทธิภาพ และนำมาจัดแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งมุ่งเน้นให้ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือ

^๗ ทิตินา แชมมณี, รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๒.

ความคิดรวบยอด เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโน้ตส์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ (Minenomics) เป็นต้น

๒) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ (Affective Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นการซักค้ำ (Jurisprudential Model)

๓) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือแสดงออกต่าง ๆ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harow's Instruction Model for Psychomotor Development) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Devies Instructional Model for Psychomotor Development) เป็นต้น

๔) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้น การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญา กระบวนการทางสังคม หรือกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instructional Model) รูปแบบการเรียน การสอนกระบวนการคิดอุปนัย (Inductive Thinking Instruction Model) เป็นต้น

๕) รูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instructional Model) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ ๔ MAT เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของคุณลักษณะของเนื้อหาวิชา คุณลักษณะของผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียนและสังคมคือ เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน สำหรับรูปแบบการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จะใช้รูปแบบการสอนที่นำเอาแนวคิดของจอยส์ และเวล (Joyce and Well, ๒๐๐๙) มาใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวลล์ (Joyce and Weil) ได้เสนอสิ่งที้องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) ซึ่งแต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน ดังนี้

๑. ส่วนที่ ๑ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (The Model of Teaching) แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

๑.๑ กระบวนการเรียนการสอน (Syntax หรือ Phases) เป็นการจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนและการเรียนการสอนแตกต่างกันไป

๑.๒ ระบบสังคม (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทของครูและนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ตน

๑.๓ หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) เป็นหลักการหรือวิธีการที่ครูจะตอบสนองต่อสิ่งที่นักเรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล การสร้างบรรยากาศอิสระในการคิดและการปฏิบัติโดยไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด เป็นต้น

๑.๔ สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน หรือระบบสนับสนุน (Support System) เป็น การบอกเงื่อนไข หรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามที่ คาดหวังให้กับผู้เรียน เช่น การสอนเพื่อฝึกทักษะ นักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่และด้วย อุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริง หรือเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นพร้อมใช้ต่าง ๆ ให้ ครบถ้วน^๔

๒. ส่วนที่ ๒ การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำหรือให้ข้อแนะนำการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด จึงจะเหมาะสมและใช้กับนักเรียนในระดับใด เป็นต้น

๓. ส่วนที่ ๓ สารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานและส่งเสริมการเรียนรู้ (Instruction and Natural Effects) ในแต่ละรูปแบบจะต้องจัดสารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานอะไรบ้างให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีสิ่งสำคัญ และองค์ประกอบใดบ้างที่จะทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้นั้น ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งก็คือการสอนของครูที่จัดขึ้นตามขั้นตอนและสภาพแวดล้อมในการเรียนสมรรถนะสำหรับที่ผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาตลอด กระบวนการซึ่งถือผลที่เกิดขึ้นจากการสอน และเป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ คุณสมบัติ คุณลักษณะหรือสมรรถนะของผู้เรียนที่ต้องปลูกฝังจนติดตัว เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่คาดหวัง

---

^๔ Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 9.

จากแนวคิดของจอยส์ และเวลล์ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน

สำหรับการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้นำ องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของจอยส์ และเวลล์ มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน และใช้แบบจำลองการสอนเชิงระบบ ADDIE Model ของครุส (Kruse, ๒๐๑๒)^๔ ซึ่งเป็นวิธีการเชิงระบบ (System Approach) ที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และมีความเหมาะสมอย่างประกอบด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) วิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็น (Asses and Analyze Nels) ในการจัดการเรียนรู้ ๒) ขั้น การออกแบบ (Design) ออกแบบการเรียนการสอนและการนำเสนอ (Design Instruction and Presentations) ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบวิธีการหรือรูปแบบที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ๓) ขั้นการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนานวัตกรรมวิธีการ และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ๔) ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) นำสาระและกิจกรรมไปใช้ ซึ่งประกอบด้วย การ วางแผนในการบริหารจัดการ นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ และดำเนินการจัดการเรียนรู้ตาม ขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ และ ๕) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน และประสิทธิผลของนวัตกรรมวิธีการที่ใช้ในการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การออกแบบการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมสำคัญของครู ที่ต้องใช้ทั้งความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน การจัดการเรียนรู้ ทฤษฎีสำคัญ การผลิตและการใช้สื่อ ทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทักษะการคิด วิเคราะห์สังเคราะห์ สร้างสรรค์ หรือแนวคิดเชิงออกแบบ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การจัดการเรียนรู้การใช้ สื่อต่าง ๆ เป็นต้น และประสบการณ์การสอนที่ช่วยให้ครูรู้จักกิจกรรม สื่อ เครื่องมือวัดผลที่ใช้ได้ผลหรือไม่ การออกแบบการเรียนการสอนมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการเรียนของครูเหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียน บริบท และจุดประสงค์การเรียนรู้มากขึ้น

^๔ Kruse, K. Instruction to Instruction Design and ADDIE Model, [Online], available form http://www.transformativelearning.com/id_systems.html, [22 October 2021].

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๑ ความหมายของการเรียนรู้

เอกรินทร์ สีมหาศาล^{๑๐} กล่าวว่าไว้ว่า การเรียนรู้และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ สิ่งแวดล้อมและความต้องการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ทักษะการจัดการของผู้สอนและผู้เรียนที่เกื้อกูลกัน ผู้สอนต้องวิเคราะห์ สาระสำคัญของการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ชีวิตจริงได้ พระราชบัญญัติแห่งชาติดึงกำหนดไว้ว่าการเรียนรู้จะต้องเน้นให้เกิดความสมดุลทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้าน คุณธรรม ๒. ด้านความรู้ ๓. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๔. ด้านการบูรณาการ

พัชรี สว่างทรัพย์^{๑๑} ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติในการเรียนการสอนที่เกิดคุณภาพ คือ

๑. จัดทำแผนการเรียนและโปรแกรมการเรียน ควรจัดทำไว้ให้ครบทุกภาคเรียนและหลายแผนการเรียนในแต่ละสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียน

๒. การจัดทำตารางเรียน ซึ่งหมายถึง ตารางเรียนประจำตัวนักเรียน นักศึกษา ซึ่งแต่ละคนจะต้องมีไว้ตามโปรแกรมการเรียนของนักเรียนนักศึกษาเอง ในแต่ละภาคเรียน การจัดทำตารางเรียนจะเชื่อมโยงถึงตารางการใช้ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน และตารางสอนประจำตัวครู การจัดครูสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครูก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครู ก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจและประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอนนั้น

๓. การใช้สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนควรใช้รูปสื่อผสม คือการใช้ตำรา เรียนควบคู่กับอุปกรณ์ช่วยสอน เอกสารอ้างอิง หรือหนังสือประกอบการเรียนอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารทางอาชีพและธุรกิจ ควรมีไว้ให้มากที่สุดในห้องสมุด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ศึกษาประเภทวีดิทัศน์ คาสเซตเทปจัดทำไว้ให้พร้อม

^{๑๐} เอกรินทร์ สีมหาศาล, กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๙๗.

^{๑๑} พัทรี สว่างทรัพย์, “การจัดการเรียนรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<http://www.kroobanok.com/blog/๓๙๘๓๙> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๔. การวัดผลและประเมินผล การสอนกับการวัดผลประเมินผลเป็นกิจกรรมที่แยกกันไม่ได้ เมื่อใดมีการสอนย่อมต้องมีการวัดผล เพราะการวัดผลทุกครั้งผู้เรียนแต่ละคนย่อมเรียนรู้ได้แตกต่างกัน การวัดผลจึงต้องทำหน้าที่ติดตามผลการเรียนการสอนทุกครั้งไป

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ คือ การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีการวัดผลประเมินผล

๒.๒.๒ ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งหลักในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักการที่สำคัญดังนี้

๑. ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล

๑) ศึกษาทำความเข้าใจ

๒) คิดวิเคราะห์

๓) ตีความ

๔) แปลความ

๕) สร้างความหมายแก่ตนเอง

๖) สังเคราะห์ข้อมูล

๗) สรุปข้อความรู้

๒. ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๓. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "กระบวนการ" ควบคู่ไปกับ "ผลงาน/ข้อความรู้ที่สรุป ได้"

๕. ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายใน

วิธีการเรียนของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน รักการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งแนวทางจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีแนวทางที่สำคัญคือ

๑. สิ่งที่เรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียน บทเรียนควรจะเริ่มจากง่ายไปหายาก และมีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา

๒. กิจกรรมการเรียนต้องมีความหลากหลาย น่าสนใจ เราใจที่จะปฏิบัติเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติ สัมผัสจับต้องด้วยตนเองและเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด ตลอดจนพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

๓. สื่อการเรียนน่าสนใจ มีความหลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำ การใช้เป็นสื่อที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ชัดเจน สอดคล้องกับกิจกรรมและจุดประสงค์ที่กำหนด จนผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

๔. การประเมินผล ควรมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ไม่กดดันหรือสร้างความเครียด และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง ประเมินซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเติมพลังการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๕. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ควรแสดงออกด้วยความรัก ความเมตตา มีความอาทรซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน เชื่อมมั่นในศักยภาพของกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามแบบของตนเอง

๖. ครูควรให้การเสริมแรงและสนับสนุนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสุข เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

๗. ครูไม่ควรใช้อำนาจกับผู้เรียน ไม่เข้มงวดจนผู้เรียนเกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นการสกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการกล้าแสดงออกที่หลากหลายของผู้เรียน

สรุปได้ว่าการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้แล้ว การที่ครูจะจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขนั้น ที่สำคัญครูจะต้องมีความสุขในการจัดการเรียนรู้ด้วย ยอมรับในความสำคัญของผู้เรียน พร้อมทั้งจะเปิดโอกาส

ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนทุกคน และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันกับผู้เรียน ซึ่งครูและนักเรียน
ควรจะมีการปรับปรุงบทบาทของตนเองตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๒.๓ บทบาทครูและบทบาทผู้เรียนในการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑. บทบาทครู

- ๑) ศึกษามาตรฐานการศึกษา และ วิเคราะห์หลักสูตร
- ๒) วางแผนการสอน กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ ร่วมกับผู้เรียน
- ๓) นำกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเข้ามามีใช้ในการสอน
- ๔) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ๕) และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ร่วมกับผู้เรียน
- ๖) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้
- ๗) ดูแลกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นให้ปฏิบัติ ให้คำแนะนำ
- ๘) นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุปข้อเรียนรู้
- ๙) เสริมความรู้ และ ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้
- ๑๐) วัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง
- ๑๑) บันทึกสรุปผลการสอน
- ๑๒) วิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

๒. บทบาทผู้เรียน

- ๑) ร่วมกำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้
- ๒) ร่วมวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิด
วิเคราะห์ ตีความ แปลความสร้างความหมายแก่ตนเองสังเคราะห์ข้อมูล สรุป
ข้อความรู้
- ๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
- ๕) มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้จากกันและกัน
- ๖) เรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน / ข้อความรู้ที่สรุปได้
- ๗) นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คือ จะอยู่ในฐานะผู้คอยอำนวยความสะดวกโดยจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้อื่นและสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ ๆ จึงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน^{๑๒}

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

๑. ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง โครงสร้างหรือแผนหรือลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน^{๑๓}

คุณลักษณะสำคัญ (Critical attributes) ของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. มีปรัชญาหรือแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
๒. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
๓. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
๔. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น
๕. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
๖. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน

^{๑๒} วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

^{๑๓} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

๗. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ สนับสนุนจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่สำคัญ คือ

- ๑) ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ
- ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
- ๓) กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ
- ๔) ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบดังนี้

๑. ความสำคัญของรูปแบบ
๒. หลักการของรูปแบบ
๓. วัตถุประสงค์
๔. สาระการเรียนรู้
๕. การจัดกระบวนการเรียนรู้
๖. การประเมินผล^{๑๔}

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนได้ ดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัย หรือการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒) การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอน ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอน จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

^{๑๔}อ้างแล้ว, ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน, หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

๓) การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงาน หรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การประเมินรูปแบบการสอน เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยทั่วไป จะใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ โดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

(๕) การปรับปรุงรูปแบบการสอนมี ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนนำรูปแบบการสอน ไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี เป็นข้อมูลในการปรับปรุง และระยะหลังนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวนำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

๓. การตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์ จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (qualitative) และเชิงปริมาณ (quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบ ควรตรวจสอบ คุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ^{๔๔}

(๑) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผล ระหว่างตัวแปร

(๒) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประเมินค่านี้ สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากร ก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อ คือ การสร้างรูปแบบใหม่หรือ การปรับปรุงหรือพัฒนา รูปแบบเดิม

^{๔๔} อุทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๖.

Eisner^{๑๖} ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการ ความสะดวกอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่า การรับรู้ที่เท่ากันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (decision making model) แต่อย่างใด อย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

๒. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (art criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผลทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้น จริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

๔. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

---

^{๑๖} Eisner, E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation", *Journal of Aesthetic Education*, 1976. pp. 192-193.

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (high credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

การประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในการพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่า รูปแบบนั้นมีคุณภาพมากน้อยเพียงไร

Tyler^{๑๗} กล่าวว่า การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่างกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้วจะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้อย่างดีในภายหลัง Tyler มีความเห็นว่า จุดประสงค์ของการประเมิน คือ

๑. เพื่อตัดสินว่า จุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบผลสำเร็จก็อาจเก็บไว้ใช้ได้ต่อไป แต่ส่วนใดไม่ประสบผลสำเร็จก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๒. เพื่อประเมินค่าความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อให้สาธารณชนได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ในอันที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษา ได้ และเพื่อใช้ข้อมูลนั้นเป็นแนวทางในการที่จะปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้

จากจุดประสงค์ของการประเมินโปรแกรมดังกล่าวนี้ ไทเลอร์ ได้จัดลำดับขั้นตอนใน การเรียนการสอนและการประเมินผลไว้ดังต่อไปนี้

- (๑) ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจง
- (๒) กำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องใช้ให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- (๓) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้ ประสบผลสำเร็จ
- (๔) ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือทดสอบสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

การประเมินผลตามความคิดของไทเลอร์ อาศัยการวัดพฤติกรรมเฉพาะอย่างก่อนและ หลัง การเรียน (pre-post measurement of performance) และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้า ว่า ความสำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จการประเมินตามแนวคิดนี้เหมาะสำหรับประเมินสรุปผล (Summative evaluation) มากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า

^{๑๗} Tyler, R.W., *Education Evaluation : new Roles, New Means*, (Chicago : University of Chicago Press, 1976), p. 54.

Scriven ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมินก็คือ การตัดสินคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน Scriven เสนอลักษณะของการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

(๑) การประเมินผลย่อย (formative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริงในขณะที่ใช้รูปแบบอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

(๒) การประเมินผลรวบยอด (Summative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริงเมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้รูปแบบแล้ว เพื่อตัดสินคุณค่าของรูปแบบ

(๓) การประเมินผลภายใน (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายในของตัวมันเองเช่นประเมินเนื้อหา จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรูปแบบ เป็นต้น^{๑๘}

(๔) การประเมินผลสำเร็จ (pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการรูปแบบ เช่น การประเมินผลที่เกิดจากการสอนของครูที่มีต่อนักเรียนในการตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ ผู้วิจัยประเมินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดคือประเมินผู้ใช้รูปแบบ (ครู) ผู้รับผลโดยตรงจากรูปแบบ (เด็กปฐมวัย) และผู้รับผลกระทบจากรูปแบบ (ผู้ปกครอง) โดยจะประเมินใน ๒ ระยะ คือ ประเมินขณะใช้รูปแบบ (formative evaluation) ซึ่งได้แก่การประเมินผลโดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการทดลอง และประเมินผลหลังการใช้รูปแบบ (summative evaluation)

๒.๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๕.๑ ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง แนวคิด หรือหลักการ ซึ่งผ่านกระบวนการรวบรวมแนวคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะการเกิดการเรียนรู้ หรือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรได้

๒.๒.๕.๒ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้

^{๑๘} Scriven, M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake (Ed.), *Curriculum evaluation*. AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation, (Vol. 6). Chicago: Rand McNally, (1967).

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งทางจริยธรรมและการกระทำซึ่งส่งผลต่อลักษณะของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการประยุกต์ใช้การพัฒนา หรือ การสร้างสรรค์ทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่ ๆ อีกด้วย

๒.๒.๕.๓ จุดมุ่งหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการอธิบายการเกิดการเรียนรู้ของบุคคล หากครูผู้สอนมี ความรู้ความเข้าใจก็จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๕.๔ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียน การวางแผนการจัดการเรียนสอน รวมถึงการวัดและการประเมินผู้เรียน หากผู้ดำเนินงานหรือครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ทฤษฎีได้อย่างได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๕.๕ วิวัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^{๑๙} ได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ช่วง คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มจิตนิยม หรือกลุ่มเน้นการฝึกจิต หรือสมอง (Mental Discipline) ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กลุ่มพุทธินิยมหรือ ความรู้ความเข้าใจ (Cognitivist) กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) และกลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) และทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนร่วมสมัย (ยุคปัจจุบัน) เช่น ทฤษฎีพุทธิปัญญา ทฤษฎีการสร้างความรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักวิชาการส่วนใหญ่เริ่มต้นสนใจทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ต่อมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการความคิดหรือทางสมอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยมโดยเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่นิยมกันในปัจจุบัน ต่อมานักวิชาการเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปและแต่ละทฤษฎีต่างก็มีข้อดีและ ข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้นักวิชาการได้เริ่มผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกัน

^{๑๙}ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี: พิษาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗.

จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสานจะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคได้มีการพัฒนาในส่วนที่ยังบกพร่องหรือส่วนที่ยังขาดอยู่ จนกระทั่งทำให้ได้ข้อความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ช่วงของยุคปัจจุบันนี้ นักวิชาการมีการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ให้สามารถตอบโจทย์ของสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้คนมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล ที่ได้กล่าวว่าการได้มาซึ่งความรู้ของผู้เรียนต้องมาจากสิ่งที่น่าสนใจ และความรู้เดิมของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้อีก ทั้งทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่พบกับความรู้ที่มีอยู่เดิมมากกว่าการเป็นผู้รับจากครูเพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างชิ้นงานจากแนวความคิดของตน โดยจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมมากกว่าการเป็นผู้ใช้ในอนาคต และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนช่วยกันสร้างองค์ความรู้ โดยจะเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งผู้สอนจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหา และ วางแผนจัดลำดับ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษา (บางท่านเป็นนักปรัชญา นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา) ที่มีความเชื่อแตกต่างกันย่อมทำให้เกิดแนวคิด และวิธีการต่างที่เหมาะสมกับการสอนเนื้อหา หรือกระบวนการมากน้อยต่างกัน ซึ่งการสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ความหมายของความเป็นศาสตร์นั้นคือ การสอนมีกระบวนการมีขั้นตอนที่ชัดเจนอย่างเป็นลำดับในเชิงระบบ ส่วนศิลปะนั้น มีหมายความว่า ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงอารมณ์ความเหมาะสมของสถานการณ์ของบรรยากาศการเรียน คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถประเมินออกมาได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบถึงเทคนิคการสอน หลักการและทฤษฎี แนวคิด เกี่ยวกับวิธีการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ นักการศึกษาได้ประยุกต์และพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งได้กล่าวว่าการเรียนรู้คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Bond) ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ละได้รับความพึงพอใจจะทำให้เกิด

การเรียนรู้ชั้น ธอร์นไคค์ได้ทำการทดลองพบว่า การเรียนรู้ของอินทรีย์ ที่ด้อยความสามารถเกิดจากการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ซึ่งต่อมาเขานิยมเรียกว่า การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงการทดลองของธอร์นไคค์ ที่รู้จักกันดีที่สุด คือ การเอาแมวหิวใส่ในกรงข้างนอกกรงมีอาหารทิ้งไว้ให้แมวเห็นในกรงมีเชือกซึ่งปลายข้างหนึ่งผูกกับบานประตูไว้ ส่วนปลายอีกข้างหนึ่ง เมื่อถูกดึงจะทำให้ประตูเปิด ธอร์นไคค์ ได้สังเกตเห็นว่า ในระยะแรก ๆ แมวจะวิ่งไปวิ่งมา ข่วนโน่นกัดนี่ เผอิญไปถูกเชือกทำให้ประตูเปิด แมวออกไปกินอาหารได้ เมื่อจับแมวใส่กรงครั้งต่อไปแมวจะดึงเชือกได้เร็วขึ้นจนกระทั่งในที่สุดแมวสามารถดึงเชือกได้ในทันที

ธอร์นไคค์ได้สรุปว่า การลองผิดลองถูกจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง และการเรียนรู้ ก็คือการที่มีการเชื่อมโยง (Connection) ระหว่างสิ่งเร้า (Stimuli) และการตอบสนอง (Responses) การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกมีใจความที่สำคัญว่า เมื่ออินทรีย์กระทบสิ่งเร้า อินทรีย์จะลองใช้วิธีตอบสนองต่อสิ่งเร้าหลาย ๆ วิธี จนพบกับวิธีที่เหมาะสมและถูกต้องกับเหตุการณ์และสถานการณ์ เมื่อได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องก็จะนำไปต่อเนื่องเข้ากับสิ่งเร้านั้น ๆ มีผลให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์และลำดับขั้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้แบบนี้ คือ

- ๑) มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้อินทรีย์แสดงการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมา
- ๒) อินทรีย์จะแสดงอาการตอบสนองหลาย ๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
- ๓) ปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป
- ๔) เมื่อปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจถูกตัดทิ้งไป จนเหลือปฏิกริยาที่ทำให้เกิดความพอใจ อินทรีย์จะถือเอาปฏิกริยาตอบสนองที่ถูกต้องและจะแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Interaction) นั้นมากระทบอีก

นอกจากนี้ ธอร์นไคค์ ได้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ขึ้นอีก ๓ กฎ คือ

๑. กฎแห่งผล (Law of Effect) กล่าวว่าเมื่อการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองนำความพอใจมาให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นขึ้น ถ้าความสัมพันธ์นั้นนำความรำคาญใจมาให้ความสัมพันธ์นี้ ก็จะคลายความแน่นแฟ้นลง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าจะให้ผู้เรียนรู้จะต้องมีรางวัลให้ (รางวัลมิได้หมายถึงสิ่งของแต่อย่างใด แต่วรรณทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกพอใจ เช่น การให้คำชมเชย เป็นต้น) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างหายไปเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรม นั้นออกมาจะต้องมี

การทำโทษ เมื่อธอร์นไค้ประกาศกฎแห่งผลออกมาเช่นนี้มีผู้พยายามทดลอง เพิ่มเติมและมีผู้โต้แย้งกันเป็นอันมาก ต่อมาธอร์นไค้พบว่าการทำโทษ มิได้ทำให้การเชื่อมโยงคลาย

ในที่สุดก็สรุปว่า ถ้าการทำโทษมีผลอยู่บ้างก็ไม่ได้ทำให้การเชื่อมโยงอัน เก่าคลายลง แต่จะเป็นการบังคับให้ผู้เรียนพยายามลองแสดงอาการตอบสนองอย่างอื่น ในที่สุดธอร์นไค้จึงล้มเลิกกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการลงโทษ แต่ยังคงเหลือกฎแห่งผลในด้านการให้รางวัลไว้ว่ารางวัล เท่านั้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

๒. กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) จากการสังเกตเมื่อเอาแมวใส่กรงครั้งหลัง แมวจะหาทางออกจากกรงได้เร็วขึ้น เมื่อทดลองนาน ๆ เข้า แมวก็สามารถออกจากกรงได้ทันที ตามลักษณะนี้ธอร์นไค้อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองได้สัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น และความสัมพันธ์นี้จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อมีการฝึกหัดหรือซ้ำบ่อย ๆ และความสัมพันธ์นี้จะคลายอ่อนลงเมื่อไม่ได้ใช้ และธอร์นไค้เชื่อว่าการกระทำที่ไม่มีรางวัลเป็นผลตอบแทน หลังการตอบสนองนั้น ๆ สิ้นสุดลงจะต้องลงเอยด้วยความสำเร็จ มิฉะนั้นการกระทำนั้นก็ไม่มีความหมาย แต่หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๓๐ ธอร์นไค้ได้แก้กฎแห่งการฝึกนี้ใหม่ เพราะในบางกรณี กฎแห่งการฝึกและกฎแห่งผลไม่สามารถใช้ในสถานการณ์เดียวกันได้ เช่น เมื่อปิดตาแล้วทดลองหัดลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้ว แม้ให้ฝึกหัดลากเส้นเท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้วได้ ดังนั้นการฝึกหัดทำจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ด้วยตัวของมันเองไม่ได้จะต้องมีเหตุผลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้น ธอร์นไค้จึงประกาศยกเลิกกฎแห่งการฝึกนี้ แต่ยังเชื่อว่าการฝึกฝนที่มีการควบคุมที่ดีก็ยังมีผลดีต่อการเรียนรู้ของมันเอง กล่าวคือ ถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทราบผลของการเรียนแต่ละครั้งว่า ยาวหรือสั้นไปเท่าใดการฝึกหัดก็สามารถทำให้ผู้ฝึกหัดมีโอกาสลากเส้นให้ ยาว ๓ นิ้วได้

๓. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ธอร์นไค้ตั้งกฎแห่งความพร้อมนี้เพื่อเสริมกฎแห่งผล และได้อธิบายไว้ในรูปของการเตรียมตัว และการเตรียมพร้อมในการที่จะตอบสนองกิจกรรมที่ตามมาหลังจากการที่มีการเตรียมตัวพร้อมแล้ว เช่น ในสถานการณ์ของแมวในกรง แมวจะทำอะไรออกมานั้น แมวจะต้องหิว แมวสามารถเอาเท้าตะบปเชือก ที่ห้อยแขวนอยู่นั้นได้ และมีประสาทสัมผัสที่จะรับรู้ว่าได้รับผลพอใจหรือไม่พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้ว เป็นต้น หรือถ้ามนุษย์พร้อมที่จะเรียนรู้อะไรบางอย่างได้พร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่จำเป็นสำหรับ ขบวนการการเรียนรู้ นั้น เช่น จะต้องมึร่างกายที่สูงพอแข็งแรงและอยู่ในสภาวะจิตใจที่เหมาะสม ผู้เรียนจะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมอะไรออกมานั้น ธอร์นไค้ให้หลักไว้ ๓ ข้อ คือ

๑) เมื่อหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกมา ถ้าผู้กระทำ ทำด้วยความสบายหรือพอใจไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงการกระทำนี้ได้

๒) ถ้าหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกแต่ไม่ได้แสดง จะทำให้เกิดความไม่สบายใจ

๓) ถ้าหน่วยของการกระทำยังไม่พร้อมที่จะแสดงออกแต่จำเป็นต้องแสดงออก การแสดงออกนั้น ๆ กระทำไปด้วยความไม่สบายใจ ไม่พอใจเช่นกัน ถึงแม้ว่าธอร์นไคค์ได้ปรับปรุงแก้ไขและขยายแนวความคิดของเขาอยู่ตลอดเวลา ทำให้กฎแห่งความพร้อมและกฎแห่งการฝึกหัดหย่อนความสำคัญไป ยังคงเหลือเพียงกฎแห่งผลที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ แต่ในกฎนี้ก็เหลือเพียงด้านของรางวัลที่มีผลต่อการเรียนรู้ ส่วนด้านการลงโทษกับการเรียนรู้นั้นถูกตัดทิ้งไป

๒.๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑. ในการเรียนการสอนครูต้องให้ความสำคัญ และความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งแตกต่างทางด้านอารมณ์ ด้านความชอบ ความสนใจ การตอบสนองได้ไม่เท่ากัน ต้องสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนให้กับผู้เรียน เช่น ชี้ให้เห็นประโยชน์ หาบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๒. การวางเงื่อนไข ครูควรมีการวางเงื่อนไขในการเรียน เช่น หากผู้เรียนสอบ หรือทำผลงานได้สำเร็จจะให้ทำกิจกรรมนันทนาการเพื่อคลายความเครียด เป็นต้น และควรใช้การวางเงื่อนไขที่แตกต่างกันไม่ใช่ใช้เพียงเงื่อนไขเดียว อาจจะเป็นการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสนุก ๆ การเล่นเกม การพาไปทัศนศึกษา การให้ดูวิดีโอ

๓. ในการสอน ควรมีการใช้การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียน เช่น การให้คะแนน การให้ของรางวัลการกล่าวคำชมเชย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรสังเกตว่าการเสริมแรง แบบใดที่ผู้เรียนชอบส่งผลต่อการตอบสนองพฤติกรรมที่ดี ควรมีการใช้การเสริมแรงที่หลากหลาย

๔. ครูผู้สอนไม่ควรใช้การลงโทษที่รุนแรงเกินไป เพราะนอกจากจะไม่เกิดการเรียนรู้แล้วยังทำให้ผู้เรียนผู้เรียนเกิดความอคติอีกด้วย ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๕. ก่อนดำเนินการสอนครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านอุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอนต้องสร้างความพร้อมทางความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย คือ

การอธิบายของความรู้เดิมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการจำได้ถึงเนื้อหาก่อนหน้านี้ที่เคยศึกษาให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้^{๒๐}

๖. ครูผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการฝึกหัด คือ การให้การบ้าน การให้ทำแบบฝึกหัดบ่อย ๆ แต่ควรแบบฝึกหัดที่เป็นเรื่องเดียวกันแต่มีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

๒. ทฤษฎีการกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt 's Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๒ โดยมีผู้นำกลุ่มคือ เวอร์ไฮเมอร์ (Wertheimer) โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟฟ์กา (Koffka) และเลวิน (Lewin) ทั้งกลุ่มมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป

๑) กฎการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี กลุ่มเกสตัลท์เน้นการเรียนรู้ที่ส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ

(๑) การรับรู้ (Perception) เป็นการแปรความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง ๕ ส่วนคือ หู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาคะประมาณร้อยละ ๗๕ ของการรับรู้ทั้งหมด ดังนั้นกลุ่มของเกสตัลท์จึงจัดระเบียบการรับรู้โดยแบ่งเป็นกฎ ๕ ข้อ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ คือ

๑. กฎแห่งความชัดเจน (Clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน

๒. กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) เป็นการวางหลักการรับรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกันเพื่อจะได้รู้ว่าสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

๓. กฎแห่งความใกล้ชิด (Law of Proximity) เป็นการกล่าวถึงว่าถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน

^{๒๐} มัณฑรา ธรรมบุศย์, “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>.[๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๔. กฎแห่งความต่อเนื่อง (Law of Continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางในแนวเดียวกัน ซึ่งผู้เรียนจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

๕. กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Closer) สิ่งเร้าที่ขาดหายไปผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิม

(๒) การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด ในขณะที่ประสบปัญหาโดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจนสามารถแก้ปัญหาได้ เป็นการมองเห็นสถานการณ์ในแนวทางใหม่ ๆ ขึ้น โดยเกิดจากความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ว่าได้ย่นได้ค้นพบแล้ว ผู้เรียนจะมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาขึ้นได้ในทันทีทันใด

การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้โคลเลอร์ได้ทดลอง โดยการขังลิงชิมแพนซี ตัวหนึ่งไว้ในกรงที่ใหญ่พอที่ลิงจะอยู่ได้ภายในกรงมีไม้หลายท่อน มีลักษณะสั้น ยาว ต่างกันวางอยู่ นอกกรงเขาได้แขวนกล้วยไว้หวีหนึ่ง เกินกว่าที่ลิงจะเอื้อมหยิบได้ การใช้ท่อนไม้เหล่านั้น บางท่อน ก็สั้นเกินไปสอยกล้วยไม่ถึงเหมือนกัน มีบางท่อนยาวพอที่จะสอยกินกล้วยได้

๑) การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้ในขั้นแรก ลิงชิมแพนซีพยายามใช้มือเอื้อมหยิบกล้วย แต่ไม่สำเร็จ แม้ว่าจะได้ลองทำหลายครั้งเป็นเวลานาน มันก็หันไปมองรอบ ๆ กรง เขย่ากรง ส่งเสียงร้อง และปีนปาย แต่เมื่อไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้เล่น ใช้ไม้สั้นสอยกล้วยแต่ก็ไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้อันอื่นเล่นและใช้ไม้สั้นสอยกล้วย การกระทำเกิดขึ้นเร็วและสมบูรณ์ไม่ได้ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ ในที่สุดมันก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

๒) วิธีการที่ลิงใช้แก้ปัญหานี้ โคลเลอร์เรียกพฤติกรรมนี้ว่า เป็นการหยั่งเห็น เป็นการมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาโดยลิงชิมแพนซีได้มีการรับรู้ในความสัมพันธ์ ระหว่างไม้สอยกล้วยที่แขวนอยู่ข้างนอกกรงและสามารถใช้ไม้สั้นสอยกล้วยได้เป็นการนำไปสู่เป้าหมาย

๓) กระบวนการแก้ปัญหาของลิงชิมแพนซี ๑. วิธีการแก้ปัญหาโดยการหยั่งเห็นจะเกิดขึ้นทันทีทันใด เหมือนความกระจ่างแจ้งในใจ ๒. การเรียนรู้การหยั่งเห็นเป็นการที่ผู้เรียนมองเห็นรับรู้ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ไม่ใช่เป็นการตอบสนองของสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียว ๓. ความรู้เดิมของผู้เรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนมีส่วนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งเห็นในเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นปัญหาและช่วยให้ การหยั่งเห็นเกิดขึ้นเร็ว

๒) การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการเรียนการสอน

การนำทฤษฎีประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน นักจิตวิทยากลุ่มนี้คิดว่า ในการเรียนรู้ของคนเราเป็นการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และคิดได้ว่าอะไรเป็นอย่างไร ปัญหาที่แจ่มชัดขึ้นเอง เนื่องจากการเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของปัญหามีหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นดังนี้

๑) ในการสอนครูควรจะให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้างทั้งหมดของเรื่องที่จะสอนก่อน เพื่อให้เด็กเกิดการรับรู้เป็นส่วนรวม แล้วจึงแยกส่วนออกมาสอนเป็นตอน ๆ

๒) เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าเน้นการเรียนแบบท่องจำ การเรียนด้วยความเข้าใจต้องอาศัยสื่อที่ชัดเจนประกอบการเรียนและต้องเรียนด้วยการปฏิบัติจริง หรือ ผู้เรียนลงมือกระทำเอง (Learning by Doing)

๓) ฝึกให้ผู้เรียนสามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เรียนไปแล้วกับความรู้ใหม่ ว่ามีความแตกต่าง และคล้ายคลึงกันอย่างไรเพื่อช่วยให้จำได้นาน

๔) นำแนวคิดของทฤษฎีนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ว่าควรทำความเข้าใจ โดยมองปัญหาทุกแง่มุม ไม่ควรมองปัญหาโดยมีอคติ และใช้ความคิดอย่างมีเหตุมีผลในการแก้ปัญหา

๕) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๖) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (B.F. Skinner)

สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุนและการลงโทษ สกินเนอร์มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์ จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้มีทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใด ๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอแรนต์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอแรนต์ เกิดขึ้นได้ในการดำเนินการเสริมเรงนั้น

สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น ๒ วิธี คือ

๑) การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒) การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวโดยไม่ให้ทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ได้ดังนี้

- (๑) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน
- (๒) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน
- (๓) เสริมแรงตามช่วงเวลาแน่นอน
- (๔) เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่าการเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

จากการศึกษาและทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอแรนต์หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ดังนี้

๑) การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรงแนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด

๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว

๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว

๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

๒) การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ไปใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

๑. การใช้เสริมแรง (Reinforcement) ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรง โดยการชมเชยหรือให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการให้ผู้อื่นสนใจตนหรือเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน

๒. การปลูกฝังพฤติกรรมบางอย่างและการลดพฤติกรรมบางอย่าง (Shaping Behavior) หลักการสำคัญของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ก็คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง กล่าวคือ เราจะให้การเสริมแรงเฉพาะในเรื่องที่ต้องการเพื่อให้เกิดเป็นนิสัยติดตัวดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น เพื่อให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย แต่ถ้าต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานั้นหายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็กโดยการใช้การเสริมแรงเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ครูควรมีการวางแผนให้เหมาะสม

๓. บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Maching) และเครื่องช่วยสอน (Teaching Learning) สกินเนอร์ได้เสนอการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งจัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็น ส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ และจัดลำดับให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อให้เรียนได้ง่าย และเมื่อสำเร็จแต่ละขั้นจะได้รับแรงเสริม หรือให้รางวัลทันที ทั้งบทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอนต่างเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีคำตอบที่ถูกต้องไว้ให้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสันอีริกสัน (Erikson) ได้เน้นความสำคัญที่วัยของเด็ก ขั้นตอนของการพัฒนาการและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็กว่า ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาพอใจ ประสบความสำเร็จ เขามองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่พอใจ เขามองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและไม่ไว้วางใจผู้อื่น อีริกสัน ยังได้ย้ำว่า ถ้าหากเด็กไม่พัฒนาและผ่านขั้นต้นแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถพัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไปได้ การนำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นั้น การจัดกิจกรรมในชั้นก่อนประถมศึกษา เน้นการที่เด็กได้ประสบความสำเร็จและพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ต่อเพื่อนฝูงและต่อครู ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมองสังคมใหม่ สังคมโรงเรียนในด้านดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อผู้อื่น และถ้าหากว่าเด็กพอใจและมองโรงเรียนในแง่ดีแล้ว เด็กก็อยากมาโรงเรียน ก็จะได้รับ การพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้น การช่วยเหลือตนเอง เช่น การไปห้องน้ำ การแต่งกาย การเก็บของเล่นเข้าที่ นั้น ในระยะเริ่มต้น ครูจะดูแลอยู่อย่างใกล้ชิด และใช้การชมเชย การชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกับครู

ก็จะเป็นการไม่บังคับเด็กไม่เกิดการต่อต้านและเกิดความพอใจเป็นรางวัลในการทำกิจกรรมช่วยเหลือ การหัวเราะเยาะในสิ่งที่เด็กทำ หรือการแข่งขันผลงานที่อาจจะก่อให้เกิดการละอาย ก็ไม่ควรใช้ เพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าแสดงออกอีกต่อไปกิจกรรมในระดับก่อนประถมศึกษา เน้นผ่านการเล่น ซึ่ง เป็นการสนุกสนาน สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ ก็เรียกร้องและเชิญชวนต่อการเข้าร่วมการใช้จินตนาการ บทบาท สมมติ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อพัฒนาของเด็กวัยนี้ ก็มีการจัดให้อยู่ตลอดเวลา^{๒๑}

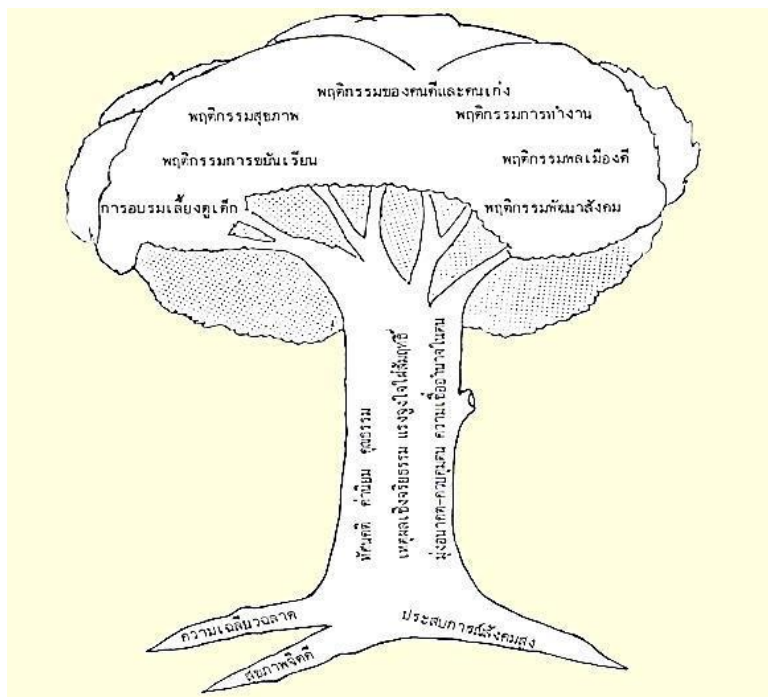
๔. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมทฤษฎีแรกในประเทศไทย โดยที่ดวง เดือน พันธุนาวิน^{๒๒}ได้สร้างนี้ขึ้นจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของพฤติกรรม ประเภทต่างๆของคนไทยทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ทั่วประเทศงานวิจัยพื้นฐานนี้เป็นงานวิจัย ๓ ประเภท คือ งานวิจัยเชิงความสัมพันธ์ งานวิจัยเชิงทดลอง และงานวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือ เสริมสร้างจิต ลักษณะบางประการ ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมใช้รูปแบบ ปฏิสัมพันธ์นิยมที่ศึกษาทั้งสาเหตุจากภายใน เช่น ลักษณะทางจิต บุคลิกภาพ และสถานการณ์ ภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดู การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะที่สำคัญหลายเรื่อง เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นต้น ต้นไม้จริยธรรมมี ๓ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอก ผลของต้นไม้ซึ่งก็คือ พฤติกรรมของคนดีคือคนที่ทำความดีละเว้นความชั่วพฤติกรรมของคนเก่งคือคนที่ทำงาน ประกอบอาชีพด้วยความขยันขันแข็ง ทำเพื่อส่วนรวม การที่จะเป็นคนเช่นนี้ได้ต้องเกิดจาก สาเหตุที่ดี ส่วนของลำต้นคือ ๑) มีลักษณะทางจิตที่เหมาะสม ได้แก่การมีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมที่ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมนั้น ๆ ๒) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นหรือ ส่วนรวม หรือด้วยหลักคุณธรรมสากล ๓) มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ๔) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๕) มีความเชื่ออำนาจในตน นอกจากลักษณะทางจิตใจดังกล่าวแล้ว พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะ เกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการคือ มีสติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิต ดีและมีประสบการณ์ทางสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราลักษณะพื้นฐานนี้เปรียบเสมือนรากที่หา

^{๒๑} วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๖.

^{๒๒} ดุจเดือน พันธุนาวิน, “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”, (กรุงเทพมหานคร :โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า 53.

อาหารมาเลี้ยงลำต้น จึงจัดเป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนา ลักษณะทางจิต ๕ ประการที่ลำต้นซึ่งจะก่อให้เกิดผล เป็นคนดีคนเก่ง ซึ่งเป็นส่วนของดอกและผลของต้นไม้

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อม ที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง ๕ ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการจึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่า พัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผล ไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์

ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคมได้ ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตนเองอยู่ตลอดเวลาการบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติ หรือกิจกรรมที่ได้กระทำ เหมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เหมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้ว ก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้^{๒๓}

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำแนกตามวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ ๓ รูปแบบดังนี้ ๑) การถ่ายทอดความรู้ (Transmission Approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กันมานาน เป้าหมายเพื่อสืบทอดความรู้ อารยะธรรม วัฒนธรรมประเพณี ทักษะฝีมือเพื่อให้คงอยู่ต่อไป ประกอบกับการกำลังคนในระบบอุตสาหกรรมจึงเน้นความเก่ง คนเก่ง การถ่ายทอดใช้รูปแบบวิธีสอน (Teaching) การฝึกฝน (train) การกล่อมเกล่าให้เกิดศรัทธาและเชื่อฟัง (Tame) ครูจะเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ (Teacher Centered Development) สำนักไหน โรงเรียนไหน หรือครูคนไหนเก่ง นักเรียนจะหลั่งไหลไปเรียน เกิดการแข่งขันการเข้าเรียนในโรงเรียนดัง เป็นค่านิยมของสังคมมานาน ๒) การสร้างองค์ความรู้ (Transformational Approach) หรือ (Constructionist) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คาดหวังว่าจะยกระดับศักยภาพของประชาชนให้พึ่งพาตนเองได้หลังจากที่พึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะเจ้าของกิจการ รัฐบาล ฯลฯ มานานจนเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน การว่างงาน เกิดปัญหาสุขภาพ ฯลฯ โดยพยายามจะให้ผู้เรียนลดการเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาครู โรงเรียน หรือสถาบันไปสู่การพึ่งพาตนเองในการแสวงหาความรู้ โดยเน้นการเรียนรู้ผ่าน สื่อ (Media) นวัตกรรม (Innovation) และเทคโนโลยี (Technology) การเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผ่านสื่อและนวัตกรรมแต่อำนาจการจัดการยังเป็นอำนาจของครูแต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทและส่วนร่วมมากขึ้น ๓) การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สู่ปัญญาวิวัฒน์ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย (Transactional Approach) ผลการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และวิถีชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นอย่างยิ่งและรวดเร็ว ศักยภาพของประชาชนต้องได้รับการพัฒนาทักษะและวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ใน

^{๒๓} วุฒรา เล่าเรียนดี, ปรมัญญ์ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕

สังคมแห่งชีวะคุณธรรม (Bio-Ethic) การศึกษาถึงเวลาต้องปรับเปลี่ยน มุมมอง วิธีคิด รูปแบบการให้ การศึกษาแนวใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนสู่ขีดจำกัดของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงเพื่อเป็นที่พึงของสังคมให้มีโอกาสเรียนรู้เต็มศักยภาพ โดยรูปแบบที่ พัฒนาเน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสู่สังคม ๔.๐

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ

วิถีพุทธ เป็นแนวทางดำเนินชีวิต (Buddhist way of life) ที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา โดยยึดหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไทยซึ่งได้รับการกล่อมเกลา จากคำสอนของพระพุทธศาสนาดั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ ซึ่ง พุทธธรรมหรือพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลก และชีวิตที่ แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนิน ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน การอยู่ การดู การฟัง เป็น จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของ นักบวช ผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบ ข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน^{๒๔}

๒.๓.๑ ความรู้เกี่ยวกับวิถีพุทธ

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีล ศึกษา อธิจิตตศึกษาและอธิปัญญาศึกษา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัด อบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการ ดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความง่ายง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนแต่อาจไม่มีระบบของ การศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มีได้ นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกวัตถุนิยมโดยมีฐานจาก

^{๒๔} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬารังสรรค์, ๒๕๕๓), หน้า ๙-๑๑.

ประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากวิถีชีวิตของคนไทย ยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

ดังนั้น ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ตามแนวพุทธในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ผู้วิจัย จึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ โดยนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีคุณสมบัติของการเป็นทั้งคนดี มีปัญญา มีความสุขอย่างแท้จริง

๒.๓.๒ การเรียนการสอนตามแนวพุทธ

การเรียนการสอนตามแนวพุทธ มีลักษณะเด่น คือ สถานศึกษาจะจัดการศึกษาตามปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน โดยรวม ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษา จะแสดงถึงการ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่พึงงามสำหรับตนและสังคม สมานหรือ ด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม^{๒๕}

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ ต้องคำนึงสิ่งต่อไปดังนี้^{๒๖}

^{๒๕}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๒, รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๒๐.

๑. หลักการจัดวิธีพุทธสู่วิธีการเรียนรู้ จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การรู้เข้าใจ ความจริง โดยจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมพร้อม ทั้งประสานความร่วมมือวัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

๒. หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ ได้แก่ ปรัตถุสัจ (ตามหลัก กัลยาณมิตร) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภavana ๔

๓. ครูผู้สอน จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ ผู้เรียนอยู่

๔. กระบวนการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้านสมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยจัดโอกาสส่งเสริมให้ ผู้เรียน ได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) พร้อมทั้งสร้างเสริมให้เกิด วัฒนธรรม แสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและ ค้นพบคุณค่าแท้ ของสรรพสิ่ง

๕. การวัดผลและประเมินผลตามแนวพุทธ ดำเนินการวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้ วิธีการหลากหลาย เหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการวัดประเมินผล สามารถทำได้ ครอบคลุมตามหลักภavana ๔ ได้แก่ ด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกายภาวนา) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ศีลภาวนา) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญาที่มี ความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง (ปัญญาภาวนา) ซึ่งข้อมูลจากการวัดประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะ ช่วยให้การพัฒนา ต่อเนื่องและมีความชัดเจนได้มาก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้ามา เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมุ่งศึกษา แก้ปัญหาหรือ แสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวมโดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรัตถุสัจ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนา นักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนได้กำหนดขั้นตอนการเรียนการ สอนไว้เป็น ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ขั้นสร้างศรัทธาและเสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้นที่ ๒ ขั้นสังเกต ขั้นที่ ๓ ขั้นสัมผัส ขั้นที่ ๔ ขั้นสำรวจ ขั้นที่ ๕ ขั้นสืบค้น ขั้นที่ ๖ ขั้นสังสมปัญญาและลงข้อสรุป ขั้นที่ ๗ ขั้น

ประเมิณผล และประยุกต์ใช้ โดยแบ่งการวัดผลออกเป็น ๔ ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อช่วยให้ การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

๒.๓.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ

จุดเริ่มต้นของกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญานั้น กระบวนการศึกษาภายในตัวบุคคลจะเริ่มต้นและดำเนินไปได้ ต้องอาศัยความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และอิทธิพลจากภายนอกเป็นแรงผลักดัน ถ้าได้รับการถ่ายทอดชักจูงเรียนรู้จากแหล่งที่ถูกต้อง รู้จักการพิจารณาโลกและชีวิตให้ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าได้รับอิทธิพลภายนอกไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ นำไปสู่ความรู้ การศึกษา และ แหล่งที่มาเบื้องต้นที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ปัจจยภายนอก และปัจจยภายใน ซึ่งเป็นแกนนำและเป็นตัว ยืนของกระบวนการศึกษาทั้งหมด^{๒๗}

การเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธนั้น ได้นำหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา จำนวน ๗ หลักธรรม ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีทางการศึกษามาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธ ได้แก่ ปรัตโฆสะ (กัลยาณมิตร) หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร๔ และหลักภาวนา๔ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปรัตโฆสะ (กัลยาณมิตร)

ปรัตโฆสะ คือ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่นในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ ปัจจยทางสังคม อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

กัลยาณมิตร คือ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้เชื่อมโยงให้บุคคลติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้องเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อันเป็นปัจจยภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนามนุษย์ กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่วยสอน หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในแนวทางแห่งการฝึกฝน

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๒๑.

อบรมอย่างถูกต้อง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจะต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม โดยเฉพาะมีคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๒๔}

๑) ปิโย (น่ารัก) คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

๒) ครุ (น่าเคารพ) คือ มีความประพฤติควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

๓) ภาวนิโย (น่าเจริญใจ) คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยนาม และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔) วัตตา (รู้จักพูดให้ได้ผล) คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วจนัชนโม ทนต่อถ้อยคำ) คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบือนหน้า ไม่เสียอารมณ์

๖) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องเล่าลึกได้) คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อน ให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗) โน จัญฐาเน นิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอริฐาน) คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

หลักกัลยาณมิตรจะเป็นพ่อแม่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่นนอกเหนือจากนี้ก็ไม่ได้แต่ต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม ครูที่เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ จะทำให้ศิษย์รู้สึกมีความมั่นคง อบอุ่นทางจิตใจ เนื่องจากสามารถนั่งฟังได้ ทั้งในเรื่องเรียน และเรื่องส่วนตัว ความเป็นกัลยาณมิตรทำให้ศิษย์เกิดความศรัทธา เคารพเชื่อฟัง ดังนั้นคำแนะนำสั่งสอนของครูจึงมีอิทธิพลต่อศิษย์เป็นอย่างมาก

๒. หลักโยนิโสมนสิการ

พระพุทธมุนีคุณากรณ์ ได้กล่าวถึง โยนิโสมนสิการ ไว้ว่า ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การ

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทฺธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๒๑.

ทำในใจ การคิด คำนี้ ใสใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงหมายถึง การทำในใจโดยแบบคาย ซึ่งเป็นหลักของการคิดที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถที่รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ วิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึก อุปทานของตนเองเข้าไปจับ ในที่สุดก็จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา

โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายในของมนุษย์ คือ ความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างต้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอน สำคัญของการสร้างปัญญา ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นเหตุให้เกิดปัญญา โยนิโสมนสิการ มีองค์ประกอบ ๔ ส่วน คือ

๑) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง

๒) ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือ มีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสนกระโดดไปกระโดดมา ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

๓) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้น แคว่ หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

๔. อุปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือ ใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิด อย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง

โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งนั้น อาจมีครบทั้ง ๔ ข้อ หรือเกือบครบทั้งหมดนั้น หากจะเขียน ลักษณะทั้ง ๔ ข้อนั้นสั้น ๆ คงได้ความว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล ถ้าบุคคล คิดเองไม่เป็น ก็ไม่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรจึงต้องอาศัยศรัทธาเข้ามาช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่า สำหรับลักษณะ ๓ ด้านแรกของโยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรช่วยได้เพียงชี้แนะส่องนำให้เห็นช่องแต่ตัว บุคคลผู้นั้นจะต้องคิดพิจารณาเข้าใจด้วยตนเอง วัตถุแห่งความคิดอย่างเดียวกัน แต่ใช้

โยนิโสมนสิการกับ อโยนิโสมนสิการย่อมให้ผลต่อชีวิตจิตใจและพฤติกรรมไปคนละอย่าง ตัวอย่างเช่น คนหนึ่งคำนึงถึงความตายด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เกิดความหวาดหวั่น หดหู่ ท้อถอย ไม่อยากทำอะไร หรือฟังชาน คิค่วนวาย อีกคนหนึ่ง คำนึงถึงด้วยโยนิโสมนสิการกลับทำให้เกิดความสำนึกในการที่จะละเว้นความชั่ว ใจสงบ เกิดความไม่ประมาท กระตือรือร้นเร่งทำสิ่งดีงาม โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิด ปัญญา คือให้เกิดสัมมาทิฐิ

พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๙} ได้ประมวลวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ มาใช้ในการ ปฏิบัติไว้ ซึ่งแม้จะมีหลากหลายวิธี แต่เมื่อว่าโดยหลักการ ก็มี ๒ แบบ คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือ กำจัดอวิชชา โดยตรง และโยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัด อวิชชา โดยตรงนั้น ตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับ การปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลากิเลส วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสามารถประมวลเป็น แบบใหญ่ๆ ได้ ๑๐ วิธี ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปและยกตัวอย่างคำถามที่ส่งเสริมกระบวนการคิดตามหลักโยนิโส มนสิการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ ดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียนว่าวิธีคิดแบบอัทปะปัจจัยตา (คิดตามความเป็นไปตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย) หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท (สภาพที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น) จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หมายถึง การคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของสิ่งต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาให้เห็นรายละเอียดของแต่ละอย่าง ที่เกิดขึ้นจากส่วนประกอบย่อย พร้อมทั้งพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งต้องอาศัยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และหรือ วิธีคิดแบบตามหลักการและความมุ่งหมาย เข้าร่วมพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา หมายถึง การคิดที่รู้เท่าทันและยอมรับความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตามธรรมดาที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประชุมตั้งขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๗๖.

จะต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน (อนิจจัง) มีสภาวะถูกบีบคั้นกดดัน ไม่อาจคงอยู่ ในสภาพเดิมได้ ต้องมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง (ทุกข์) ไม่มีใครเป็นเจ้าของครอบครองได้จริง เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่เป็นไปตามใจอยาก (อนัตตา) รู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติ

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญหา หมายถึง วิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล ได้แก่ ทุกข์ คือ ตัวปัญหา สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา นิโรธ คือ ภาวะสิ้นปัญหา และมรรค คือ วิธีการ หรือข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุที่แท้จริง เพื่อบรรลุจุดหมายคือภาวะ สิ้นปัญหา อันได้แก่ความดับทุกข์ ซึ่งวิธีคิดแบบอริยสัจ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ เพื่อแก้ไขที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ คู่ที่หนึ่ง: ทุกข์เป็น ผล เป็นตัวปัญหา ที่ไม่ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นต้องกำจัดหรือแก้ไข จึงจะพ้นจาก ปัญหาได้ คู่ที่สอง: นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการเข้าถึง มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่ ความดับทุกข์

๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย นำไปสู่การปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และสอดคล้องกับข้อปฏิบัติย่อยที่ส่งผลแก่หลักการใหญ่ตามที่ต้องการ

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้ครบทั้งอัสสาหะ (ความยินดี) อาทีนวะ (ข้อบกพร่อง) และ นิสสรณะ (ความไม่ยั่งยืน) หมายถึง วิธีคิดที่ให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริง ทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษ มองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายนั้น คืออะไร เป็นอย่างไร

๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค หมายถึง วิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาความอยากเข้ามาครอบงำจิตใจ จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภท ที่ ๑ คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต คุณค่านี้อาศัยปัญญา เป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา เป็นคุณค่าที่สนองปัญญา ประเภทที่ ๒ คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพการ บริโภคที่ไม่จำเป็น คุณค่านี้อาศัยตัณหา (ความอยาก) เป็นเครื่องตีราคาหรือวัดราคา

๘. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม หรือเร้ากุศล หมายถึง วิธีคิดที่สกัดกัน บรรเทาและขัดเกลาความอยาก (ตัณหา) โดยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับส่งเสริมความคิดเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ซึ่งนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตมาปรุงแต่งในทางที่ดีงาม ทำให้เกิดความคิด และการกระทำที่เป็นประโยชน์ พร้อมกับสร้างนิสัยที่ดีงามให้แก่จิตใจ

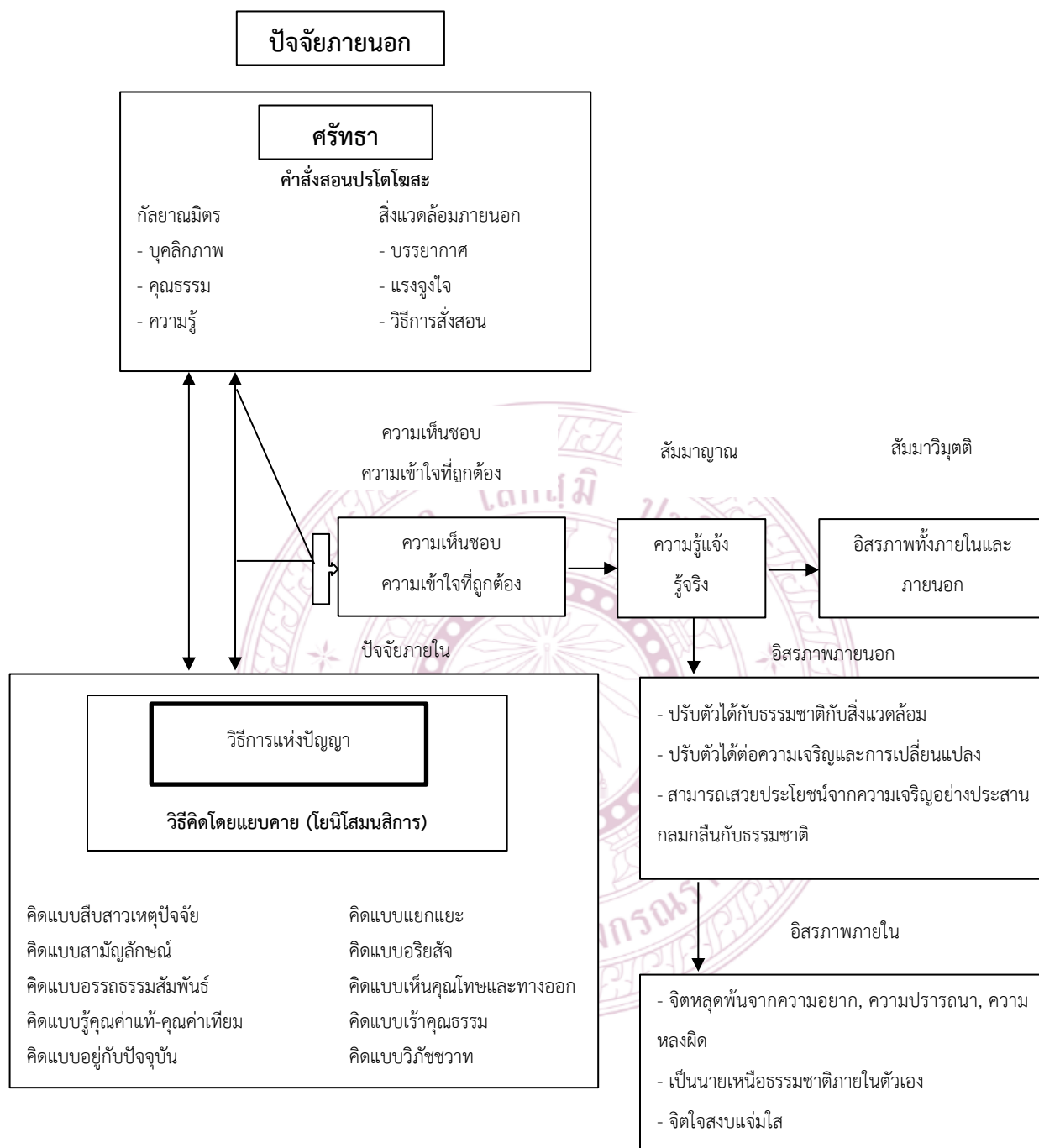
๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่กับปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึง วิธีคิดที่เป็นเพียงการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ ที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันที่เป็นแนวทางความรู้ด้วยพลังของปัญญา ที่มีสติสัมปชัญญะต่อสิ่งที่กำลังคิด

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท หมายถึง วิธีคิดที่แสดงออกโดยการพูดถึงสิ่งที่ตนเองคิด ซึ่งเป็นการมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่เดียวหรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยที่คลุมลงไปทั้งหมด เป็นวิธีคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น จำแนกโดยแง่ ของความเป็นจริง จำแนกโดยส่วนประกอบ จำแนกโดยการลำดับ

โยนิโสมนสิการเป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้น หรือเป็นแกนนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา ควรพัฒนาวิธีการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้กระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด คือ เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใด ความคิดก็จะมุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน ในตอนนี้เองที่โยนิโส มนสิการจะเข้าไปสกัดกันความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่าย ๆ ได้โดยการพยายามควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นความจริงและรู้ว่าการคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องดีงาม มีประโยชน์ ก็ยิ่งมั่นใจและเกิดศรัทธาขึ้นเอง เกิดเป็นการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับภายใน

โยนิโสมนสิการเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของการศึกษา การศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริง ซึ่งจุดที่ต้องเน้นในเรื่องกิจกรรมการศึกษา ก็คือ กัลยาณมิตรที่ระลึกอยู่เสมอว่าปรโตโฆสะที่ตินั้น จะต้องเป็นเครื่องปลุกเร้าโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เล่าเรียน และผู้เข้ารับการศึกษาอบรม^{๓๐}

^{๓๐} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

ภาพที่ ๒.๒ ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี

(ที่มา: สุมน อมรวิวัฒน์, ๒๕๓๓)

๓. ไตรสิกขา (กระบวนการของการศึกษา)

แก่นนำแห่งกระบวนการของการศึกษา ได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแก่นนำและ
เป็นฐานแล้ว กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้กระบวนการนี้ แบ่งเป็น ๓
ขั้นตอนใหญ่ ๆ เรียกว่า ไตรสิกขา (สิกขา หรือหลักการศึกษา ๓ ประการ)^{๓๑} คือ

๑) การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ
เรียกว่า อธิศีลสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล

๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และ
สุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ความรู้เป็นไป
ตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไข้ปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้
บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใส
เบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ปัญญา

หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีการแก้ปัญหของ
อารยชนเป็นฐาน วิธีแก้ปัญหแบบอารยชนนี้ เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่
ความ ดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอารยชน หรือวิถีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้นี้มีองค์ประกอบที่เป็น
เนื้อหาหรือ รายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการคือ

๑) ทศณะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ที่ตั้งามถูกต้อง
มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยสอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ
(เห็นชอบ)

๒) ความคิด ความดำริไตรตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี
ช่วยเหลือ เกื้อกูลและความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิด
จะได้จะเอาหรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้ายคิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓) การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหก
หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพ นุ่ม

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๙๑๕.

นวล ชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผล เป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔) การกระทำที่ดั่งาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดั่งาม ทำให้อยู่ร่วมกันได้ดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำหรือทำการต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิต ร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น เรียกว่า สัมมากรรมันตะ (กระทำชอบ)

๕) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

๖) การเพียรพยายามในทางที่ดั่งามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจน เพียบพร้อมไพบุลย์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗) การมีสติกำกับตัว คมใจไว้ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้น ๆ ใจอยู่กับกิจจิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดั่งาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้ในเรื่องนั้น ๆ เวลานั้น ๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เข้ายวนหรือยั่วยามาอุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ ระลึกชอบ)

๘) ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สมาธิเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อน คลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)

หลักการศึกษ ๓ ประการ หรือ ไตรสิกขา นั้น ก็จัดวางรูปขึ้นโดยมุ่งให้เกิดผลขึ้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค มรรควิธีแก้ปัญหา หรือมรรคแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้นเกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าวคือ

๑) อธิศีลสิกขา (ศีล) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติวินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยะชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต พัฒนาจึงถึงมาตรฐานของอารยะชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี และ

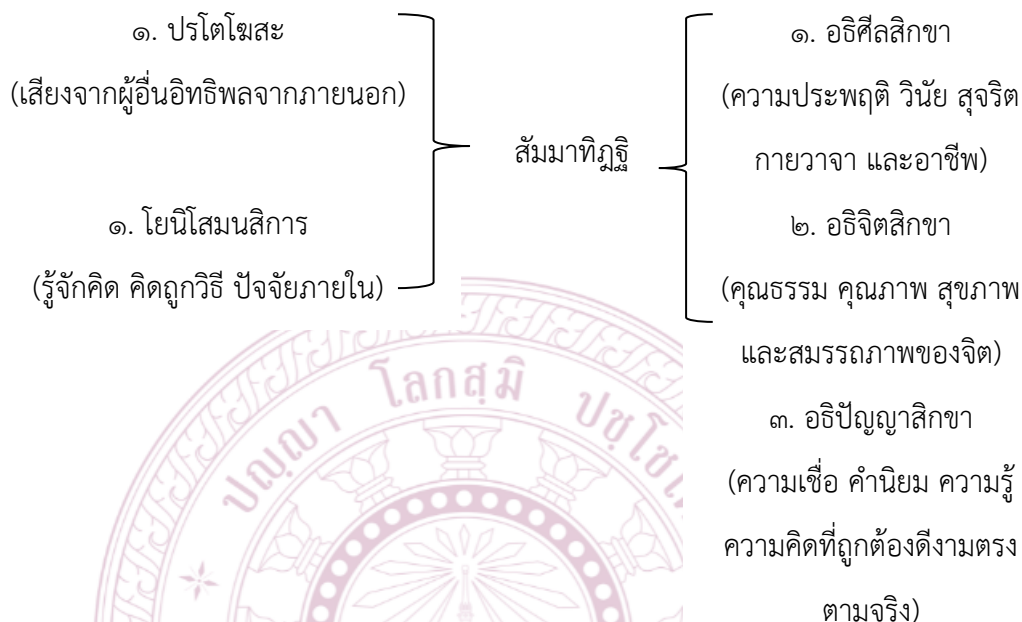
๓) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยะชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่าง ๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

จากสิ่งที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า สัมมาทิฐิ ที่เป็นแกนนำแห่งกระบวนการของการศึกษานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการ ดังนั้น ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา จุดสนใจที่ควรเน้นกันเป็นพิเศษคือ เรื่องปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่งที่มาของการศึกษาคำที่พูดกันว่าการศึกษา ก็อยู่ที่ปัจจัย ๒ ประการนี้เอง ส่วนกระบวนการของการศึกษาที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เพียงแต่รู้เข้าใจไว้เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูล และคอยเสริมคุณกระตุ่นรื้อให้เนื้อหาของ การศึกษาหันเหดำเนินไปตามกระบวนการนั้น ซึ่งกระบวนการแห่งการศึกษา อาจสรุปแนวคิดได้ดัง ภาพประกอบ ๑๖ ดังนี้^{๓๒}

^{๓๒}พระพรหมคุณารักษ์ (ป.อ.ปยุตโต), *สู่การศึกษาแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

จุดเริ่มต้น
หรือแหล่งที่มาของการศึกษา

กระบวนการของการศึกษา

ภาพที่ ๒.๓ : กระบวนการแห่งการศึกษา

(ที่มา: พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๔๙ หน้า ๑๔))

๔. หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ คือ หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นแก่นแท้หรือหัวใจของศาสนา เป็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งมีความลึกซึ้งมาก อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐหรือความจริงของอริยบุคคล เพราะผู้ใดรู้อริยสัจ ๔ ด้วยปัญญา ผู้นั้นจะกลายเป็นผู้ประเสริฐหรือ เป็นอริยสัจ ถือได้ว่าอริยสัจเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดจะสรุปไว้ใน อริยสัจ ๔ ทั้งสิ้น อันประกอบด้วยองค์ ๔ สรุปได้ดังนี้^{๓๓}

๔.๑ ทุกข์ คือ ความจริงว่าด้วยความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุกโอกาส คนเราเมื่อแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งไปได้ ปัญหาใหม่ก็อาจเกิดติดตามมา ให้แก้ไขอีกได้ตลอดเวลา สรุปได้ว่า ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดกับใครก็ได้ทุกคน เราจะต้องไม่ประมาท ต้องพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๘๙๓-๘๙๗.

๔.๒ สมุทัย คือ ความจริงว่าด้วยเหตุแห่งความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีสาเหตุ ต้องเกิดจากอะไรบางอย่าง ไม่ใช่มีขึ้นลอย ๆ สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ คือ ความอยากที่เกินพอดี ซึ่งเรียกว่า ตัณหา เช่น ความอยากได้อย่างโน้นอย่างนี้อันเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อยากได้บ้านสวย ๆ อยากมีรถยนต์ อยากมีเงินมาก ๆ ก็เกิดการทำลายธรรมชาติมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าได้ ทำลายสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับสิ่งมีชีวิตมาเป็นเวลานานเพื่อตอบสนองความอยากของมนุษย์ พระพุทธเจ้าสอนว่า สรรพสิ่งเกิดจากเหตุ สรรพสิ่งจะดับหรือหมดไปก็เพราะเหตุ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น เป็นไป หรือดับสลายไปเฉย ๆ โดยไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย พุทธอีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนามีได้สอนให้เชื่อในเรื่อง บังเอิญ ในบางครั้ง บางกรณี ที่เราคิดว่ามันเป็นไปโดยบังเอิญ ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยนั้นเป็นเพราะว่าเรา มองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจเหตุหรือปัจจัยของมัน จึงทักท้วงเอาว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้นหรือดับไปโดยบังเอิญ

๔.๓ นิโรธ คือ ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาทั้งหลายนั้นดับได้เมื่อความทุกข์เกิดจากสาเหตุ ถ้าเราดับสาเหตุเสีย ความทุกข์หรือปัญหานั้นก็ย่อมดับไปด้วย หากดับทุกข์หรือปัญหาได้หมดสิ้น ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า นิพพาน จึงเหลือแต่ความสงบสุขอย่างยิ่ง

๔.๔ มรรค คือ ความจริงว่าด้วยวิถีทางแห่งความดับทุกข์/ปัญหา มีองค์ประกอบ ๘ ประการ

๔.๔.๑ เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือ เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๒ ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) คือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมากับความสุขทางกาย ไม่พยายาบท และไม่คิดทำร้ายผู้อื่น

๔.๔.๓ เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย และไม่ พูดสิ่งไร้สาระ

๔.๔.๔ กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) คือ ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติดิฉินทางกาม

๔.๔.๕ เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) คือ การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริตไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่ทำกิจการในสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อคนทั่วไป

๔.๔.๖ พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) คือ ความพยายามที่จะป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้น ความพยายามที่จะกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ความพยายามที่จะสร้างความดี ที่ยังไม่เกิดขึ้น และความพยายามที่จะรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ตลอดไป

๔.๔.๗ ระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือ การไม่หลงไม่ลืม รู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๘ ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) คือ การที่สามารถตั้งจิตให้จดจ่อกับสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ได้นาน

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติหลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิต หากคนเราไม่ศึกษา ไม่ตระหนักและไม่ศรัทธา ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วยความประมาท และ อาจกระทำการใด ๆ ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาชีวิตขึ้นมาได้ ซึ่งคุณค่าของหลักพุทธธรรม อริยสัจ ๔ ช่วยให้นักเรียนสังเกตพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง ทำให้เกิดความกระจ่างทางปัญญา ปัญหา เกิดขึ้นได้เสมอ ถึงแม้ปัญหาหนึ่งจะยุติไปแล้วก็อาจเกิดปัญหาใหม่ให้เราต้องติดตามแก้ไขตลอดเวลา การนำหลักพุทธธรรมนี้มาใช้เพื่อแก้ปัญหาด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล และ มุ่งมั่นสืบสาวราวเรื่องให้ ถึงต้นตอของปัญหาด้วยตนเองตามความจริง ทำให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา ที่เป็นเครื่องนำทางของชีวิต

๕. หลักอริยปาท ๔

อริยปาท ๔ คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสอนภิกษุให้เจริญอริยปาท อันประกอบด้วย องค์ ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นทางช่วยให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์

อริยปาท หมายถึง หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และเข้าถึงประโยชน์สุข ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ประการ คือ^{๓๔}

๕.๑ ฉันทะ คือ ความรักและความพอใจในสิ่งนั้น มีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน เมื่อมีความชอบและความพอใจในหน้าที่ของตน ก็สามารถจะเอาชนะความเบื่อหน่าย ความ เกียจคร้าน และความย่อท้อได้

๕.๒ วิริยะ คือ ความพากเพียร ความบากบั่น ความขยัน ความมุมานะที่จะเอาชนะความยาก ลำบาก ความเกียจคร้าน ความเบื่อหน่าย มุ่งที่จะกระทำหน้าที่การงานให้สำเร็จตามที่ได้มุ่งหมายไว้ วิริยะที่จะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้สิ่งที่เราทำสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากเรามีความพอใจหรือรัก ในสิ่งที่ทำเพียงประการเดียว แต่ไม่พากเพียรที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ความเกียจคร้าน

^{๓๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒-๘๔๖)

ความย่อ ห่อ ความเบื่อหน่าย กลัวร้อน กลัวหนาว กลัวฝน กลัวเหนียว ฯลฯ ความสำเร็จย่อมจะบังเกิดขึ้นไม่ได้

๕.๓ จิตตะ คือ การเอาใจใส่ ฝักใฝ่ ตรวจตรา ดูแลกิจการธุระที่เรารับผิดชอบอยู่เสมอ จิตตะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นอย่างมาก คือ ในการทำหน้าที่การงานต่าง ๆ หากมีฉันทะ และวิริยะ กิจการนั้นย่อมดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นหลักประกันว่า จะประสบความสำเร็จเสมอ ไปถ้าหากขาดจิตตะ เพราะการขาดความเอาใจใส่ ดูแล อาจสร้างความเสียหายขึ้นแก่งานที่เรารับผิดชอบ

๕.๔ วิมังสา คือ การไตร่ตรอง พิจารณาหรือใช้ปัญญาในการประกอบการงาน รู้จักคิดหาข้อบกพร่องหรือหนทางที่จะทำให้กิจการนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย กิจการงานที่จะสำเร็จลงได้นั้น จะต้องมีการพิจารณาแผนงานให้ถี่ถ้วน มีการวางแผนเป็นขั้นตอน แล้วดำเนินการไปตามลำดับ ถ้าเราทำงานที่ใหญ่เกินไปเมื่อเทียบกับเวลาและความสามารถแล้ว งานอาจล้มเหลวได้ ทั้งนี้เราจะต้องพิจารณาว่างานที่กำลังกระทำอยู่นั้นเพื่ออะไร สำคัญกว่าอะไร สิ่งใดต้องทำก่อน สิ่งใดต้องทำทีหลัง เมื่อ เสร็จงานชิ้นนี้แล้วจะทำอะไรต่อไป เมื่อไม่เสร็จตามกำหนดเวลาหรือไม่เสร็จครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจ ไว้ จะแก้ไขอย่างไร เรื่องเหล่านี้จะต้องพิจารณา ไตร่ตรอง หาหนทาง แก้ไขไว้มาก่อน

อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่มุ่งหวังความสำเร็จในหน้าที่การงาน และการดำรงชีวิต มีความ پاکเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งเริ่มต้นด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิดความ پاکเพียร หรือ วิริยะ ซึ่งเป็นการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดจิตตะ คือ ใจจดใจจ่อ เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งที่นำไปจากความรู้สึกของตัว ซึ่งต้องใช้สมาธิในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ใช้ปัญญา ในการพิจารณาไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง เพื่อหาคำตอบและแนวทางแก้ปัญหาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งก็คือ วิมังสา ทั้งนี้ในทุกขั้นตอน ของอิทธิบาท ต้องมีสติและสมาธิเป็นเครื่องกำกับไปสู่ปัญญาที่ชัดเจน ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ

๖. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้

๖.๑ เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์ และความสุข

๖.๒ กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๖.๓ มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงาม ประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๖.๔ อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะ วินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

๗. ภาวนา ๔

ภาวนา ๔ (ในภาษาบาลี ให้ความหมายว่า “พัฒนา” คือ วัฒนา นั่นเอง) แปลว่า การทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม แปลง่าย ๆ ว่า การพัฒนา หรือการเจริญ ภาวนา ๔ เป็นตัวชี้วัด ด้านผลผลิตที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากผลที่ผู้เรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขาพระพรหมคุณภรณ์^{๓๕} ได้กล่าวถึง การดำเนินการวัดผลประเมินผลโดยใช้หลัก ภาวนา ๔ ไว้ว่า “การวัดผลประเมินผลต้องวัดตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการหลากหลายเหมาะสม สามารถทำได้ครอบคลุม ทั้งด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกาย) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ด้านศีล) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (ด้านจิต) และด้านความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง (ด้านปัญญา) ซึ่งรวมเป็นภาวนา ๔ (พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ พัฒนาการทางปัญญา) ซึ่งเป็นข้อมูลจากการวัดผลประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะช่วยให้การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

ภาวนา ๔ คือ การพัฒนา ๔ ด้าน ดังนี้

๗.๑ กายภาวนา เป็นการพัฒนากาย การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณ

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๑๘-๒๐.

กล่าวคือ ประการแรก รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตาหู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็นให้ได้ปัญญา และประการที่สอง กินใช้ด้วยปัญญา เสพบริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยี อย่างฉลาด ให้พอดี ที่จะได้ผลตรงเต็มตามคุณค่าที่แท้จริง ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ประมาทขาดสติ

๗.๒ ศิลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดี และมีอาชีพสุจริต ไม่ใช่ กาย วาจา และอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย แต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสันติสุข

๗.๓ จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งามงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออารี มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ขยันหมั่นเพียร พยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เิบอิม โปร่งโล่ง ผ่องใส สงบ และเป็นสุข

๗.๔ ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ ให้ปัญญาเจริญพัฒนาจนรู้เข้าใจ หยั่งเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์ ปลอดภัยจากกิเลสสันดาน มีจิตใจเป็นอิสระสุขเกษมไร้ทุกข์

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธจะต้องพัฒนา นักเรียน ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ปัญญา ภาวนา) จึงจะสมบูรณ์รอบด้าน

ในการวิจัยครั้งนี้ การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม คือ หลัก ไตรสิกขา หลักกัลยาณมิตร หลักพรหมวิหาร ๔ หลักโยนิโสมนสิการ หลักอริยสัจ

๔ และหลักอิทธิบาท ๔ โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถี วัฒนธรรมแสวงปัญญา

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ เป็นการนำเอาแนวคิดการจัดการเรียนรู้มาบูรณาการกับแนวคิดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้และการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธนี้ มีแนวคิดหลักซึ่งเป็นกรอบในการสร้างรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ แนวคิดการศึกษาตามแนวพุทธ ซึ่งมีหลักธรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ หลักไตรสิกขา อภิญญาเทศธรรม วุฒิธรรม ๔ และหลักหัวใจนักปราชญ์(สุ จิ ปุ ลิ) ซึ่งการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย ด้าน จิตใจ ด้านสติปัญญา และด้านสังคม ประการแรก การพัฒนาร่างกาย ได้แก่ การพัฒนาตัวของบุคคล รวมถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบตัวบุคคลนั้นด้วย ประการที่สอง การพัฒนาด้านจิตใจ เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความรัก ความเมตตา ความกรุณา ต้องอาศัยการฝึกอบรมกรรมฐานเพื่อให้ใจสว่าง สะอาดและสงบ ประการที่ สาม การพัฒนาด้านปัญญา เป็นการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาให้สามารถหยั่งรู้สัจธรรมตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน และประการที่สี่ การพัฒนาด้านสังคม เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นในสังคม จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนานั้นจัดเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา เพราะมีหลักการศึกษา หรือการเรียนรู้ มีแหล่งที่มาของความรู้ การให้และรับความรู้มีระเบียบวิธีการศึกษาและมีเป้าหมาย ของการศึกษาคือการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคมตาม หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ จอห์น ล็อค (John Locks) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่า เด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้ได้บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลา และกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอนเฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้าใจ กิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิด

ความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติ และมีความเชื่อว่า เราสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ของวิชาต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย ๒ วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ไป ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป (John Dewey, ๑๙๓๓) ซึ่งแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา^{๓๖}

๒.๔.๑ ทำไมต้องเรียนรู้แบบบูรณาการ

ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย ๓ ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

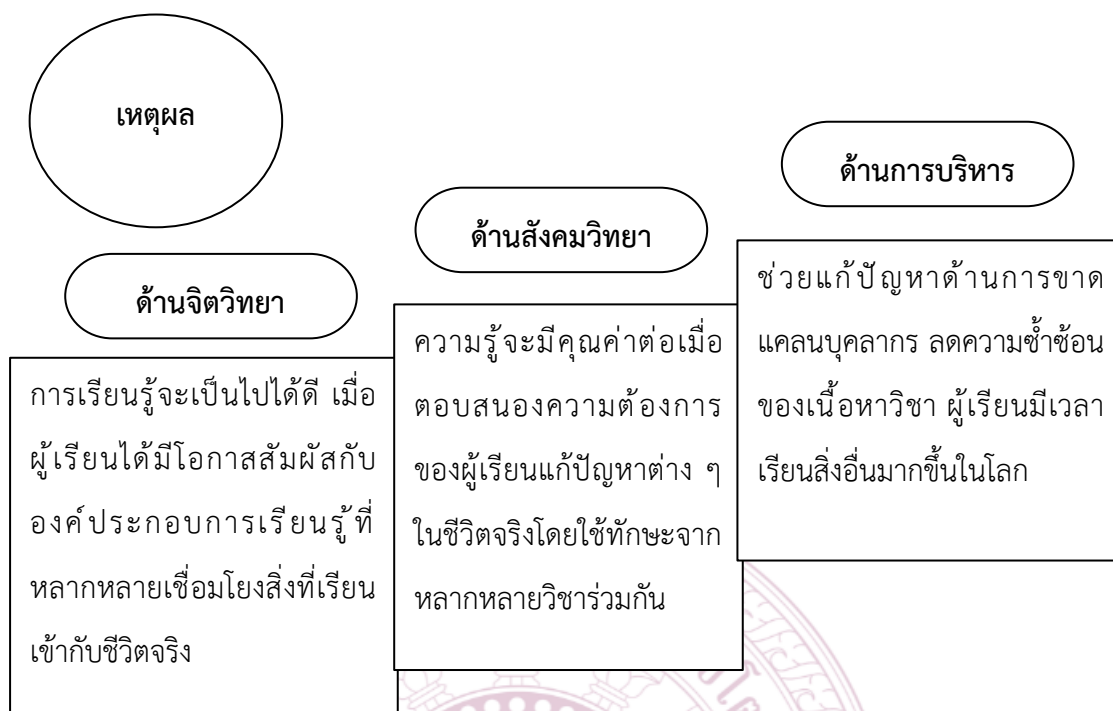
๒.๔.๑.๑ ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหล่านั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

๒.๔.๑.๒ ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเราคงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่า ก็ต่อเมื่อ ความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริง โดยใช้การผสมผสานทักษะต่าง ๆ จากหลากหลายวิชาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองทางด้านสังคมวิทยา

๒.๔.๑.๓ ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะว่าการบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร และสามารถลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งนับวันจะมามากมายในโลกยุคปัจจุบัน

จากเหตุผลทั้ง ๓ ด้าน น่าจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่า ทำไมต้องจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ถ้าจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้เหตุผลไว้ เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

^{๓๖} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

ภาพประกอบ ๒.๔ : เหตุผลสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๔.๒ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การบูรณาการ เป็นการผสมผสานประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากคำกล่าวข้างต้น เมื่อมองย้อนกลับไปถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวันเป็น การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายหลายลักษณะ ไม่มีผู้เรียนคนใดเรียนรู้อย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่เกี่ยวข้องกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้มักจะเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนทั้งสิ้น ซึ่งการผสมผสานองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นการบูรณาการ^{๓๗}

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถอธิบายเกี่ยวกับปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปรัชญาทางการศึกษา Progressivism ตามแนวคิดของ John Dewey ซึ่งมีจุดเน้นที่ยึดแนวทางการศึกษา คือชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในแนวทางประชาธิปไตย

^{๓๗} Beane, J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum," *Educational Leadership*, (1991, October), 49(2): 9-13.

ทฤษฎีการเรียนรู้ เน้นทฤษฎีการเรียนรู้ในแนวทาง Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการที่ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ตามแนวความคิดของ Ausubel นอกจากนี้ ยังเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) อย่างเป็นระบบ มี กระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต และการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ดังสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎี

ปรัชญาการศึกษา Progressivism John Dewey	ทฤษฎีการเรียนรู้
- การศึกษาคือชีวิต - เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ - ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - เรียนรู้โดยการแก้ปัญหา - สร้างเสริมการอยู่ร่วมกันในวิถีประชาธิปไตย	- Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง - การเรียนรู้อย่างมีความหมายของ Ausubel - การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

ภาพที่ ๒.๕ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดปรัชญาการศึกษาในแนวของการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนอย่างเป็นกระบวนการและใช้ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมายต่อผู้เรียน ที่สามารถทำให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ดังกล่าว ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

๒.๔.๓ ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า บูรณาการ เป็นศัพท์บัญญัติที่มุ่งให้มีความหมายตรงกับคำว่า Integration ในภาษาอังกฤษ ศัพท์นี้อธิบายไว้ในภาษาเดิมว่า เป็นคำนามที่ใช้ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายกระบวนการและผลผลิตทางการศึกษาโดยแนวคิดทางการศึกษานั้น คำว่า Integration อาจใช้ร่วมกับคำอื่นอีก

หลาย คำ เช่น หลักสูตรที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน เรียกว่า หน่วยบูรณาการ (Integrated course of study) หรือ การสอนบูรณาการในแผนการสอนที่ รายวิชา ไม่แยกจากกันอย่างที่เคยสอนมาก่อน มีการจัดเรื่องที่เรียนเป็นหน่วยหรือกลุ่มวิชาต่อเนื่องกัน ไปเรียกว่าโปรแกรมบูรณาการ (Integrated program) หรือ การจัดหลักสูตรซึ่งไม่แยกสอนวิชา ต่าง ๆ ออกจากกัน โดยเด็ดขาด ให้แต่ละวิชาสัมพันธ์กันและให้เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) เป็นต้น

ดังนั้น บูรณาการ อาจพิจารณาได้เป็นสองนัยคือความหมายโดยทั่วไปของคำว่า บูรณาการ ประการหนึ่ง และความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์อีกประการหนึ่ง โดยนัยแรก บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ ซึ่งก็คือทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่สัมพันธ์กันทำหน้าที่อย่างกลมกลืนเป็นองค์ รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนความหมายอีกนัยหนึ่งซึ่งกล่าวเฉพาะเจาะจงลง ไปถึงองค์ความรู้ในสาขาวิชาทางศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัด หลักสูตรและจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการ เรียกว่า การเรียน การสอนแบบบูรณาการ (Integrated instruction) คือเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของผู้สอน

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “บูรณาการ” (Integration) ไว้ดังนี้ การบูรณา การ หมายถึง กระบวนการรวบรวมรายวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วนำมาแสดงออกในเชิงกิจกรรมหรือ โครงการเดียวกัน^{๓๘}หรือการนำเอาศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน เพื่อ ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน^{๓๙} เป็นการ สร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะ ของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของ ผู้เรียน^{๔๐}โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

^{๓๘} Good, C.V., *Dictionary of Education*, 3rd ed. (New York: McGraw-Hill, 1973), P. 308.

^{๓๙} ธีระชัย ปุณณโชติ, “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ,” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (วทศ.9) เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร: สมาคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๔๐} Beane, J., “The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum,” *Educational Leadership*, (1991) 49(2): 9-13.

ส่วนความหมายของการสอนแบบบูรณาการ ลาร์ดิเซบอล และคณะ^{๔๑} ได้ให้ความหมายว่าเป็นการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เน้นความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ ให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาบุคลิกภาพ และทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

สำหรับหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (Thematic unit) หรือหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated unit) หรือแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary unit) นั้น หมายถึง หน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษามโนทัศน์ (Concept) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) ใด ๆ โดยนำสาระการเรียนรู้ของวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทำให้ต้องใช้สื่อกิจกรรม และเทคนิคที่หลากหลายของวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานหรือ บูรณาการเข้าด้วยกัน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การบูรณาการ หมายถึง ลักษณะของการผสมผสานเนื้อหาวิชาหรือวิธีสอนเพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนทัศน์ ความรู้ ทักษะ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ เกิดประโยชน์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การบูรณาการ โดยการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม และกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน

๒.๔.๔ ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

ลักษณะสำคัญโดยรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ดี (Integrated Curriculum & instruction) ประกอบด้วย ๕ ลักษณะ ดังนี้^{๔๒}

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (Integration of knowledge and learning process)

^{๔๑} Lardizabal, S.A. et al., *Methods and Principles of Teaching*, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), p. 141.

^{๔๒} UNESCO, "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum," in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 152.

๒. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาจิตใจ (Integration of cognition and affection)

๓. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ (Integration of knowledge and conduct)

๔. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน (Integration of school learning with the actual life of the learners)

๕. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ (Integration of subject areas)

๒.๔.๕ ความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

ในชีวิตมนุษย์นั้น ปัญหา อุปสรรค รวมทั้งประสบการณ์ต่าง ๆ จะผสมผสานกันมิได้แยกออกเป็นส่วน ๆ มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายประการในการเรียนรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต การสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่ป็นไปในชีวิตจริง ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ ความสำคัญของการบูรณาการ สามารถเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันในการสอนด้วยเหตุผล ดังนี้

๑. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นกับชีวิตจริง

๒. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง มโนทัศน์ในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๓. ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of learning)

๔. ขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ ในหลักสูตร

๕. สามารถตอบสนองต่อความสามารถทางพหุปัญญาของผู้เรียน (Multiple intelligence)

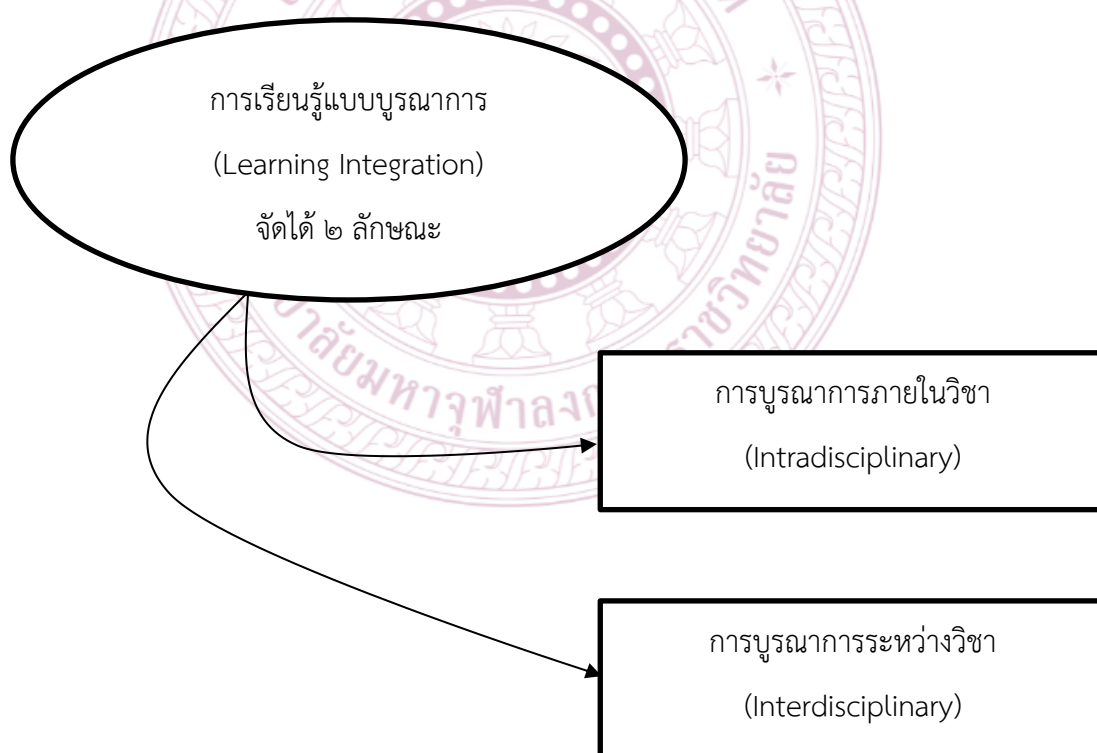
๖. กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างเสริมความรู้ ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนยังช่วยให้ผู้สอนได้รับความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการสอนได้อย่างผสมกลมกลืนต่อเนื่อง จัดเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของกิจกรรมที่มุ่งเสริมการเรียนการสอนทุกรูปแบบไว้อย่างครบถ้วน เป็นการลดภาระแก่ผู้สอนให้สอนอย่างได้ผล

อาจกล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้กับเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่ถูกเชื่อมโยงไปใช้จนเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิม

๒.๔.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ Learning Integration สามารถจัดเป็นแนวการจัดการเรียนรู้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) และการบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) ดังรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๒.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๑. การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณา ดังนี้

๑) เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาเดียวกัน

๒) หลักการบูรณาการภายในสาระวิชาเดียวกันที่ใช้มากที่สุด คือ สาระวิชาทางภาษา หรือกระบวนการทางภาษา ซึ่งประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการดู

๒. การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณาดังนี้

๑) เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ ๒ สาขาวิชาขึ้นไป ภายใต้หัวข้อเรื่อง (Theme) เดียวกัน

๒) เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ มากกว่า ๑ วิชาขึ้นไป เพื่อการแก้ปัญหาและการแสวงหาความรู้ ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ลึกซึ้งใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

๒.๔.๗ รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การเรียนการสอนแบบบูรณาการมีรูปแบบสำคัญ ๆ ดังนี้^{๔๓}

๑. แบบวิทยาการพื้นฐาน (Discipline based) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยผู้สอนเพียงคนเดียว

๒. แบบคู่ขนาน (Parallel) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป สอนต่างวิชากันแต่วางแผนการสอนร่วมกัน โดยระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจว่า หัวเรื่อง/มโนทัศน์/ปัญหาเดียวกันนั้นจะสอนอย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา

๓. แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนต่างวิชามาร่วมกันสอนเป็นทีม ร่วมวางแผนและกำหนดหัวเรื่อง/ปัญหาร่วมกัน และดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงานหรือโครงการให้ผู้เรียนทำร่วมกันเป็นงานชิ้นเดียว

๔. แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นการสอนที่ผู้สอนแต่ละคนต่างสอนวิชา ของตนเอง ไม่ได้ออกแบบให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันระหว่างต่างวิชา แต่จะมีการสอนแบบบูรณาการเฉพาะที่ระบุไว้ในแต่ละวิชาเท่านั้น ผู้สอนแต่ละคนในต่างวิชาไม่ได้มีส่วนแบ่งการทำกิจกรรมของผู้เรียน ด้วยกันเพียงแต่ให้เวลาแล้วมอบหมายงาน หรือปัญหาให้ผู้เรียนกลับไปดำเนินการกันเอง

---

^{๔๓} Frazee, B.M. & Rudnitski, R.A., *Integrated Teaching Methods: Theory, Classroom Applications, and Field-based Connections*, Aldany, (New York: Delmar Publishers, 1995), pp. 137-141.

๕. แบบบูรณาการ (Integrated) เป็นการบูรณาการทั้งมโนทัศน์ ทักษะ เจตคติและ ความเชื่อ ตลอดจนเนื้อหา ทำให้เป็นการสอนที่ต้องอาศัยความหลากหลายวิธีที่สามารถเป็นไปได้ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะฝึกในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างอิสระ ในบางกรณีการบูรณาการสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา ซึ่งเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาของการหลอมรวมแบบแกนหรือ แบบสหวิทยาการ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาในแง่ทฤษฎีกับการปฏิบัติหรือ เนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง โดยจะบูรณาการส่วนทั้งหมด (Total integration) หรือ จะบูรณาการ (Partial integration)

๒) บูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อประสม และใช้วิธีการประสมให้มากที่สุด

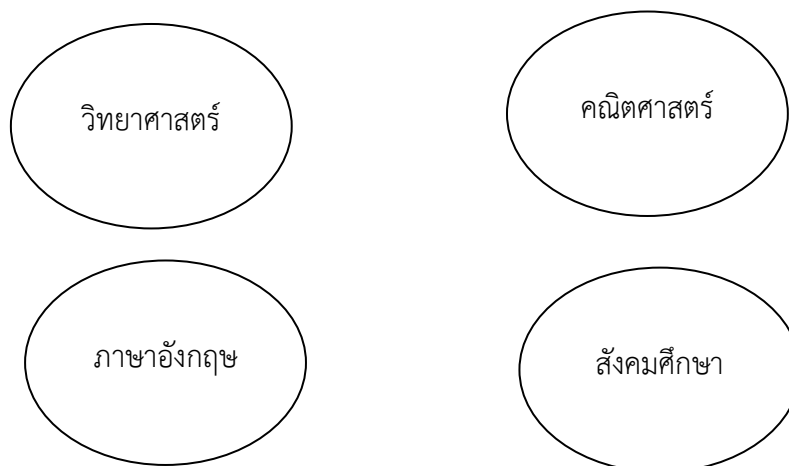
นอกจากนี้ ฟอ์กาตี (Fogarty)^{๔๔} นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้เสนอรูปแบบบูรณาการไว้ ๑๐ รูปแบบ ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม คือ บูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน (Within single disciplines) บูรณาการข้ามวิชา (Across several disciplines) และบูรณาการภายในตัวผู้เรียน (Inside the mind of the learner) กับระหว่างผู้เรียน (Between the learners) ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑. กลุ่มบูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน

๑.๑ แบบแยกออกจากกันเป็นส่วน (Fragmented model) เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่แยกเป็นรายวิชาเดี่ยว ๆ มีลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียนเรียนรู้แต่ละวิชาโดยไม่นำความรู้ไป บูรณาการกับวิชาอื่นๆ แม้ว่าจะมีมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยง ที่ชัดเจน และเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้น้อย แต่ผู้สอนสามารถเลือกสอนเนื้อหาสำคัญ ๆ ของแต่ละวิชาที่ตนรับผิดชอบให้ลึก และกว้างได้ตามความเหมาะสม และความจำเป็น

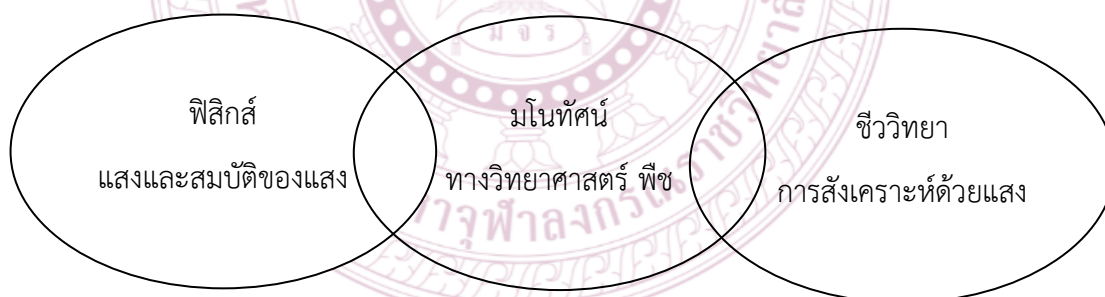
---

^{๔๔} Fogarty, R. How to Integrate the Curricula. 2nd ed. University of Massachusetts: Corwin Press. Gemmell, A. E. 2001. **Instructional Systems Design Mode**, [Online], Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>, [20 October 2021].

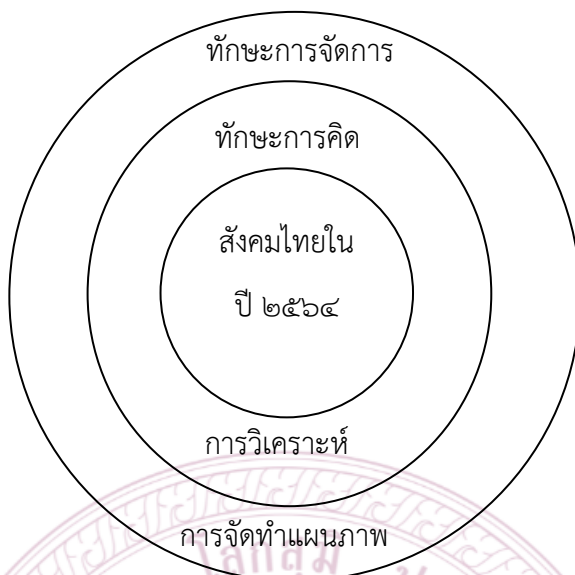
ภาพที่ ๒.๗ การบูรณาการแบบแยกออกจากกันเป็นส่วน

๑.๒ แบบเชื่อมโยง (Connected model) เป็นการบูรณาการภายในวิชา โดยเชื่อมโยง เนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันภายในขอบเขตของแต่ละวิชา อาจเชื่อมโยงหัวข้อ (Topic) ทักษะ (Sk) เจตคติ (Attitude) และมโนทัศน์ (Concept) ไปยังเรื่องต่อไปนี ซึ่งผู้สอนจะมั่นใจในการที่จะเชื่อมโยงเนื้อหา ภายในวิชาของตนเอง และทำให้ผู้อื่นมองเห็นความสัมพันธ์ของมโนทัศน์และทักษะ ได้ชัดเจนขึ้น

ภาพที่ ๒.๘ การบูรณาการแบบเชื่อมโยง

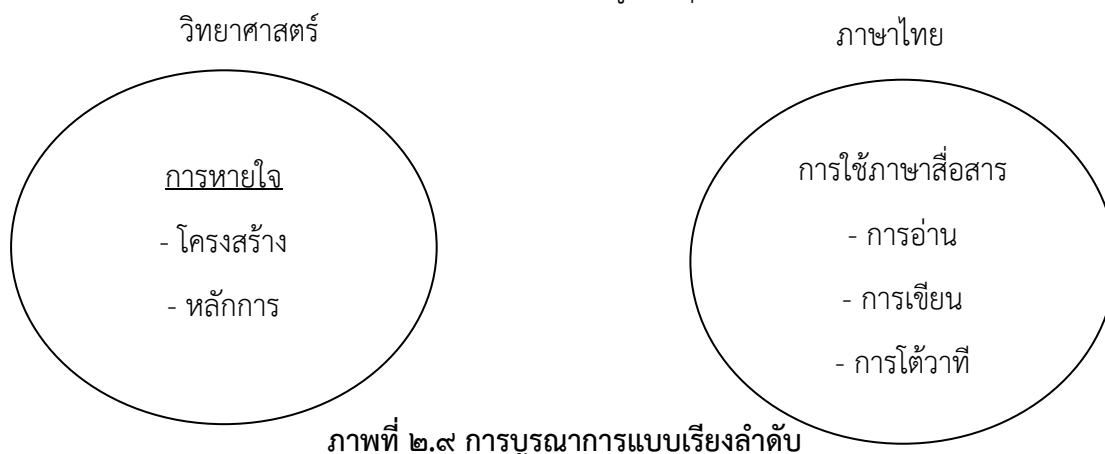
๑.๓ แบบซ้อนกัน (Nested model) เป็นการบูรณาการภายในวิชาเดียวกันแต่มีการนำทักษะการคิด ทักษะทางสังคม และทักษะด้านเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง เข้ามาบูรณาการเป็นหัวข้อ หรือหน่วยการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่ผู้สอนคนเดียวสามารถบูรณาการด้วยตนเอง การบูรณาการแบบซ้อนกันนี้ถ้าจัดทำอย่างไม่รอบคอบ การบูรณาการที่หลายเป้าหมายในบทเรียนเดียว อาจทำให้ผู้เรียนสับสน และละเลยการเรียนรู้มโนทัศน์หลักของกิจกรรม เพราะได้รับงานเกี่ยวกับการเรียนรู้หลายอย่างพร้อมกัน แต่ในทางตรงกันข้ามการนำทักษะหลายทักษะมาบูรณาการในเนื้อหาที่จะสอน เป็นการเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๒.๘: การบูรณาการแบบซ้อนกัน

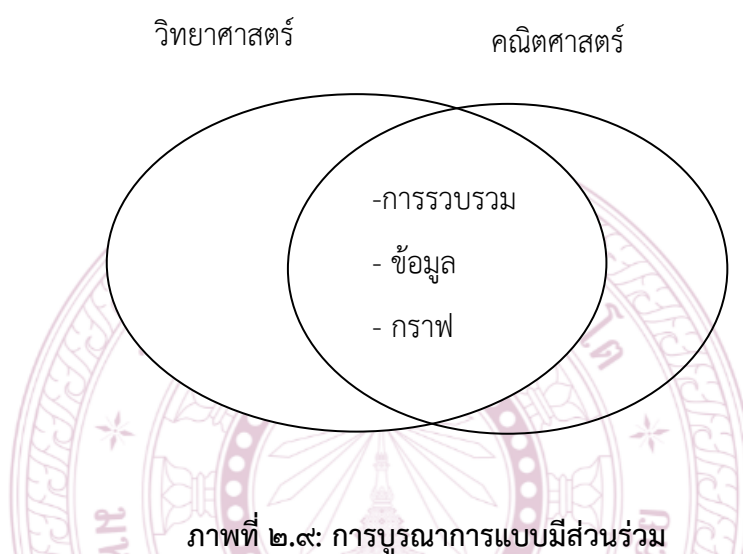
๒. กลุ่มบูรณาการข้ามวิชา

๒.๑ แบบเรียงลำดับ (Sequenced model) เป็นการบูรณาการการสอนข้ามวิชา โดย นำหน่วยการเรียนรู้ที่สอนต่างวิชากัน มาพิจารณาความใกล้เคียงของเนื้อหาแล้วนำมาเชื่อมโยง ปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน และจัดสอนในช่วงเวลาเดียวกันซึ่งแต่ละวิชายังคงสอนตาม แผนการสอนของตนเพียงแต่เชื่อมโยงบางหัวข้อ และจัดเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ใหม่ให้เหมาะสม ทำให้แนวทางการรู้ของสิ่งที่ผู้เรียนเรียนจะมุ่งไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องลดความสับสนและความน่าเบื่อ ซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นของเวลาที่ใช้ในการวางแผน และทำตารางสอนร่วมกันโดยอาศัย การประนีประนอม ความคิดเห็นและความต้องการของผู้สอนทุกคน

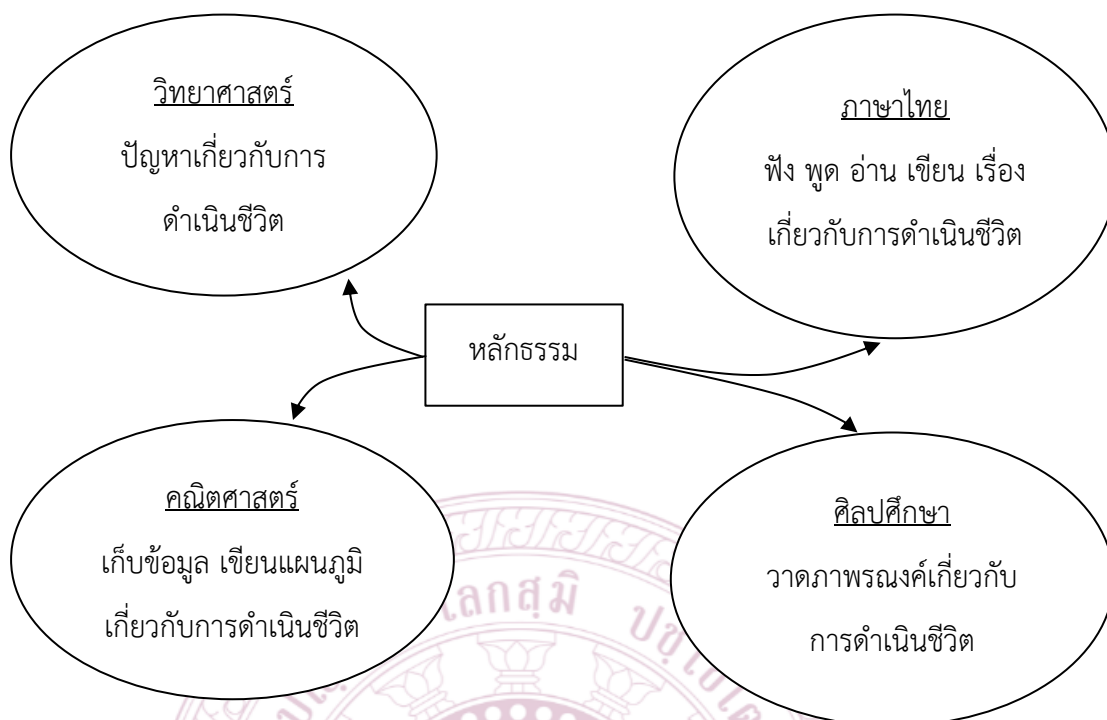

ภาพที่ ๒.๙ การบูรณาการแบบเรียงลำดับ

๒.๒ แบบมีส่วนร่วม (Shared model) เป็นการบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างวิชา ผู้สอนวางแผนการสอนร่วมกัน ในส่วนที่มีมโนทัศน์ ทักษะ หรือเจตคติคาบเกี่ยวกัน ต้องการความ ยืดหยุ่น เรื่องเวลา การประสานความคิด และทักษะการทำงานกลุ่มของผู้สอนทุกวิชา โดยอาจจัดเป็น หัวข้อ หรือ โครงการร่วมกัน ที่ทำให้ผู้เรียนถ่ายโยงมโนทัศน์ง่ายขึ้น ผู้สอนแต่ละวิชาจะสอนไป ตามปกติในหัวข้ออื่น

๒.๓ แบบโยงใย (Webbed model) เป็นการบูรณาการที่กำหนดประเด็น (theme) ขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรหรือบริบททางสังคม แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่าง ๆ ว่า แต่ละวิชามีมโนทัศน์ใดบ้างที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ในประเด็นที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะกำหนดเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ตั้งไว้ แล้วผู้สอนแต่ละคนก็ทำการสอนเรื่องนั้น ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินงานร่วมกัน และ การเลือกประเด็นที่เหมาะสม ซึ่งการเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน

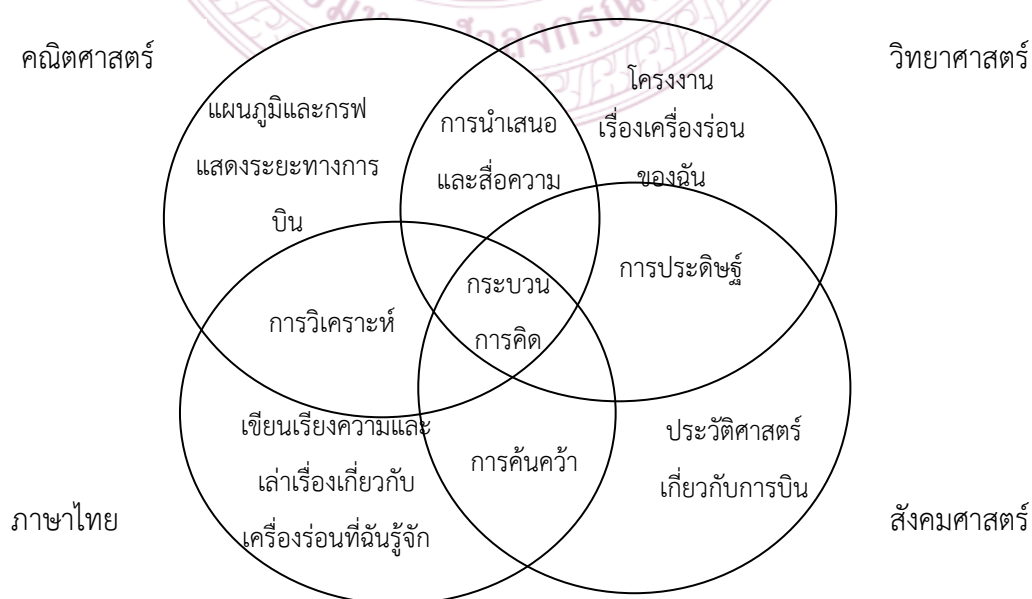

ภาพที่ ๒.๑๐ การบูรณาการแบบโยงใย

๒.๔ แบบเส้นด้าย (Threaded model) เป็นการบูรณาการที่ใช้ทักษะเป็นตัวหลัก ในการกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการเรียนการสอนในแต่ละวิชาให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด เช่น ทักษะการคิด ทักษะแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น แต่ละวิชายังคงแยกกันในเนื้อหา ผู้สอนทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมวางแผนรับรู้ และลงมือปฏิบัติ เมื่อจบการศึกษาผู้เรียนจะได้ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

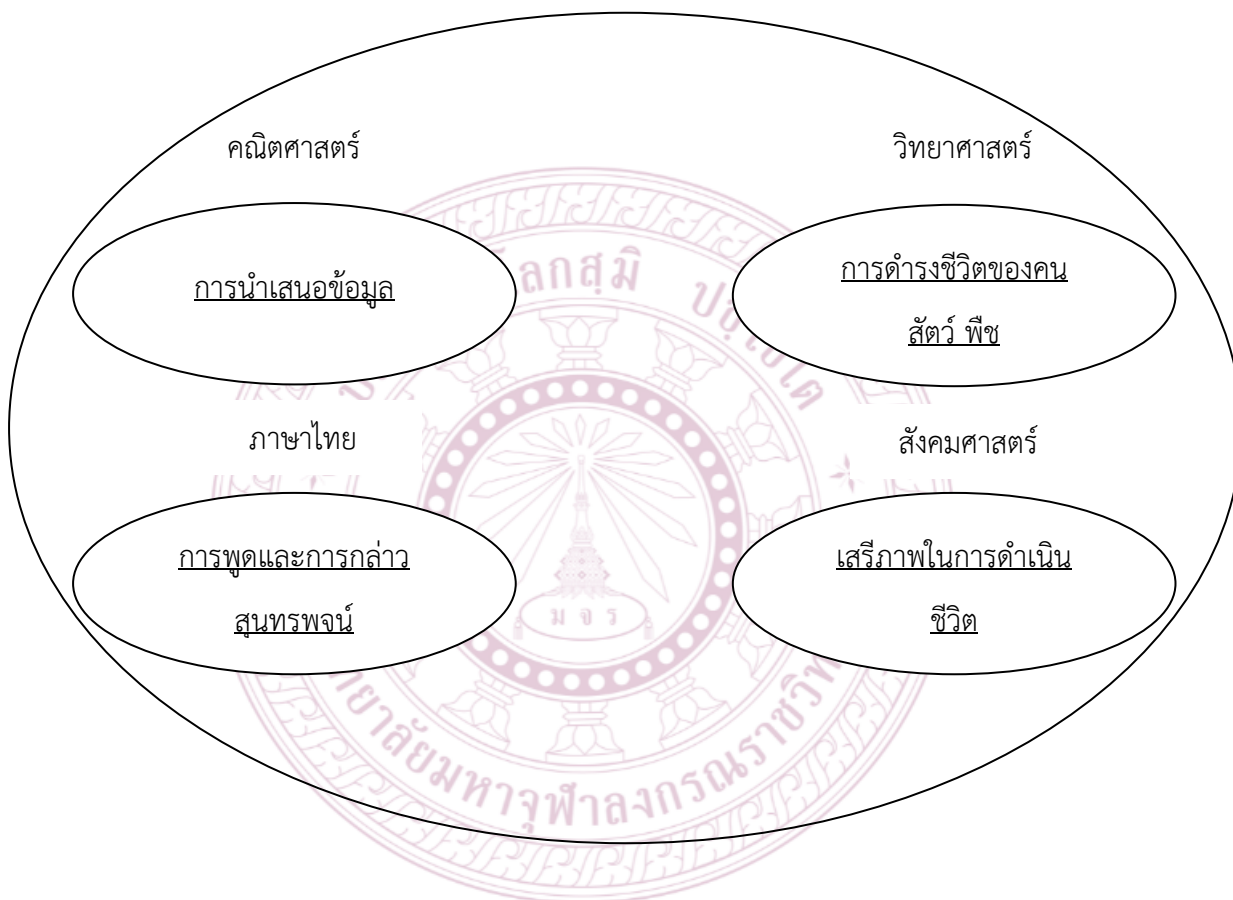
๒.๕ แบบบูรณาการ (Integrated model) เป็นการบูรณาการความหลากหลายของ หัวข้อทางวิชาการที่สัมพันธ์กันของวิชาหลัก ๔ วิชา หลอมรวมโดยมีทักษะ มโนทัศน์ และเจตคติ ที่ เหมือนกันเป็นหลักในการบูรณาการ จึงต้องการการระดมความคิดในการวางแผนและกำหนดเวลา สอนร่วมกันของผู้สอน ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสร้างแรงจูงใจให้เรียนต่อเนื่องไป

ภาพที่ ๒.๑๐: การบูรณาการแบบบูรณาการ

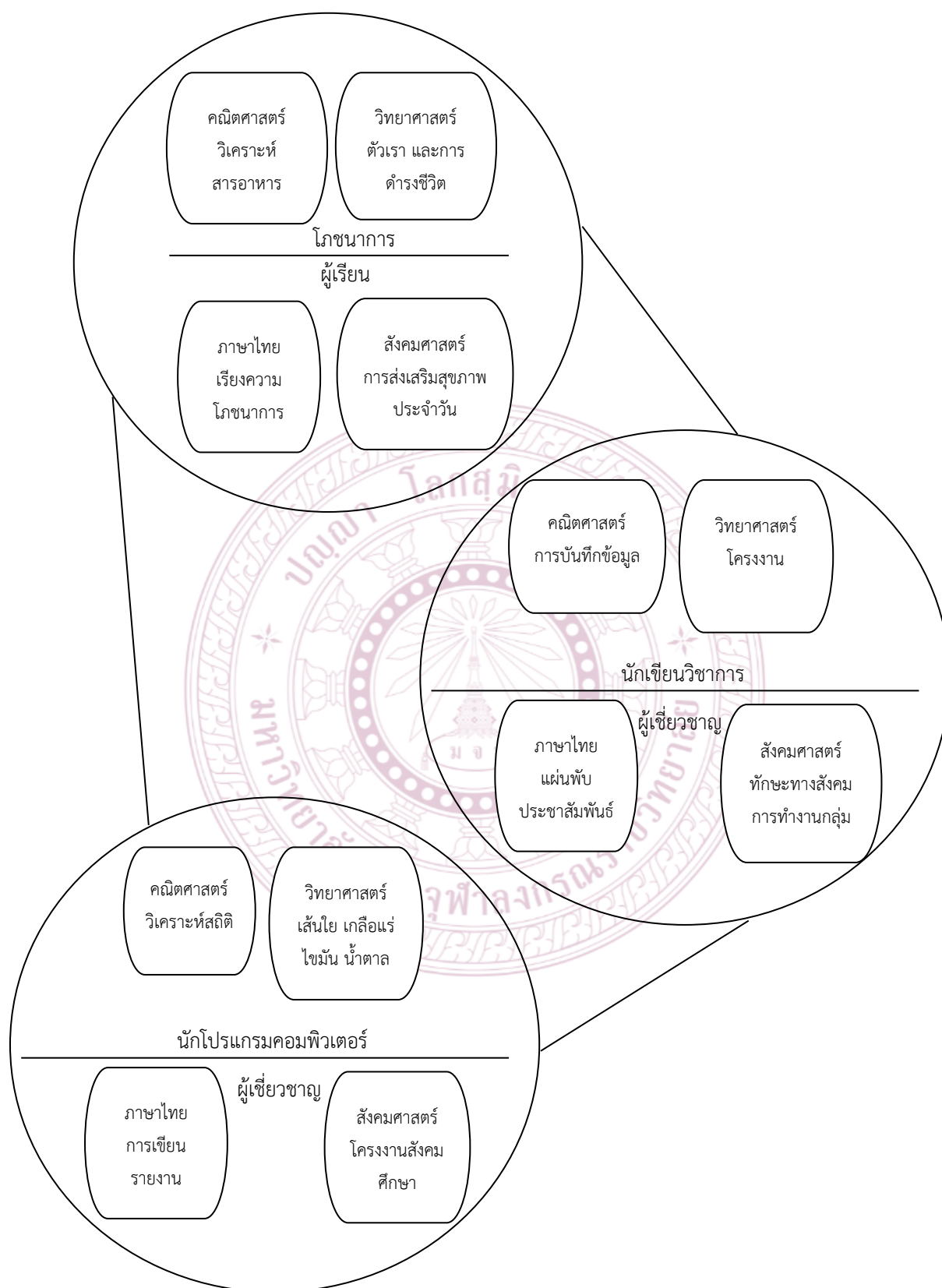
๓. กลุ่มบูรณาการภายในตัวผู้เรียนและระหว่างผู้เรียน

๓.๑ แบบใฝ่ใจ (Immersed model) เป็นการบูรณาการที่ยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักในการบูรณาการไปยังสาขาอื่น ๆ ผู้เรียนชั้นนำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีความสนใจที่หลากหลาย อาจทำให้เน้นความสนใจผู้เรียนได้เพียงบางกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนเหล่านั้นจะเกิดแรงจูงใจต่อการเรียน และได้รับความรู้กว้างขวาง

ภาพที่ ๒.๑๑ การบูรณาการแบบใฝ่ใจ

๓.๒ แบบเครือข่าย (Networked model) เป็นการบูรณาการที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการบูรณาการโดยเลือกเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นด้วยตนเอง ผู้เรียนเท่านั้นที่จะรู้ถึงความซับซ้อนและมิติต่าง ๆ ในขอบเขตที่ตนสนใจ เป็นการผลักดันให้ผู้เรียนได้รับรู้ในเรื่องที่ตนสนใจมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๑๑: การบูรณาการแบบเครือข่าย

๒.๔.๘ เทคนิคการบูรณาการ

กระบวนการออกแบบหลักสูตรบูรณาการ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้ (Newell๑๙๙๔)

๑. ระดมความคิดจากผู้ชำนาญการในวิชาที่เกี่ยวข้อง (Assembling an interdisciplinary team) เพื่อผสมผสานให้เกิดการบูรณาการ โดยการอภิปราย การโต้แย้ง และการหาข้อสรุป

๒. เลือกหัวข้อ (Selecting the topic) ได้แก่ การเลือกประเด็น แนวคิด ที่จะสามารถผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้

๓. ระบุรายวิชาที่มีการผสมผสานกัน (Identifying disciplines) กระบวนการบูรณาการ ต้องเลือกวิชาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

๔. พัฒนาส่วนปลีกย่อยของเนื้อหาสาระ (Developing the subtext) เป็นการพัฒนารายละเอียดจากหัวข้อให้ชัดยิ่งขึ้น

๕. โครงสร้างของหลักสูตร (Structuring the course) กำหนดความสัมพันธ์ของแนวคิด (Conceptual glue) ซึ่งเชื่อมโยงแต่ละวิชาเข้าด้วยกัน

๖. เลือกประเด็นที่สนใจให้ผู้เรียนค้นคว้า (Selecting reading)

๗. การกำหนดแผนงาน (Designing assignments)

๘. การเตรียมรายละเอียดประมวลการสอน (Preparing the syllabus)

นอกจากนี้ เทคนิคการจัดกิจกรรมการบูรณาการ (The Integrative activity technique) ที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ^{๔๕} ดังนี้

๑. ขั้นเริ่มหน่วยการเรียนรู้ (Initiating the unit) โดยผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาอย่างท้าทายด้วยคำถามว่า เราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง และอะไรเป็นปัญหาย่อยที่ต้องแก้ไขก่อนปัญหาใหญ่ หรืออาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น สร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เร้าความสนใจ การใช้สื่อต่างๆ และการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

๒. ขั้นชี้นำประสบการณ์ (Point of experiencing) ผู้เรียนเริ่มปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มตามที่ตนเองสนใจ โดยผู้สอนคอยให้คำแนะนำและจัดกิจกรรมประสบการณ์ที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและพัฒนาความสามารถของตนอย่างพอเหมาะ มีการแบ่งกลุ่มและหน้าที่กันทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การเขียน และแปลความหมาย เป็นต้น

---

^{๔๕} Lardizabal, S.A. et al., *Methods and Principles of Teaching*, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), pp. 144-148.

๓. **ขั้นกิจกรรมสรุป (Culminating activities)** เพื่อให้ผู้เรียนสรุปทบทวน จัดระบบความคิด และพัฒนาการด้านการสื่อสาร กับการแสดงออก ซึ่งเป็นช่วงของการแลกเปลี่ยนความรู้หรือรายงาน เพื่อนำเสนอผลงานของตน เป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ฝึกการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ การเสนอผลงานนั้นผู้เรียนสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น จัดแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง การแสดง ละคร หรือโครงงาน เป็นต้น

๔. **ขั้นการประเมินผล (Evaluation)** เป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่มีการเรียนการสอน เน้นการประเมินตนเอง และการประเมินผลโดยกลุ่มเพื่อตรวจสอบ และใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมของตนเองและกลุ่มต่อไป

ส่วนหลักในการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ ควรนำกิจกรรมกลุ่มมาใช้เน้นให้ความสำคัญผู้เรียนมากกว่าเนื้อหา แต่ละหน่วยการเรียนรู้ ควรใช้เวลาสอนต่อเนื่องกันดีกว่าหน่วยการเรียนรู้สั้นที่เสร็จในเวลาเรียน และควรสอดคล้องกับปัญหาในชีวิตจริง ผู้สอนใช้เทคนิคในการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันภายในขอบข่ายของเรื่องที่ศึกษา

๒.๔.๙ แนวปฏิบัติในการบูรณาการ

การจัดการบูรณาการในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้เกิดบูรณาการในหลักสูตรให้มากที่สุด คือ ให้มีการผสมผสานความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าไว้เป็นกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งจะต้องจัดให้มีการบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย

ด้านการสร้างบทเรียนนั้น ต้องสร้างให้เนื้อหา และแผนการสอนเป็นกลุ่มก้อนไม่กระจัดกระจาย โดยจัดเป็นหน่วยบูรณาการทางการสอน เพื่อสะดวกทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

๑. ศึกษาขอบข่ายและรายละเอียดเนื้อหา และทำเนื้อหาให้ง่าย สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และเหมาะกับวัยผู้เรียน

๒. พยายามพัฒนาเนื้อหานั้นให้เป็นปัญหาที่ผู้เรียนจะต้องประสบในชีวิตประจำวัน

๓. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอน

๔. กำหนดกิจกรรมผู้เรียน

๕. การสัมพันธ์ในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ จะต้องทำเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กันการสอนต่อเนื่องกันไป ได้อย่างดี ต้องกำหนดว่าจะสัมพันธ์กับวิชาใดวิชาหนึ่งในเรื่องใดบ้าง ทั้งต้องระบุว่าสัมพันธ์หรือเรียนสืบเนื่องต่อกันในเรื่อง หรือวิชาใด

๖. การประเมินผลการเรียนการสอน ต้องพิจารณาว่าจะประเมินโดยวิธีใดบ้างอย่างหลากหลายด้านวิธีการนั้น เมื่อพิจารณาคำว่า วิธีบูรณาการ (Integrated approach) หมายถึง วิธีสอน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการทำ กิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับศักยภาพที่สัมพันธ์กับสาขาวิชา หรือเนื้อหาวิชามากกว่าหนึ่งวิชาหรือหนึ่งสาขาจึง จำเป็นต้องใช้วิธีสอนหลากหลายวิธีประกอบกันแต่โดยทั่วไปใช้หลักการ^{๔๖} ดังนี้

๑) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒) เน้นกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง

๓) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี จัดคู่มือการเรียนรู้ และให้ข้อมูลป้อนกลับกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

๔) เลือกใช้วิธีสอนที่นิยมให้เหมาะสมกับเนื้อหา ได้แก่ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การใช้กรณีตัวอย่าง การทำกิจกรรมและเกมต่าง ๆ การสอนโดยใช้โครงการ และการสอน โดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

๒.๔.๑๐ การจัดเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการต้องยึดหลักสำคัญที่ต้องยึดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ประสบการณ์และการเรียนรู้ควรเป็น “หน่วย” (Unit) ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ครูผู้สอนต้องใช้เทคนิคการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์ในขอบข่ายเรื่องที่จะศึกษา ลักษณะทั่วไปของหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

๑. มุ่งเน้นปัญหา ปัญหานั้น มีความสำคัญที่จะศึกษา และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ หลายแง่หลายมุม คำตอบของปัญหาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจุบันกับอนาคต หรือผลกระทบปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมที่มีต่อเมือง เป็นต้น

๒. เหมาะสมกับระดับผู้เรียน สื่อการสอนหรืออุปกรณ์ต้องไม่ยากจนเกินไปเกินกว่า ที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ การจัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและท้าทายความสามารถ ไม่ง่ายจนเกินไป

^{๔๖} UNESCO, “Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum,” in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 10.

๓. ส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ด้านความเจริญงอกงาม ลำดับชั้นของประสบการณ์ เช่น การอ่าน การสังเกต การพูด การฟัง การวาดและการเขียน กิจกรรมทักษะด้านต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องการใช้ความสามารถทางสมองในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา

๔. เป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกปัญหา วัสดุ อุปกรณ์ วางแผนกิจกรรมและประเมินผลให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

๕ การวางแผนหน่วยการเรียนรู้ต้องระลึกเสมอว่า ทำอย่างไรจึงจะเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. หน่วยการเรียนรู้การสอนคือ กลุ่มหัวข้อย่อยที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน นำมาจัดลำดับก่อนหลังภายในหัวข้อที่เรียกว่า “หน่วย” และใช้เวลาต่อเนื่องกัน อาจเป็น ๒-๔ สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของบทเรียน

๒. หน่วยแต่ละหน่วยมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง คือ ประกอบด้วยความมุ่งหมายปัญหาในการทำกิจกรรม การวัดและประเมินผล

๓. หน่วยแต่ละหน่วยสามารถสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องได้

๔. หน่วยการเรียนรู้การสอนสามารถใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุดวิธีการผสมผสานเนื้อหาเพื่อให้เกิดการบูรณาการ โดยอาศัยวิธีการจัดแกน (Core) ขึ้นมาก่อนแล้วนำเอาความรู้หรือเนื้อหาวิชาใดก็ได้ที่เหมาะสมมาเสริมให้แกนนั้น เต็มหรือสมบูรณ์ แกนที่จะนำมาสร้างเป็นหน่วยบูรณาการนั้น มีทั้งหมด ๕ ประเภทด้วยกันคือ

๑) แกนที่เป็นหัวเรื่อง ก่อนที่จะทำการกำหนดหัวเรื่องอะไรนั้นจะต้องตั้งคำถามว่า ต้องการให้ผู้เรียนเรียนอะไร หลังจากนั้นก็กำหนดหัวเรื่องขึ้นมา แล้วดึงเอาเนื้อหาสาระหรือความรู้หลาย ๆ วิชาที่เห็นว่าสัมพันธ์กับเรื่องนี้เข้ามาผนวกรวมกันไว้ เช่น ตั้งหัวเรื่องว่า “ชุมชนของเรา” ในเรื่องนี้จะมียลอะเอียดหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพภูมิอากาศ การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา ฯลฯ

๒) แกนที่เป็นปัญหา จะต้องพิจารณาว่า อะไรบ้างที่ในสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ที่ผู้เรียนควรมีความรู้ ความเข้าใจ เมื่อเลือกได้แล้วก็กำหนดเป็นหัวเรื่อง เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาคอร์รัปชัน ฯลฯ การที่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาได้นั้นจะต้องอาศัยความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ

๓) แกนที่เป็นกิจกรรม จะต้องพิจารณาก่อนว่ากิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ในหลาย ๆ วิชา และต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน เมื่อกำหนดได้แล้วก็บรรจุกิจกรรมเหล่านั้น ในหน่วยนั้น ๆ จากง่ายไปหายาก

๔) แกนที่เป็นความคิดรวบยอด ต้องพิจารณาก่อนว่าต้องการให้นักเรียนมีความคิดรวบยอดในเรื่องใด เช่นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความเสมอภาค ฯลฯ เมื่อได้ความคิดรวบยอดแล้วก็กระจายเนื้อหาจากง่ายไปหายาก เช่นการเสนอความคิดรวบยอดเรื่อง “การพึ่งพาอาศัยกันและกัน” พอกระจายเนื้อหาออกเป็นคร่าว ๆ ตามลำดับความยากง่าย ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยในครอบครัว ในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ในประเทศ และระหว่างประเทศ

๕) แกนที่เป็นค่านิยม ก่อนอื่นต้องพิจารณาก่อนว่า เราต้องเน้นค่านิยมอะไรหลังจากที่เลือกได้ แล้วโดยคำนึงถึงวัยของผู้เรียนแล้วนำค่านิยมที่จำเป็นมานั้นหรือสอดแทรกเข้ามาในเนื้อหาตอนใดตอนหนึ่ง ที่เห็นว่าเข้ากันได้ขณะที่ทำการสอน

แนวโน้มใหม่ทางการศึกษามีจุดเน้นอยู่ ๒ ประการ คือความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียนกับการปรับมาตรฐานความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งได้กล่าวถึง เทคนิคการสอน บูรณาการว่า มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดการบูรณาการของแต่ละบุคคล ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็น หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง ผสมผสานวิชาในงามต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการแก้ปัญหาใน ชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น เพราะปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้น ไม่ได้แบ่งออกเป็นแ่งมุมใด โดยเฉพาะการบูรณาการ มีจุดเน้นที่การพัฒนาบุคลิกภาพอย่างผสมผสานกลมกลืน เทคนิคการสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่มีปัญหาทำนองเดียวกับชีวิตจริง เป็นแกนกลางและมีการสร้างประสบการณ์แก่ ผู้เรียนให้กว้างขึ้นให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างบุคลิกภาพส่วนตัวและสังคมของผู้เรียน เทคนิคการสอน เหล่านี้จะช่วยครูให้สอนเป็นหน่วยได้

๒.๔.๑๑ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ นักเรียนได้เรียนรู้จากการได้คิดและปฏิบัติจริงตามความสนใจและความถนัดของตนเองอย่างมีความสุขเรียนรู้จากกลุ่มอย่างเป็นองค์กรรวม และเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับสภาพจริง คือการประเมินความสามารถ เริ่มตั้งแต่การประเมินการคิดวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรม จริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจ จนมีผลงานที่สำเร็จเป็น

ขึ้นงานตามเป้าหมายวิธีการประเมิน จะต้องหลากหลายที่ต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตาม กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธีการสังเกต ตรวจสอบรายงาน บันทึกการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือ ภายในกลุ่มการประเมินขึ้นงานหรือบางครั้ง อาจมีการประเมินความรู้ควบคู่กันไปด้วย

นอกจากนี้ ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-Based) และการประเมิน แบบอิงการสังเกต (Observation-Based) ซึ่งช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียนรู้ การ สอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการ สอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมิน จึงทำ ให้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด

๒.๔.๑๒ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านการเตรียมการ

๑) เตรียมกรอบแนวคิดในเรื่องที่จะสอน โดยหัวข้อแต่ละตอนได้จากการบูรณาการ ระหว่างวิชา หรือผสมผสานระหว่างวิชาในหลักสูตร

๒) เตรียมคำถามหลักหรือคำถามสำคัญ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หรือได้ ปฏิบัติ

๓) เป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนซักถาม ปะสิษาเพื่อค้นคว้าความรู้

๒. ด้านการดำเนินการ

๑) เป็นผู้นำเสนอ (Presenter) เช่น เสนอประเด็นปัญหา เหตุการณ์ในเรื่องที่จะ สอนเป็นผู้สังเกต (Observer) โดยสังเกตผู้เรียนขณะที่ตอบคำถามทำกิจกรรมทั้งพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน

๒) เป็นผู้กระตุ้นใจ (Motivator) โดยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้มีส่วน ร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

๓) เป็นผู้เสริมแรง (Reinforcer) เพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ

๔) เป็นผู้ชี้แนะ (Director) สนับสนุนให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนด

๕) เป็นผู้จัดบรรยากาศ (Director) เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้ง ด้านกายภาพ สังคมและจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๖) เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการ (Process Oriented) มากกว่าเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ (Content Oriented)

๓. ด้านการประเมิน

๑) เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Reflector) ชี้แนะ วิพากษ์วิจารณ์ ข้อดี ข้อด้อย เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข พฤติกรรมการเรียน

๒) เป็นผู้ประเมิน (Evaluator) โดยประเมินผลเป็นระยะ ๆ ประเมินพฤติกรรม ด้านการค้นคว้าหาความรู้ และผลงานซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้หรือผลงาน

๒.๔.๑๓ บทบาทและกิจกรรมของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มมาใช้ดังนี้

๑. ควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ ๔ คน ที่มีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน คือ ผู้เรียนมีระดับความสามารถสูง ๑ คน ผู้มีระดับความสามารถปานกลาง ๒ คน และผู้มีความสามารถต่ำ ๑ คน ในการแบ่งกลุ่มจะต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ากลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่ตนถนัด และมีความสนใจ เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีความเหมาะสม และมีความสามารถพอ ๆ กัน

๒. แต่ละกลุ่มเลือกคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ

๓. มีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๔. สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ โดยที่นักเรียนมีบทบาทในการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังนี้

๑) มีส่วนร่วมในการเรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการคิดในทุก ๆ สถานการณ์ที่กำหนดให้อย่างเป็นธรรมชาติเหมือนสถานการณ์ในชีวิตจริง

๒) ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดำเนินการเรียนด้วยตนเอง เพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างสนุก ตื่นเต้นมีชีวิตชีวา และทำหายอยู่ตลอดเวลา

๓) เรียนในห้องเรียน(Class) และสถานการณ์จริง (Reality) เพื่อพัฒนาสังคม กระฉับ กระเฉง ว่องไวในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔) ทำงานด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ทั้งงานเดี่ยว งานคู่ หรืองานกลุ่มด้วยความเต็มใจ และด้วยเจตคติที่ดีต่อกัน

๕) ตอบคำถามสำคัญหรือคำถามหลักที่เป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของตนเอง หรือ ประสบการณ์ในชีวิตจริง

๖) มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์

๗) มีความสามารถในการสื่อสาร เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน มีทักษะทางสังคม รวมทั้ง มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนในกลุ่ม ในห้องเรียนและครู

๘) สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถ นำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้

จากรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดสรุปได้ว่า ใน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น ผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนสภาพการเรียนรู้จากเดิมที่ รอรับการ ถ่ายทอดจากครู มาเป็นแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและเป็นการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานมาจากการ เชื่อมโยงความเป็นจริงของผู้เรียนเอง ให้ผู้เรียนได้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการเรียน ตามแนวคิดที่เน้นให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมิใช่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้แต่ไม่เชื่อมโยง กับสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิต

๒.๔.๑๔ คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วจะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่ จะมาเรียนใหม่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

๒. ช่วยจัดเนื้อหาความรู้ให้มีลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือการผสมผสานและสัมพันธ์เป็น ความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริง

๓. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาสังคมได้ดีกว่า การกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ใน สังคมเป็นผลรวมมาจากหลายๆสาเหตุ การที่จะสามารถเข้าใจปัญหาได้และสามารถที่จะแก้ปัญหา นั้น ได้ควรพิจารณาปัญหา ที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้จากหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กัน เพื่อ สร้างความเข้าใจใหม่ๆขึ้น

๔. ช่วยให้การสอนและการศึกษามีคุณค่ามากขึ้นแทนที่จะเป็นขบวนการถ่ายทอดความรู้ หรือสาระแต่เพียงประการเดียว กลับช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะ ที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่ กระจำงถูกต้องและสามารถใช้ในการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการได้อีกด้วย

๕. ทำให้เกิดการบูรณาการขึ้นทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เปลี่ยนไปจากที่ให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไปเป็นเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นค่า และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๖. ช่วยเหลือและแก้ไข ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกด้าน

๗. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ซ้ำกันหลายครั้งโดยไม่รู้สึกรำคาญ

๘. ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดระดับสูง คิดไตร่ตรอง คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์

๙. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการทำงานกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป จนถึงเพื่อนทั้งชั้นเรียน ตามที่กำหนดในกิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์

๑๐. ผู้เรียนได้สร้างเรื่องตามจินตนาการที่กำหนดเป็นการเรียนรู้ด้านธรรมชาติ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง วิถีชีวิตผสมผสานกันไป

๑๑. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว เรียนเกี่ยวกับตัวเรา บ้าน ครอบครัว ชุมชน ประเทศไทย เพื่อนบ้านและโลก ตามระดับความซับซ้อนของเนื้อหาและสติปัญญาของผู้เรียน

๑๒. ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน เห็นคุณค่าของงานที่ทำและงานที่จะไปนำเสนอต่อเพื่อน ชุมชน ทำให้เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๔.๑๕ ข้อควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีดังนี้

๑. ครูจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานของนักเรียนให้ดี ให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอด ที่ชัดเจน กว้างขวางเสียก่อนที่จะพยายามให้เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกัน

๒. ต้องแน่ใจว่าความคิดรวบยอดที่จะนำมาบูรณาการนั้น อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

๓. ต้องมีการสร้างบรรยากาศการเรียนให้นักเรียนสบายใจที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ

๔. การดำเนินการสอนทุกครั้ง นักเรียนต้องรู้จุดมุ่งหมายการสอนโดยละเอียด

๕. ในการสอนสิ่งใหม่ ครูต้องใช้พื้นฐานของนักเรียนให้เป็นประโยชน์

๖. ครูต้องเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมที่มีการบูรณาการให้แก่นักเรียน

๗. จะต้องมีความมุ่งมั่นที่แน่นอนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร

๘. ในการสอนแต่ละครั้งต้องสอดแทรกคุณสมบัติที่ต้องการเน้นในตัวของผู้เรียน

๙. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้สึกสังเกต วิเคราะห์ วิวิจารณ์ อภิปรายถกเถียงกันด้วย เหตุผล และ จัดบรรยากาศในและนอกห้องเรียนให้ท้าทายและเร้าความสนใจของผู้เรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยมีลักษณะ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อม และบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อ พัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญาผ่านระบบไตรสิกขา มีขั้นตอนการเรียน การสอนโดยใช้หลักการตามแนวพุทธ ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างศรัทธาและ เสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้น สังเกตขั้นสัมผัส ขั้นสำรวจขั้นสืบค้น ขั้นสังสมปัญญา และลงข้อสรุป และขั้น ประเมินผลและ ประยุกต์ใช้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ เชื่อมโยงศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ได้การเรียนแบบบูรณา การ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ความคิด ประสบการณ์ความสามารถและทักษะ ด้านต่าง ๆ อย่าง หลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อม ๆ กัน จะช่วยลดความ ซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียน ตอบสนองความสามารถของ ผู้เรียนซึ่งมีหลายด้าน ลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วย การบูรณาการเชิง เนื้อหาสาระ, การบูรณาการ เชิงวิธีการ, การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้, การบูรณาการ ความรู้ ความคิด กับคุณธรรม , การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ, และการบูรณาการความรู้ใน โรงเรียนกับชีวิตจริงของผู้เรียน การ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับ วัตถุประสงค์และความเหมาะสมของตัวผู้เรียนและ สาระการเรียนรู้

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล^{๔๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ๑. สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) ขั้นนำ (๒) ขั้นสอน (๓) ขั้นสรุป และ (๔) ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) การคิดแบบอริยสัจ ๕) การคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ ๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ ๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๘) การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือ การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒) อธิจิตตสิกขา คือ การพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๓) ด้านอภิปญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาด้านหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

^{๔๗}วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ

พระวิชัย อิทธิโก (ชัยเจริญวรรณ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง พบว่า ๑) ชาวอาข่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นที่อยู่บนดอยแม่ฟ้าหลวง ได้อพยพมาจากแถบเทือกเขาในธิเบตหรือจีนและเข้ามาตั้งรกรากที่ อ. แม่สายของประเทศไทยมีทั้งหมด ๘ กลุ่ม ทั้งนี้ จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวงเป็นหลัก ลักษณะโครงสร้างการอยู่ร่วมกันจะมีประเพณีปฏิบัติและวัฒนธรรมที่ชัดเจน การปกครองจะเน้นการเคารพผู้นำและลำดับความอาวุโสเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และสภาพปัญหาวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วยปัญหา ๒ ระดับ ระดับที่ ๑ ระดับปัจเจก คือ ปัญหาด้านสิทธิพลเมือง คือ การไม่มีสัญชาติซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างทั่วถึง ตลอดจนด้านโภชนาการที่ถูกต้อง และปัญหาของผู้สูงอายุและเด็กที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จนนำไปสู่ปัญหาระดับที่ ๒ ระดับสังคม คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลสุขภาพธรรมชาติในพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะเกิดจากการขาดจิตสำนึกส่วนรวม จนนำไปสู่การสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการขาดค่านิยมที่ดีต่อส่วนรวม เช่น การไม่มีจิตอาสาในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชน จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว และต่างคนต่างก็ต้องการผลประโยชน์เฉพาะตัว ๒) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักภavana ๔ หมายถึงการทำให้เกิดความเจริญของชีวิต ๔ ด้าน คือ (๑) ความเจริญทางกาย คือ การพัฒนาร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ (๒) ความเจริญด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองการควบคุมตนเองไม่ให้ตกเป็นทาสของอบายมุข (๓) ความเจริญด้านจิต คือ การสร้างความมั่นคงและความเจริญให้เกิดขึ้นภายในจิตใจด้วยการใช้หลักคุณธรรมสากล คือ ความรักและการมีจิตอาสา (๔) ความเจริญด้านปัญญา คือ ผลอันเกิดจากการพัฒนาทั้งสามด้านที่ท าให้เกิดความสุขขึ้นมา และปัญญาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพให้มีความสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภavana ๔ สามารถท าให้เกิดขึ้นได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมได้ในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ ๕ ขั้น สำหรับเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเมื่อบูรณาการกับหลักภavana ๔ ในพระพุทธศาสนาแล้วจะถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างตรงตามความหมายอย่างแท้จริง ๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ซึ่งได้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การพัฒนาด้านกาย คือ การมีสุขภาพ

ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและสภาพแวดล้อม รวมถึงที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคที่เหมาะสม (๒) การพัฒนาด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองและการมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในการนำมาเป็นหลักปฏิบัติ รวมถึงกฎเกณฑ์ของสังคมที่ดีและเหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกัน (๓) การพัฒนาด้านจิต คือ การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในจิตใจด้วยการใช้คุณธรรมสากลสำหรับทุกความเชื่อ ทุกศาสนาและทุกวัฒนธรรมสามารถยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งก็คือ ความรัก และ ความเห็นใจต่อผู้อื่นและสังคม จนนำไปสู่การสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้น (๔) การพัฒนาด้านปัญญา คือ ความสุข อันเป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาทั้งสามขั้น และปัญญาที่เป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการเข้าใจการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริง จนนำไปสู่การสร้างความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเรียกรูปแบบการพัฒนานี้ว่า “จัดสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิต”^{๔๘}

กุลณพัฒน์ พัชรินทรรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาคุณธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนา ประสบการณ์ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒) ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก ๕) ด้าน

^{๔๘}พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ), การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวนาดอยแม่ฟ้าหลวง, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์คุณกัณฐิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

นวัตกรรม (แนวคิด วิธีการกระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)^{๔๙}

กิตติชัย สุธาสีโนบล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า อยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก ($X = ๔.๗๑$) ๒) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยกระบวนการ จัดการเรียนการสอน ๕ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นสร้างศรัทธา ๒) ขั้นปัญญาภูมิธรรม ๓) ขั้นพัฒนาปัญญา ๔) ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ และ ๕) ขั้นสรุปและประเมินผล สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนี้ใช้ชื่อว่า Science Buddhist Instructional Model ๓) ผลการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) และพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) ของนักเรียนที่พึงประสงค์ จากการประเมินครั้งแรก นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ ๓๓.๓๓ และการประเมินครั้งสุดท้าย นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ ๑๐๐ และเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๖.๖๗ ของการ ประเมินครั้งแรกส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ (ปัญญาภาวนา) มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๐}

สุริยา กำธร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรและหาคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระ

^{๔๙}กุลณพัฒน์ พงษ์อรรถรัตน์, การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ, **คุณิพนธ์พุทธศาสตร์คุณิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๐} กิตติชัย สุธาสีโนบล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก, **ปริญาศึกษาศาสตร์คุณิพนธ์บัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ เนื่องจาก ๑) ประสิทธิภาพด้านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยประเมิน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสมของร่างหลักสูตร ทั้งฉบับอยู่ในระดับมีความเหมาะสมมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๖ ด้านความสอดคล้องของร่างหลักสูตร ทั้งฉบับมีความ สอดคล้องเท่ากับ ๐.๙๐ และด้านความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งฉบับมีความสอดคล้อง เฉลี่ยเท่ากับ ๐.๘๖ ๒) ประสิทธิภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔/๑ ที่เรียนหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๓) ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๔/๑ เรียนหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร โดยรวมอยู่ในระดับดี นักเรียนที่ได้คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๖๖ ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด^{๕๐}

สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนราชวินิต มัธยมทั้ง ๖ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นตอนการวิเคราะห์ ปัญหาหลักสูตรและการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) ขั้นตอนการจัดการอบรมและการศึกษา ความรู้ ๓) ขั้นตอนการสร้างหลักการกระบวนกรเรียนรู้ ๔) ขั้นตอนการจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ ๕) ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ๖) ขั้นตอนการประเมินผลหลักสูตรทดลองรวมทั้งเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนราชวินิตมัธยม ผลการวิจัยพบว่า ๑) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนราชวินิตมัธยมทั้ง ๖ ขั้นตอน พบว่า ครูมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ใน

^{๕๐} สุริยา กำธร, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิตร, **ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ๑.๑) ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาหลักสูตรและการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนการจัดการอบรมและการศึกษาความรู้ และขั้นตอนการสร้างหลักการกระบวนกรเรียนรู้ ๑.๒) ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และขั้นตอนการประเมินผลหลักสูตรทดลอง ๒) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม สรุปจากการจัดสนทนากลุ่มได้ ๓ ด้าน ดังนี้ ๒.๑) การเขียนแผนการสอน ครูส่วนใหญ่ทุกกลุ่มสาระมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับการเขียนแผนให้เชื่อมโยงในแต่ละประเด็นของ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมนั้นยาก^{๕๒}

Henson ^{๕๓} นักศึกษาปริญญาเอกสาขาจิตวิทยา มหาวิทยาลัย Alliant International ได้ทำการวิจัยเรื่อง โมเดลการฝึกทักษะความสามารถด้านสังคม โดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียนสำหรับนักเรียนวัยรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อฝึกความสามารถในการเข้าสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ ๑๕-๑๘ ปี โดยใช้โมเดลการฝึกทักษะความสามารถในการเข้าสังคม โมเดลนี้ได้รับการพัฒนาจากทฤษฎีทางจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาสังคม ประกอบด้วยเทคนิคหลากหลายวิธี ผลการวิจัยพบว่า การฝึกทักษะความสามารถด้านสังคมโดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียน (The Skills Training Outdoor Relational Model-STORM) นี้ เป็นเครื่องมือในการฝึกทักษะความสามารถในการเข้าสังคมให้กับผู้เรียน และส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาในการเรียนการสอน

^{๕๒} สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข, การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม, สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๓} Henson, P. W. (2004). The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wildemess Therapy, Ecopsychology and Social Competence Training, [Online], Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>, [21 October 2021].

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการนำกระบวนการเรียนรู้ทางพุทธศาสนามารวมกับกิจกรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้พื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่ในการเรียนการสอน ทำให้การเผยแพร่หลักธรรมทางพุทธสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดีพุทธศาสนิกชนหรือศาสนิกอื่นที่มีความสนใจได้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างง่ายขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา
- ๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๘ สรุปขั้นตอนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีวิธีการศึกษาใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ขุดความรู้ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

๑) ศึกษาข้อมูลนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓) ศึกษาการบูรณาการรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งพัฒนาพื้นที่และสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๔) ศึกษากระบวนการรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการเข้ากับพื้นที่สาธารณะที่เข้าร่วมโครงการ

๕) ศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการรวมทั้งพัฒนาพื้นที่และสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือ/แบบสอบถามเพื่อทำการสำรวจความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรและประชาชนเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การสำรวจความคิดเห็น การรับรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชนจำนวน ๔๐๐ รูป/คน

๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) จัดการข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การสนทนากลุ่มและการส่งเสริมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการดำเนินการตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ตัวชี้วัด และกระบวนการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด

๒) การถวายเป็นบุญกับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๒ พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) **ระดับนโยบาย** เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) **ระดับอำเภอ** สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอเมืองนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑. **การวิจัยเชิงปริมาณ** โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในพื้นที่ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็น การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด จำนวน ๔๐๐ คน โดยในเบื้องต้นพบว่าประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน ๙,๑๒๐ คน คณะผู้วิจัยสามารถใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ ที่กำหนดให้ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

มีความเชื่อมั่น ๙๕% และให้มีความคลาดเคลื่อน ๕% ($e = .๐๕$) โดยใช้สูตรของ Taro, Yamane (1973) ดังนี้

วิธีทำ

$$\frac{๙,๑๒๐}{๑ + ๙,๑๒๐ (.๐๕)^2}$$

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

๑) กลุ่มตัวแทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชน และสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน

๒) กลุ่มตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๐ รูป/คน รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน ๔๒๐ ราย

๓. ผู้ให้ข้อมูลและร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่พระสงฆ์ฝ่ายปกครองและประชาชนในพื้นที่ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑) พระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป

๒) ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน

๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน

๔) กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยที่หลากหลาย ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถาม ๒) แบบสัมภาษณ์ ๓) การสนทนากลุ่ม ๔) ชุดกิจกรรมและกระบวนการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และ ๕) การสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน โดยมีเนื้อหาของแบบสอบถาม ดังนี้

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา

- ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

- ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

- ตอนที่ ๔ การส่งเสริมกิจกรรมของรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อสัมภาษณ์ตัวแทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมือง และผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย ตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เช่น

๑) แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การเสริมสร้างการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การส่งเสริมการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๔) การสนับสนุนการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๕) การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น

๖) นโยบายและกลไกการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๗) ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยมีแนวทางการสนทนากลุ่มดังนี้

๑) นโยบายและกลไกการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การเสริมสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์กับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

๔) การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๕) การบูรณาการกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมพระพุทธศาสนา ร่วมกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๖) ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔. การหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยมีกระบวนการเพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) การตรวจสอบคุณภาพของประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยการกำหนดข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ จำแนกคำถามให้ครอบคลุมตามแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาเครื่องมือให้มีความครอบคลุมตัวแปรและวัตถุประสงค์ และสามารถตรวจสอบ ได้โดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index = IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยคัดเลือกเฉพาะ ข้อคำถามที่มีค่า IOC = ๐.๕๐ ขึ้นไป ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ ๐.๘๕ หลังจากได้รับการประเมินแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาทำการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะที่มีของแต่ละ คนจนครบถ้วนทุกข้อคำถาม

๒) การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ด้วยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ จำแนกคำถามให้ครอบคลุมตามแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาเครื่องมือให้มีความครอบคลุมตัวแปรและวัตถุประสงค์ และสามารถตรวจสอบ ได้โดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index = IOC)

ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC = ๐.๕๐ ขึ้นไป ผลการประเมินคุณภาพของแบบสอบถาม ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมเท่ากับ ๐.๙๗

ขั้นตอนที่ ๓ การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ผู้วิจัยหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

๕. การหาคุณภาพของชุดกิจกรรมและกระบวนการส่งเสริมการดำเนินการของรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นสร้าง

เมื่อทราบองค์ประกอบความสามารถในการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะจากการศึกษาเบื้องต้น แล้วผู้วิจัยดำเนินการสร้างรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีรายละเอียดดังนี้

๑) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความสามารถในการจัดรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓) สร้างรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยการสังเคราะห์มาจากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ของนักการศึกษา กระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดและมีการวัดและประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดและแบบสอบถามพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน จากนั้นทำการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดและนำมาแปลความหมายตามเกณฑ์ ผลการประเมินความเหมาะสมรายข้อใดที่อยู่ในปานกลางถึงน้อยที่สุดผู้วิจัยนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมต่อไปและนำไปใช้กับกลุ่มทดลอง

ขั้นที่ ๒ ขั้นการทดลอง

ก่อนการทดลอง

๑) ผู้วิจัยทำหนังสือต้นสังกัดเพื่อขออนุญาตทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) ประเมินความสามารถการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อส่งเสริมความสามารถการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ (Pretest)

ระยะการทดลอง

๓) ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่พัฒนาขึ้น โดยใช้เวลา ๒ วัน

๔) ในการทดลองมีการวัดผลระหว่างการทดลอง โดยประเมินความสามารถในการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดตามลำดับ

ระยะหลังการทดลอง

๕) หลังการยุติการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอีกครั้ง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลหลังการทดลอง (Posttest)

๖) เปรียบเทียบผลการประเมินแบบทดสอบวัดความสามารถในการใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดภายหลังการเข้าร่วมการทดลอง โดยเปรียบเทียบคะแนนก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

๕. การสังเกตกิจกรรมและพฤติกรรม โดยเป็นการสังเกตการณ์ รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัปปา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า

๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย

๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน

๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

รวมทั้งการใช้เทคนิค SWOT เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบของการดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความสอดคล้องของกิจกรรมกับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

๑) สืบหาหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ ว่าด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมได้มาสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประเด็นการวิจัยอื่น ๆ

๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะนักวิจัย

๔) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล

๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการรวบรวมข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการ

รวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสหรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว คณะผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูลหรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญเหล่านั้นด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี โดยเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมการค้นหา วัด ชุมชน และองค์กรต้นแบบที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างการรับรู้ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ตามที่กำหนดไว้

๒) การขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรที่ศึกษา

๓) นำข้อมูลเชิงเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นข้อมูลด้านการดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสร้างองค์ความรู้ กิจกรรม และแนวการปฏิบัติเพื่อการสร้างการรับรู้ การมีส่วนร่วมการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๕) กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายปกครองที่เป็นตัวแทนของจังหวัด พระสงฆ์ในเขตปกครองตำบลในเมือง ผู้นำภาครัฐที่เป็นตัวแทนของจังหวัด นายก อบจ.บริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน เป็นต้น เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ

๖) การพัฒนาโครงการและกิจกรรมด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อการสร้างการรับรู้ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๗) การสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการเรียนรู้ชุมชนผู้ที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการสร้างและการใช้องค์ความรู้และกระบวนการปฏิบัติ เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างการรับรู้ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๘) สนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้เผยแผ่ความรู้และแนวปฏิบัติเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งการสัมมนาการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนผลักดันการใช้องค์ความรู้และแนวปฏิบัติเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ให้เป็นบทเรียนและแนวทางการทำงานของ ชุมชน และองค์กรต้นแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัยเป็นต้นแบบในพื้นที่สาธารณะแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดอื่น ๆ อีก

๙) การประสานเครือข่ายเพื่อร่วมสนับสนุนกิจกรรมการให้ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างการรับรู้ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น

๑๐) การสรุปบทเรียนและการวิเคราะห์ผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาเป็นแบบความยั่งยืนและกระบวนการเชิงสังคม เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบ กระบวนการสร้างการรับรู้ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้เวลาช่วงท้ายนี้เป็นช่วงที่ต้องรวบรวมข้อมูลออกมาเป็นชุดและหาแนวทางให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้เวลานี้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากประเด็นต่าง ๆ ที่เก็บมาแล้ว ถ้ามีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และเข้าไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลเสร็จ ในขั้นต่อไปนี้จะได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงไว้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อจะได้ใช้ในการถอดบทเรียนและบูรณาการ

พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๔๐๐ ราย โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๑) เลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science)

๒) แบบสอบถามตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ความสนใจและกิจกรรมในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการวิเคราะห์และใช้วิธีหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำมาเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

๓) แบบสอบถามตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ = มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

๔) แบบสอบถามตอนที่ ๓ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านผลลัพธ์จากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และการนำกิจกรรมและหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เป็นต้น โดยทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์

ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ในแต่ละด้าน

๕) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ และเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลกับความคิดเห็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๖) การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค จากแบบสอบถามในเชิงสถิติและพรรณนา

๗) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้ว มาจัดทำให้เป็นระบบหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลภาพรวมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้ว หลังจากนั้นก็จำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทหรือแบ่งไปตามหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการศึกษา ดังนี้

๑) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับ

ประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลัก ๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมระบุคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม

การนำเสนอข้อมูลอยู่ในลักษณะของการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบตาราง แผนภาพ ภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลโนนเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยสามารถเขียนเป็นขั้นตอนการวิจัยได้ตามแผนภาพ ดังนี้

๓.๘ สรุปขั้นตอนการวิจัย สรุปขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) ศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาและหา ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด

๔.๑ ศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ในส่วนนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัด ร้อยเอ็ดซึ่งประกอบด้วย ๒ ตอน คือ

- ๑) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ๒) การรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน (n)	ร้อยละ
เพศ		
พระภิกษุ	๑๖๑	๔๐.๓
สามเณร	๑๐๖	๒๖.๕
ฆราวาส (ชาย)	๗๒	๑๘.๐
ฆราวาส (หญิง)	๖๑	๑๕.๓
อายุ		
ไม่เกิน ๒๐ ปี	๑๒๙	๓๒.๓
๒๑ - ๒๕ ปี	๑๑๒	๒๘.๐
๒๖ - ๓๖ ปี	๖๙	๑๗.๓
๓๗ - ๔๙ ปี	๕๔	๑๓.๕
๕๐ ปีขึ้นไป	๓๖	๙.๐
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๑๑	๒.๘
ประถมศึกษา	๓๓	๘.๓
มัธยมศึกษา	๗๙	๑๙.๘
อนุปริญญา / หรือเทียบเท่า	๔๙	๑๒.๓
ปริญญาตรี	๖๓	๑๕.๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๑	๗.๘
นธ. ตรี - เอก	๗๑	๑๗.๘
ปธ. ๑ - ๓	๓๙	๙.๘
ปธ. ๔ - ๖	๑๗	๔.๓
ปธ. ๗ - ๙	๗	๑.๘

จากตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๖๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย)

จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓ ตามลำดับ

สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา - เอก จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมา ระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๙ คน จำนวน ๑๒.๓ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ รองลงมา ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๔ - ๖ จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ รองลงมา ระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ และระดับปริญญาตรี ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ การรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านทราบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๒๘	๐.๕๖	มาก
๒. ท่านทราบแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
๓. ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบูรณาการจัดการเรียนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๒๐	๐.๖๑	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๔. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๑๔	๐.๖๑	มาก
๕. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๖	มาก
๖. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่	๔.๐๖	๐.๖๕	มาก
๗. คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่	๔.๐๑	๐.๖๒	มาก
๘. คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๓	มาก
๙. คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้			
๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๔.๑๖	๐.๕๙	มาก
๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย	๔.๐๑	๐.๖๐	มาก
๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา	๔.๑๗	๐.๖๒	มาก
๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	๔.๑๘	๐.๕๖	มาก
๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๖	๐.๕๗	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑๐. สื่อและอุปกรณ์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
๑๑. วิทยากรจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๐๕	๐.๖๘	มาก
๑๒. สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๒	๐.๖๙	มาก
๑๓. ระยะเวลาในการฝึกอบรมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๓	๐.๖๙	มาก
รวม	๔.๑๔	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านทราบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X}$ = ๔.๒๘ , S.D. = ๐.๕๖) รองลงมาคือ ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบูรณาการจัดการเรียนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X}$ = ๔.๒๐ , S.D. = ๐.๖๑) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่ ($\bar{X}$ = ๔.๐๑ , S.D. = ๐.๖๒) และ คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยกิจกรรม

ได้แก่ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๖๐)

ตอนที่ ๓ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เชิงพุทธบูรณาการ	จำนวน (n = ๔๐๐)	ร้อยละ
๑. กิจกรรมลานธรรมล้านกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๒๕๐	๖๒.๕
๒. กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออก กำลังกาย	๒๕๕	๖๓.๗
๓. กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์ วิปัสสนา	๒๐๖	๕๑.๕
๔. กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน พื้นบ้าน	๒๘๑	๗๐.๓
๕. กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบ ให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจน ในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๒๖๒	๖๕.๕
๖. กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม	๒๖๐	๖๕.๐
๗. กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น	๒๔๘	๖๒.๐
๘. กิจกรรม อื่น ๆ	๒๔๕	๖๑.๓

จากตารางที่ ๔.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออก

กำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๗ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๐ รองลงมา คือ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๕ ตามลำดับ

การสัมภาษณ์ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชน และสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕^๑ ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ ๒๓, ๒๔ และ ๒๖ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้น ให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางทั่วถึง

“นโยบายของรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) มีปัญญา คือ รู้ความจริงและเข้าถึงความจริง ๒) มีคุณธรรม คือ มีความดีงาม ๓) มีความสุข คือ ไม่มีทุกข์ อันเป็นองค์ประกอบร่วมในการบูรณาการที่จะทำให้เกิดการศึกษาที่สมบูรณ์ และทำให้เกิดขึ้นในระบบบูรณาการใหญ่ครบ ๓ ด้าน ได้แก่ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนมี

^๑ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมพรวัว, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

ส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมลานธรรม ล้านกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรม ล้านกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^๒

“รูปแบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวาง อารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดี งานที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรม ล้านกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^๓

หลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ เป็นหลักสูตรบูรณาการ เนื้อหาควรสอดแทรกความเข้าใจในตนเอง สังคม ธรรมชาติ ความงาม ทักษะ และการฝึกสมาธิการบริหารจัดการหลักสูตร มีดังนี้ ^๔ ๑) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ห้องเรียนในแต่ละห้องเรียน ครูเป็นกัลยาณมิตร สอนนักเรียนให้รู้จักคิด รู้จักสร้างจินตนาการและเรียนรู้อย่างมีความสุขครูเป็นแบบอย่างให้นักเรียน ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ๒) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน และชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธาใน โรงเรียนที่ทำหน้าที่ให้การ"บ่มเพาะคนดีคนเก่งและมีความสุข" ให้เป็นจริงใช้หลักปัญญาภูมิธรรม ๔

^๒ สัมภาษณ์ นายยุทธนา บุคเนตร วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวพิมพ์วิมล ยอดแก้ว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

^๔ วัฒนีย์ ปานจินดา, รูปแบบมหาวิทยาลัยไทยแนวพุทธ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

“รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการควรเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการได้กับทุกกิจกรรมที่ฝึกปฏิบัติจริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น คิดเป็น โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และมีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันด้วยปัญญา คุณธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ ครองตน ครองคน ครองงานและมีชีวิตที่สัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” โดยมีกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม ^๕

แนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ^๖ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติและพัฒนาคณบณฐานของธรรมชาติโดยยึดถือทางสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมายและตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่ง เอียงสุด ซึ่งจะพลาดจากตัวความจริง ที่เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา สามารถสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ เป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดี ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การพัฒนานักเรียนให้สามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็นโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขาที่นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ให้กับนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม

“การศึกษาวิถีพุทธเป็นการบูรณาการพุทธศาสนาเข้ากับชีวิตที่เป็นจริง เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเป็นหลักสำคัญโดยอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ หลักธรรมวินัย ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาฝ่ายวินัย ที่เป็นการศึกษาจัดตั้งใน

^๕ สัมภาษณ์ นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๒.

สังคมทั้งหมด เพื่อให้เกิด การจัดการศึกษาทางธรรม ที่เป็นการศึกษาที่เป็นไปตามความจริงของธรรมชาติ ที่มนุษย์จะต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตน”^๗

“แนวทางการศึกษาและพัฒนาแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรเป็นแนวทางที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ที่ชัดเจน เชื่อมโยงทั้งความคิด (head) จิตใจ (heart) และนา ไปสู่การปฏิบัติ(hand) ที่มีประสิทธิภาพ เป็นวิถีทางแห่งปัญญาที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ซึ่งจะก่อให้เกิดการค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างแท้จริงและสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้จิตใจและความรู้ภายนอกพัฒนาควบคู่กันไปอย่างสมดุลโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานบูรณาการ”^๘

“การจัดการศึกษานอกจากจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเช่นเดียวกัน ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข แก้ปัญหาชีวิตให้น้อยลง ตามแนวไตรสิกขา โดยฝึกจิตตั้งใจดเว้น สิ่งที่เป็นโทษ(ศีล) ฝึกจิตให้ตั้งมั่น, สงบ(สมาธิ) ฝึกจิตให้พิจารณาไตรลักษณ์(ปัญญา) เพื่อขจัดอวิชชา ตัณหา โดยมีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดวัตร โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^๙

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การจัดการศึกษานอกจากจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเช่นเดียวกัน ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้

^๗ สัมภาษณ์ นายวิเชียร สุดาพิทย์ นายอำเภอธวัชบุรี

^๘ สัมภาษณ์ นางปรานี ประทุมมา พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด

^๙ สทนากลุ่ม

งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข แก้ปัญหาชีวิตให้น้อยลง เพื่อให้ผู้เรียนกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คิดเป็นโดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และมีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานของ การอยู่ร่วมกันด้วย ปัญญา คุณธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ ครองตน ครองคน ครองงานและมีชีวิตที่สัมพันธ์กับ ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำ อาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนใน บริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตัก บาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดธรรม โดยฟังเทศนา จากพระอาจารย์วิปัสสนา

๔.๒ พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ในส่วนนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบ การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และ ประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วม พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๖	๐.๕๐	มาก
๒. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๘	๐.๕๘	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๓. ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการจัดการเรียน ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๔	๐.๖๒	มาก
๔. ท่านได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๔.๒๑	๐.๖๒	มาก
๕. ท่านมีส่วนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
๖. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๐๘	๐.๖๓	มาก
๗. กิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๑๒	๐.๕๔	มาก
๘. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาจัดการเรียนรู้เชิง พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุก หลักธรรม	๔.๑๓	๐.๕๓	มาก
๙. ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๕	๐.๖๔	มาก
๑๐. ควรจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่	๔.๒๐	๐.๕๗	มาก
๑๑. การฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน	๔.๑๙	๐.๖๒	มาก
รวม	๔.๑๘	๐.๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา

การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๒๘$, S.D. = ๐.๕๘) รองลงมาคือ ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๒๖$, S.D. = ๐.๕๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๖๓)

ตารางที่ ๔.๖ จำนวนและร้อยละข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	จำนวน (n = ๔๐๐)	ร้อยละ
๑. ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย	๒๙๑	๗๒.๘
๒. ร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่	๒๙๔	๗๓.๕
๓. ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น	๒๕๑	๖๒.๗
๔. ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม	๒๘๒	๗๐.๕
๕. กิจกรรม อื่นๆ	๒๗๘	๖๙.๕

จากตารางที่ ๔.๖ จะเห็นว่าข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๘ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๕ และ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ ตามลำดับ

การสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาบึงปลาอุบชัย ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมือง และผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ต้องยึดหลักสำคัญที่ว่าแกนกลางของประสบการณ์อยู่ที่ความต้องการของผู้เรียนและประสบการณ์ในการเรียนรู้ จัดเป็นหน่วยการเรียนรู้^{๑๐} หน่วยการเรียนรู้อาจแบ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ได้ ๓ ประเภท ๑) หน่วยเนื้อหา (Subject – Matter Unit) เป็นการเน้นหน่วยเนื้อหา หรือหัวข้อเรื่องต่างๆหลักการหรือสิ่งแวดล้อม ๒) หน่วยความสนใจ (Center of Interest Unit) จัดเป็นหน่วยขึ้นโดยพื้นฐานความสนใจและความต้องการ หรือจุดประสงค์เด่น ๆของผู้เรียน ๓) หน่วยเสริมสร้างประสบการณ์ (Integrative Experience Unit) เป็นการรวบรวมประสบการณ์ หรือจุดเน้นอยู่ที่ผลการเรียนรู้และสามารถนำไปสู่การปรับพฤติกรรม การปรับตัวของผู้เรียน

“การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรมีลักษณะเน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งการ ประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข โดยสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะเข้าไป เช่น ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม”^{๑๑}

“นโยบายการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น จัดกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรม หรือค่ายปลูกฝังจริยธรรม เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนนับตั้งแต่วัยเด็ก เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันให้เยาวชนไปสู่ความประพฤติที่ดีงามและเป็นแบบอย่างของสังคม เป็นการแก้ปัญหาของเยาวชน เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาที่เป็น คดีเยาวชน ปัญหาเด็กทำตัวไม่เหมาะสม ต้องถูกสถานพินิจคุมความประพฤติตลอดจนต้องโทษ ในเรือนจำ และอีกหลาย ๆ ปัญหาที่กำลังรอคอยการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา

^{๑๐} Lardizabal, Amparo S. and Others, **Methods and Principles of Teaching** Quezon City, n.p. : Alemar – Phoenix, (1970): 142-143.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูเอกตตรสตาธิคุณ (สมเดช จิตวิโร ป.ธ.๔) เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี วัดบูรพาภิราม

การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน”^{๑๒}

“การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้พระสงฆ์และประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น จัดกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรม หรือค่ายปลูกฝังจริยธรรม เพื่อแก้ปัญหาของเยาวชน เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหาสิ่งเสพติด จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็น, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาและปฏิบัติธรรมจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน”^{๑๓}

ลักษณะของการบูรณาการการเรียนการสอนไว้ ๒ แบบ ^{๑๔} คือ ๑) แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ได้แก่ การสร้างเรื่อง (Theme) ขึ้น มาแล้วนำความรู้จากวิชาต่าง ๆ มาโยงสัมพันธ์ กับ หัวเรื่องนั้นซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการ แบบนี้ว่า สหวิทยาการแบบหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Studies) หรือการบูรณาการที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลัก (Application – First Approach) ๒) แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) ได้แก่การนำเรื่องที่ต้องการจะจัดให้เกิดการบูรณาการไปสอดแทรก (Infusion) ไว้ในวิชาต่างๆซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการ แบบนี้ว่า การบูรณาการที่เน้นเนื้อหา รายวิชาเป็นหลัก (Discipline – First Approach)

“การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้ ปรโตโฆสะ ที่ประกอบด้วย กัลยาณมิตรที่ดี (ปัจจัยภายนอก) เพื่อนำไปสู่โยนิโสมนสิการ (ปัจจัยภายใน) เป็นปัจจัยเกื้อหนุนในขั้นก่อนเข้าสู่มรรค เชื่อมต่อด้วยหลักปฏิบัติ คือ ไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึก ด้วยสิกขาแล้วศึกษาผลของการ พัฒนาด้วยภาวนา ๔ ประกอบด้วย ภาวนา: มีความเฝ่ เรียนรู้ ศีลภาวนา: มีวินัย จิตภาวนา: มีความอดทน และปัญญาภาวนา: มีความพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน รวมไปถึงการนแนวทางของ อริยสัจ ๔ มาพัฒนาการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์เนื่องจากอริยสัจ ๔ เป็นหลักของเหตุและผล การฝึกให้เห็นถึงปัญหา เหตุของปัญหาและเห็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาได้อย่างชัดเจนและมีการร่วมสร้างพื้นที่

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูเอกตตรสตาธิคุณ เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางวัชรวดี ทัพโพธิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบลธวัชบุรี ตำบลมะฮี

^{๑๔} UNESCO-UNEP, *An Environmental Education Curriculum for Secondary Schools*, (In the Asian Region Paris: UNESCO, 1994), p. 58.

สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ เช่นจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรในพื้นที่สาธารณะหลังกิจกรรมการออกกำลังกาย”^{๑๕}

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ควรเป็นการพิจารณาจากมุมมองของผู้เรียนมากกว่าเป็นมุมมองจากเนื้อหา และควรตอบคำถามต่อไปนี้ได้^{๑๖} ๑) กำหนดปัญหาการสอน กำหนดเป้าหมายเพื่อออกแบบการเรียนการสอน ๒) วิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนที่ควรได้รับความสนใจในการวางแผน ๓) กำหนดเนื้อหาวิชา และวิเคราะห์ภารกิจที่จะเป็นองค์ประกอบสัมพันธ์กับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การสอน ๔) วัตถุประสงค์การสอนสำหรับผู้เรียน ๕) จัดลำดับเนื้อหาเพื่อการเรียนรู้อย่างสมเหตุสมผลในแต่ละหน่วยการสอน ๖) ออกแบบยุทธศาสตร์การสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ๗) วางแผนปฏิบัติการสอน ๘) พัฒนาเครื่องมือการประเมินผลเพื่อประเมินวัตถุประสงค์ ๙) เลือกแหล่งทรัพยากรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน

“แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการฝึกอบรมจิตใจของประชาชน ให้เข้มแข็งมั่นคง สามารถต่อสู้กับความทุกข์ฝ่ายอกุศล หรือ บาปทางใจ เพราะเมื่อบุคคลที่อบรมจิตใจดีแล้ว จะสามารถเอาชนะพ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ให้หลงไหลไปกับกระแสของโลก ด้วยการหมั่นฝึกฝนจิตใจของตนไม่ให้เป็นทาสวัตถุนิยมที่จะทำให้หลงมัวเมา โดยการมี “สติสัมปชัญญะ” ข้อปฏิบัติที่จะส่งเสริมความเป็นผู้ที่มีนิสัยที่ดั่งตามหลัก “ฆราวาสธรรม ๔” เพื่อปลูกฝังอบรมนิสัยยกระดับจิตใจของตนเอง และมีหลัก “สมณะวิปัสสนากรรมฐาน” เป็นแนวทาง ประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ภายนอกที่เข้ามากระทบ ทำให้เกิดความมั่นใจ เช่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นถึงจิตใจของผู้อื่น ด้วยการใช้ “โยนิโสมนสิการ” ให้มาก ๆ คือ พิจารณาปัญหา และช่วยกันหาหนทางแก้ไขปัญหา แทนที่จะซ้ำเติมกัน และเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และนำหลักไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนา

^{๑๕} การสัมภาษณ์ พระครูบวรจิตตานุกฤษ์ รองเจ้าคณะอำเภอวังขุบุรี

^{๑๖} Morrison, G.R., Ross, S.M., & Kemp, J.E. , **Designing Effective Instruction**, 6th ed., (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons., 2011), p. 89.

ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศิล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการศึกษาแล้วศึกษาผลของการพัฒนา”^{๑๗}

หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มมาใช้ดังนี้ ๑) ควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ ๔ คน ที่มีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน คือ ผู้เรียนมีระดับความสามารถสูง ๑ คน ผู้มีระดับความสามารถปานกลาง ๒ คน และผู้มีความสามารถต่ำ ๑ คน ในการแบ่งกลุ่มจะต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ากลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่ตนถนัด และมีความสนใจ เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีความเหมาะสม และมีความสามารถพอ ๆ กัน ๒) แต่ละกลุ่มเลือกคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ ๓) มีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมร่วมกัน ๔) สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้

“การพัฒนาและการบูรณาการกิจกรรมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ โดยการส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้คณะสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่นนำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัปปา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^{๑๘}

“การพัฒนาและการบูรณาการกิจกรรมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ โดยการส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้คณะสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่น ได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรม ซึ่งเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ คือ ไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศิล สมาธิและปัญญา ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

^{๑๗} การสัมภาษณ์ ผศ.ดร.ชื่นอารมณ จันทิมาชัยอมร อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{๑๘} การสัมภาษณ์ นายสะอาด โยธาทล พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี

การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ กิจกรรมวันมาฆบูชา จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา เป็นต้น”^{๑๙}

๔.๒.๑ การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดดังนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) สร้างคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ

๓) นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑

๕) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไข การเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงสร้างคู่มือ

^{๑๙} การสนทนากลุ่ม

๖) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมมนำให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมืองอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒

๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง

๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน

๙) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมมนำให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑๐) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การอบรมคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ คน ผลการเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แสดงผลเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔ การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ครั้งที่ ๑					
ก่อนเรียน	๒๐	๒๐	๑๒.๘๐	๐.๙๕	๑๒.๘๐*

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ครั้งที่ ๑					
หลังเรียน	๒๐	๒๐	๑๖.๒๐	๐.๗๐	
ครั้งที่ ๒					
ก่อนเรียน	๒๐	๒๐	๑๒.๘๐	๐.๙๕	๒๑.๙๒*
หลังเรียน	๒๐	๒๐	๑๘.๔๐	๐.๖๐	

* $P < 0.05$

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = 16.20$ S.D. = 0.70) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X} = 18.40$ S.D. = 0.60) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = 12.80$ S.D. = 0.95) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรมีลักษณะเน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งการ ประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียนซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษา พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา ซึ่งในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณี

บุญบังไฟ และให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๔.๓ ความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความพึงพอใจในบรรยากาศการเรียนรู้นั้น เป็นความรู้สึกพอใจในสภาพการจัดองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา มีความเจริญงอกงาม มีความกระตือรือร้น เพื่อจะเรียนให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง^{๒๐} ซึ่งการที่บุคคลจะเรียนรู้หรือมีการพัฒนาและเจริญงอกงามนั้น บุคคลจะต้องอยู่ในสภาวะพึงพอใจ สุขใจ เป็นเบื้องต้นนั้นคือ บุคคลจะต้องได้รับการจูงใจทั้งในลักษณะนามธรรมและรูปธรรม^{๒๑}

จากการสำรวจความคิดเห็นความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{x}$	S.D.	
๑. เนื้อหาในคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง	๔.๒๓	๐.๔๙	มาก
๒. เนื้อหาบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น	๔.๒๙	๐.๔๗	มาก

^{๒๐} สุเทพ เมฆ ,ความพึงพอใจในบรรยากาศการเรียนการสอนของนักเรียนและครูโรงเรียน อาชีวศึกษา เอกชน ประเภทพาณิชยกรรม ในเขตการศึกษา ๑๒, **ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม.**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑} สมบูรณ์ พรรณาภ และชันโรจน์ ชัยอินคำ, **จิตวิทยาการศึกษา** , (สำนักพิมพ์บรรณกิจ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๘), หน้า ๖๒.

ตารางที่ ๔.๗ (ต่อ)

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{x}$	S.D.	
๓. เนื้อหาในบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพอย่างสงบมีความสุข	๔.๒๔	๐.๕๘	มาก
๔. เนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง	๔.๑๖	๐.๕๙	มาก
๕. กิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
๖. กิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ	๔.๒๑	๐.๕๔	มาก
๗. สื่อและอุปกรณ์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๑๘	๐.๕๕	มาก
๘. การใช้คู่มือของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดฝึกผู้เรียนให้รู้จักปฏิบัติและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	๔.๑๖	๐.๕๙	มาก
๙. ผู้เข้าฝึกหรือเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเพลิดเพลินใจในขณะทำกิจกรรมและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๔.๒๒	๐.๕๖	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ

๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เนื้อหาบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๒๙$ S.D. = ๐.๔๗) รองลงมาคือ เนื้อหาในบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพอย่างสงบมีความสุข ($\bar{X} = ๔.๒๔$ S.D. = ๐.๕๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ กิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๑๕$ S.D. = ๐.๖๒)

จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองหรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงและไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่ดีที่ชอบที่พอใจหรือที่ประทับใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ได้รับโดยสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ บุคคลทุกคนมีความ ต้องการหลายสิ่งหลายอย่างและมีความต้องการหลายระดับซึ่งหากได้รับการตอบสนองก็จะ ก่อให้เกิดความพึงพอใจ การจัดการเรียนรู้ใดๆที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจการเรียนรู้ นั้น จะต้องสนองความต้องการของผู้เรียน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และเขียนองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

Input	Process	Output
- กำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง - วิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ - ออกแบบคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ - กำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง - การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและเลือกใช้ทรัพยากรในการถ่ายทอดความรู้ในการอบรม	- กำหนดบทบาทของวิทยากร - การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ - ดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ	ผลของการถ่ายทอดความรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ กำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อมาวิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ การออกแบบคู่มือสื่อการจัดการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการพัฒนาคู่มือมีองค์ประกอบดังนี้

๑) การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่างว่าต้องการองค์ความรู้ในด้านใด จากนั้นกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจและ

การประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิทยาการจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติไปพร้อมๆ กัน

(๑) ด้านความรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมมีความรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ถึงปัญหาและความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้อง

(๒) ด้านทักษะ เพื่อให้ผู้อบรมมีทักษะการพูด การอ่าน การเขียน โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา

(๓) ด้านเจตคติ การสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนทำได้โดยการทำให้นักเรียนสนุกสนาน บทเรียนมีความหมายคือสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม แบบตื่นตัว (Active Learning) โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา

๒) วิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมอบรมรวมถึงความรู้พื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การออกแบบคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและความสนใจของผู้เข้าร่วมการอบรมด้วย

๓) ออกแบบคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ เป็นคู่มือในการพัฒนาทักษะรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา จำนวน ๑๐ บท

๔) กำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง โดยวิทยาการจะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมในการอบรมโดยคำนึงถึงความรู้ที่จะถ่ายทอดและทักษะที่ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องลงมือปฏิบัติกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสม

๕) การพัฒนาคู่มือสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและเลือกใช้ทรัพยากรในการถ่ายทอดความรู้ในการอบรม โดยกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ดังนี้

- กำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
- สร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ
- นำรูปแบบคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิด การจัดการเรียนรู้และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
- นำคู่มือการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ไปทดลองใช้อบรมกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนพระภิกษุฝ่ายปกครอง จากที่ตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อค้นหาข้อบกพร่องต่างๆ เช่น ลักษณะของแบบฝึก จำนวนแบบฝึก ความเหมาะสมด้านภาษาและเวลา
- นำคู่มือสื่อการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงสร้างคู่มือการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
- นำคู่มือสื่อการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้อบรมกับพระภิกษุฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
- นำผลการฝึกอบรมมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของคู่มือแล้วจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเป็นฉบับจริง
- ประกาศรับสมัครพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เข้ารับการอบรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จำนวน ๒๐ รูป/คน
- การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จำนวน ๑ ชุด

- ทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๑

- อบรมความรู้แก่พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ครั้งที่ ๑ โดยการอบรมให้ความรู้ตามคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ และทำการประเมินความรู้จากการทำการทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๑

- ดำเนินการชี้แจงข้อบกพร่องจากการฝึกปฏิบัติและพัฒนาปรับปรุงข้อบกพร่องให้แก่กลุ่มตัวอย่าง

- อบรมความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จากตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ครั้งที่ ๒ โดยการอบรมให้ความรู้ตามคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ และทำการประเมินความรู้จากการทำการทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๒

- การส่งเสริมและพัฒนานักกิจกรรมกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

- การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลโนนเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดโดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการเตรียมความพร้อมของสภาพแวดล้อมให้อื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมการอบรมได้แก่ สื่อที่ใช้ เช่น วิดีทัศน์, คู่มือสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ, Power Point ฯลฯ วัสดุอุปกรณ์ช่วยสำหรับการถ่ายทอดความรู้ เช่น เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

๒. กระบวนการ (Process) องค์ประกอบของกระบวนการในการอบรม ได้แก่ การกำหนดบทบาทของวิทยากร การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามคู่มือการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการโดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

๑) การกำหนดบทบาทของวิทยากร โดยวิทยากรเป็นผู้ให้ความรู้ ทักษะและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ในการอบรมให้ดำเนินไปตามแผน คอยให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ผู้เข้าร่วมการอบรม

๒) การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งทำได้โดยการแสดงให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับการเป็นผู้มีความรู้ และการช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง

๓) การดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามคู่มือการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ

๓. ผลผลิต (Output) ผลของการถ่ายทอดความรู้จากการอบรม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้จากการอบรมจากการทำแบบทดสอบก่อนการอบรมและหลังการอบรม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑) ศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
ในจังหวัดร้อยเอ็ด

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
ในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์
ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ผลการสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๖๑ รูป คิดเป็น
ร้อยละ ๔๐.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา เป็นฆราวาส
(ชาย) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ
๑๕.๓ ตามลำดับ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑
- ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิด
เป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ และมีอายุ

๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ ตามลำดับ มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา - เอก
 จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ รองลงมามีระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘
 รองลงมาระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมาระดับอนุปริญญา/หรือ
 เทียบเท่า จำนวน ๔๙ คน จำนวน ๑๒.๓ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อย
 ละ ๙.๘ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๔
 - ๖ จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ
 ๒.๘ และระดับปริญญาธรรม ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
 ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ใน
 ระดับมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปปะ
 พ้อนรำพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการ
 บิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ใน
 จังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็น
 ร้อยละ ๖๕.๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
 คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๗ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อย
 ละ ๖๒.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๐
 รองลงมา คือ อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระ
 อาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๕ ตามลำดับ

การสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาบึงพลานุชัย ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมือง
 และผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และการ
 สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐
 รูป/คน พบว่า

นโยบายของรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด
 ร้อยเอ็ด จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) มีปัญญา คือ รู้ความจริงและ
 เข้าถึงความจริง ๒) มีคุณธรรม คือ มีความดีงาม ๓) มีความสุข คือ ไม่มีทุกข์ อันเป็นองค์ประกอบรวมใน

การบูรณาการที่จะทำให้เกิดการศึกษาที่สมบูรณ์ และทำให้เกิดขึ้นในระบบบูรณาการใหญ่ครบ ๓ ด้าน ได้แก่ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมลานธรรม ลานกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

แนวทางการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรเป็นแนวทางที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ที่ชัดเจน เชื่อมโยงทั้งความคิด (head) จิตใจ (heart) และนาไปสู่การปฏิบัติ (hand) ที่มีประสิทธิภาพ เป็นวิถีทางแห่งปัญญาที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ซึ่งจะก่อให้เกิด การค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างแท้จริงและสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้จิตใจและความรู้ภายนอกพัฒนาควบคู่กันไปอย่างสมดุลโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานบูรณาการ โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข แก้ปัญหาชีวิตให้น้อยลง เพื่อให้ผู้เรียนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น คิดเป็น

โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และมีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานของ การอยู่ร่วมกันด้วยปัญญา คุณธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ ครองตน ครองคน ครองงานและมีชีวิตที่สัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมพึงธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเช่นด้วย ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมพึงธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๕.๑.๒ พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๘ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือ อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๕ และ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาบึงพลาญชัย ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า

นโยบายการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น จัดกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรม หรือค่ายปลูกฝังจริยธรรม เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนนับตั้งแต่วัยเด็ก เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันให้เยาวชนไปสู่ความประพฤติที่ดีงามและเป็นแบบอย่างของสังคม เป็นการแก้ปัญหาของเยาวชน เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาที่เป็นคดีเยาวชน ปัญหาเด็กทำตัวไม่เหมาะสม ต้องถูกสถานพินิจคุมความประพฤติตลอดจนต้องโทษ ในเรือนจำ และอีกหลาย ๆ ปัญหาที่กำลังรอคอยการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการฝึกอบรมจิตใจของประชาชน ให้เข้มแข็งมั่นคง สามารถต่อสู้กับความรู้สึกลึกๆอกุศล หรือ บาปทางใจ เพราะเมื่อบุคคลที่อบรมจิตใจดีแล้ว จะสามารถเอาชนะพ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ให้

หลงใหลไปกับกระแสของโลก ด้วยการหมั่นฝึกฝนจิตใจของตนไม่ให้เป็นทาสวัตถุนิยมที่จะทำให้หลงมัวเมา โดยการมี “สติสัมปชัญญะ และเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และนำหลักไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขาแล้วศึกษาลงของการพัฒนา

การพัฒนาและการบูรณาการกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ โดยการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้คณะสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่น ได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรม ซึ่งเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ คือ ไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ กิจกรรมวันมาฆบูชา จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา เป็นต้น

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดดังนี้ ๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) สร้างคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ ๓) นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของ

ผู้ทรงคุณวุฒิ ๔) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมืองอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑๕) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงสร้างคู่มือ ๖) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒ ๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง ๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน ๙) การถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๑๐) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X}$ = ๑๖.๒๐ S.D. = ๐.๗๐) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X}$ = ๑๘.๔๐ S.D. = ๐.๖๐) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X}$ = ๑.๘๐ S.D. = ๐.๙๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรมีลักษณะเน้นการพัฒนา ศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งการ ประยุกต์ใช้ความรู้ทาง

พระพุทธศาสนากับผู้เรียนซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย ของผู้เรียน ไปพร้อม ๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข โดยเน้นทักษะการคิดแบบ อริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนา ปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา ซึ่งในการพัฒนารูปแบบการจัดการ เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ และให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๓ ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้อภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับ มาก สอดคล้องกับ กิตติชัย สุธาสิโนบล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ และศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ตามแนว วิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบจัดการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ายู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก ($\bar{X}$ = ๔.๗๑) สอดคล้องกับ เตื่อนใจ สุกใส ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สำหรับนักเรียน

ประถมศึกษา จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย ประเด็นนี้ สามารถจำแนกออกเป็น ๓ ประเด็น ดังต่อไปนี้ ๑) หลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ เป็นหลักสูตรบูรณาการ เรียนรู้เนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์เป็นแกนกลางบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ๒) รูปแบบการบริหาร จัดการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน และชุมชน มีความ ตระหนักและศรัทธาในหน้าที่ให้การ “บ่มเพาะคนดี คนเก่งและมีความสุข” ให้เป็นจริง การบริหารงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนการทำการสอนของครูทั้งวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ และมีสถานที่ที่เอื้อต่อการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานสำหรับประกอบสัมมาชีพในอนาคต ๓) กิจกรรม การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สอดคล้องกับ ฉัตรชัย พุ่มชูศักดิ์ ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามี ๕ องค์ประกอบ หลัก คือ ๑) ด้านการจัดการ ได้แก่ โครงสร้างคณะกรรมการ และวัตถุประสงค์ ๒) ด้านกระบวนการ บริหาร ได้แก่ ขั้นตอนเตรียม ขั้นตอนดำเนินการ และขั้นสรุป และ ๓) ด้านผลประโยชน์ของความร่วมมือ ได้แก่ ผลประโยชน์ของสถานศึกษา และผลประโยชน์ของสถานประกอบการ ๔) ด้านหลักสูตร ได้แก่ ลักษณะหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร ๕) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดการเรียน การสอนภายในสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนภายในสถานประกอบการ รูปแบบการจัด การศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา มีความเป็นประโยชน์และมีความ เป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้อยู่ในระดับมาก

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบ การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรมีลักษณะ เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งการ ประยุกต์ใช้ความรู้ ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียนซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย ของ ผู้เรียน ไปพร้อม ๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข โดยเน้นทักษะการ คิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และ พัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา ซึ่งในการพัฒนารูปแบบการ

จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ และให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับ วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุลได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) ขั้นนำ (๒) ขั้นสอน (๓) ขั้นสรุป และ (๔) ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) การคิดแบบอริยสัจ ๕) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ ๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๘) การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกฝนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผลสามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้ ๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๘ และ ๕.๐๐ สอดคล้องกับ วิลา ทองนุช ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบพุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ จากการวิจัยพบว่า รูปแบบพุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ ส่วนที่ ๒ เนื้อหา ประกอบด้วย ด้านลักษณะส่วนบุคคล ด้านความสามารถใน

การทำงาน ด้านคุณลักษณะของ ผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนทางสังคม และด้านบรรยากาศขององค์การ ส่วนที่ ๓ เจื่อนไข ความสำเร็จ ประกอบด้วย (๑) นโยบาย (๒) ครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญ มองเห็น คุณค่าและสร้างบรรยากาศในการทำงาน (๓) ชุมชน กรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายที่ดีในการทำงาน

ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ฉวีวรรณ เคยพุดชา ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบ RAJASEE เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ RAJASEE ระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ สุวรรณ จัยทอง ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของ นักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงผลิตภาพรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากที่นักศึกษาได้รับการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ ในรายวิชาหลักการ จัด การเรียนรู้โดยภาพรวมผลการศึกษาค่าเฉลี่ย ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ ในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ พิระศักดิ์ จีวตัน ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจเชิงเปรียบเทียบ ผลกระทบและพฤติกรรม การเรียนจากการใช้ห้องเรียน Active Learning ในการเรียนการสอนของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี สุรนารี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจโดยรวมทุกด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม ของโต๊ะเรียนและเก้าอี้ กระดานไวท์บอร์ด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ พื้นที่ห้อง แสงสว่างในห้องเรียน อุณหภูมิภายในห้องเรียน และโทนสีผนังห้อง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจห้องเรียน Active Learning มากกว่า ห้องเรียนธรรมดา และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นควรสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของคนในชุมชน

๒) ควรเพิ่มและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้สะดวกสบาย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑) ควรมีการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการนี้ในพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒) ควรมีการขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากร ในกลุ่มที่กว้างขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กมล สุดประเสริฐ อ่างใน สุนีย์ ภูพันธ์. แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่:

ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการ

พิมพ์, ๒๕๔๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี:

พิบูลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นติ้ง, ๒๕๕๙.

ดุจเดือน พันธุมนาวิน. “ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”. กรุงเทพมหานคร :

โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๘.

ทิตินา แคมมณี และคณะ. วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ,

๒๕๔๔.

ทิตินา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธีระชัย ปุณณโชติ. “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ.” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี วทศ.9 เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิตย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย

จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก. ป.อ.ปยุตโต. วิธีแก้ปัญหาแบบพุทธ. วารสารแรงงานสัมพันธ์, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา,

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม. ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙.

ภูมิพลอดุลยเดช. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. คำพอสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓.

วัชรรา เล่าเรียนดี. ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง. อรพิน ศิริสัมพันธ์. กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐.

สังัด อุทรานันท์. ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สุภาวค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุนน อมรวิวัฒน์. หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๔๑.

เอกรินทร์ สีมหาศาล. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์. ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

กิตติชัย สุธาสิโนบล. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก. ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

กุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตน. การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ. **ดุष्ฎิ
นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

พระวิชัย อิทธิโก ชัยเจริญวรรณ. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบน
ดอยแม่ฟ้าหลวง. **ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

วิทยา ทองดี และคณะ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. **รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

สุริยา กำธร. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิต. **ปริญญา
นิพนธ์ กศ.ม. การประถมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.**

สุรีพร วงศ์สวัสดิ์สุข. การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน
โรงเรียนราชวินิตมัธยม. **สารนิพนธ์ กศ.ม. การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.**

(๓) วารสาร

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. **วารสารวิชาการ. ปีที่ 9 ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๕๑.**

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

พัชรี สว่างทรัพย์. “การจัดการเรียนรู้”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <<http://www.kroobanknok.com/blog/๓๙๘๓๙> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

มันทนา ธรรมบุศย์. “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<[https://sites.google.com/site/psychologybkc1 / home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh](https://sites.google.com/site/psychologybkc1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh)>. [๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>.
[๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Beane. J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum." **Educational Leadership**. 1991. October. 492: 9-13.
- Chatsuwan. T.. A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism. **Journal of Graduate Studies Review**. 131. 2017. 1-11
- Eisner. E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation". **Journal of Aesthetic Education**. 1976. pp. 192-193.
- Fogarty. R. **How to Integrate the Curricula**. 2 nd ed. University of Massschusetts: Corwin Press. Gemmell. A. E. 2 0 0 1 . Instructional Systems Design Mode. [Online]. Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>. [20 October 2021].
- Frazee. B.M. & Rudnitski. R.A. **Integrated Teaching Methods: Theory. Classroom Applications. and Ffield-based Connections**. Aldany. New York: Delmar Publishers, 1995.
- Good. C.V. **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 1973.
- Henson. P. W. **The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wildemess Therapy. Ecopsychology and Social Competence Training**. [Online]. Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>. [21 October 2021].
- Jacobs. G. M. **Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning. A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning**. Reprinted. Singapore: SEAMEO, 2001.
- Lardizabal. S.A. et al. **Methods and Principles of Teaching**. Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970.
- Namane. P.. Sadarasantosa and Stability of Family Institution. **Journal of MCU Peace Studies**. 41. 2016: 42-55.

- Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto. **Dictionary of Buddhism**. Bangkok: MCU Press, 2002.
- Phramaha Phatchawat Khematassi et al. Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life. **Journal of MCU Peace Studies**. 42. 2016: 373-382.
- Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh. Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society. **Journal of MCU Peace Studies**. 32. 2015: 45-64
- Scriven. M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake Ed.. Curriculum evaluation. **AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation**. Vol. 6. Chicago: Rand McNally. 1967.
- Slavin. R. E. Cooperative Learning: Theory. **Research. and Practice**. Boston: Allyn and Bacon, 1995.
- Srichannil. C. Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand. **Thesis Doctor of Philosophy**. The University of Edinburgh, 2014.
- Tyler. R.W. **Education Evaluation : new Roles. New Meams**. Chicago : University of Chicago Press, 1976.
- UNESCO. "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum." in **Report Finalization Meeting 9-15 December**. 1981: 152.
- Harmer. Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed. London: Longman. 2001.
- Hudson. R.A. **Sociolinguistics**. London: Cambridge University press. 1980.
- Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed.. London: Longman. 2001.
- Kasper. G. & Faerch. C. **Plan and strategies in foreign language communication. In Strategies in intern language communication**. London: Longman. 1983.

- Krashen. Stephen. & Terrell. D. **The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom**. 3rd ed. Essex. United Kingdom: Pearson Education. 2000.
- Lasswell. H.D. **“The Structure and Function of Communication in Society”**. In **Public Opinion and Communication**. New York: Free Press. 1966.
- Littlewood. W.T. **Foreign and second language learning**. London: Cambridge University press. 1998.
- Littlewood. William. **Communicative Language Teaching**. Cambridge: Cambridge University press. 1995.
- McDonough. Jo; & Christopher Shaw. **Materials and Methods in ELT**. 2 nd ed. England: Blackwell Publishing. 2003.
- Poulisse. Nanda. and Schils. Erik. **“The Influence of Task – and Proficiency – Related Factors on the Use of Compensatory Strategies: A Quantitative Analysis.”** Language Learning 39. January 1989.
- Rebecca L. **Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know**. New York: Newbury House. 1990.
- Richards. Jack; & Rodgers. Stephen. **Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis**. Cambridge: Cambridge University press. 2001.
- Savignon. Sandra J. **Communicative Competence: Theory and Classroom Practice**. California: McGraw-Hill. 1997.
- Scott. Roger. **“Speaking in Keith’ Johnson and Keith Morrow.”** In **communication in the classroom**. London. Longman Group Ltd. 1981.
- Tarone. E. & Yule. G. **Eliciting the performance of strategic competence**. Washington. DC: Newbury House. 1989.
- Tarone. Elanine. **“Communicative Strategies. Foreigner Talk. and Repair in Interlingua”**. Language Learning 30. No.2 .1980.: 417-431.

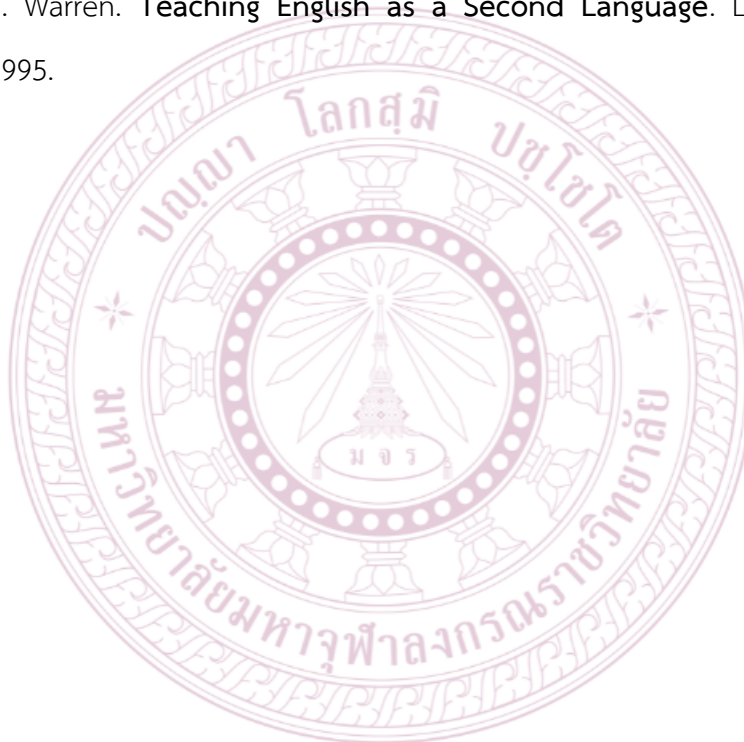
Todd. L. **Modern English: Pidgins and creoles**. Oxford. England: Basil Blackwell. 1984.

Underwood. Mary; Joanne Kenworthy: & Michael Rost. **Teaching Listening**. London: Longman. 1989.

Varadi. Tamas. **Strategies of Target Language Learner Communication: Message Adjustment**. IRAL. 1980.

Wardhaugh. R. **An introduction to sociolinguistics**. New York: Basil Blackwell. 1986.

Williams. Warren. **Teaching English as a Second Language**. London: Longman. 1995.

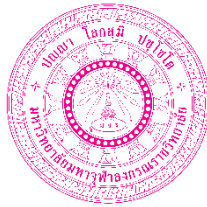

ภาคผนวก ก

จดหมายนำ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ๒๕๒ หมู่ ๔ บ้านท่าเยี่ยม ตำบล
นิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๑๗๐

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะผู้วิจัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) เพื่อประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการวิจัยตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยมีความสมบูรณ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับวิธีการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอท่านเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๒๗ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ น.-๑๖.๓๐ น. หรือตามความเหมาะสมและความสะดวกแก่ท่าน คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสุตวรธรรมกิจ,ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายวิชาการ

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรื่อง : รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ โปรดให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อการปฏิบัติงานของท่าน หรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำการให้สัมภาษณ์ของท่านไปใช้วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๗ ข้อ

ข้อที่ ๑. แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเช่นไร

ข้อที่ ๒. การเสริมสร้างการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร

ข้อที่ ๓. การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตมีอะไรบ้าง

ข้อที่ ๔. การสนับสนุนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ข้อที่ ๕. การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๖. นโยบายและกลไกการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

ข้อที่ ๗. ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาวิเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ ในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตวรธรรมกิจ,ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายวิชาการ

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์..... ฉายา/นามสกุล.....

วัน/เดือน/ปี เวลา..... ตำแหน่ง.....

ประเด็นสัมภาษณ์

ข้อที่ ๑. แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเช่นไร

.....

ข้อที่ ๒. การเสริมสร้างการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร

.....

ข้อที่ ๓. การส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตมีอะไรบ้าง

.....

ข้อที่ ๔. การสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

.....

ข้อที่ ๕. การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างไร

.....

ข้อที่ ๖. นโยบายและกลไกการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

.....

.....

ข้อที่ ๗. ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้
เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

.....

.....

(พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายวิชาการ

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

.....

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความจริงโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและการส่งเสริมกิจกรรมของรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายวิชาการ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด

๑. เพศ

☐ พระภิกษุ	☐ สามเณร
☐ ขรวาส (ชาย)	☐ ขรวาส (หญิง)

๒. อายุ

☐ ไม่เกิน ๒๐ ปี	☐ ๒๑ - ๒๕ ปี
☐ ๒๖ - ๓๖ ปี	☐ ๓๗ - ๔๕ ปี
☐ ๕๐ ปีขึ้นไป	

๓. การศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา	☐ อนุปริญญา/หรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ นธ.ตรี-เอก	☐ ป.ธ. ๑-๓
☐ ป.ธ. ๔-๖	☐ ป.ธ. ๗-๙
☐ อื่น ๆ	

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการรับรู้และการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ - ๒.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ - ๓.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ - ๔.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑ - ๕.๐๐	= มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านทราบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๒.	ท่านทราบแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๓.	ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบูรณาการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๔.	รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๕.	รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๖.	รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่					
๗.	คุณมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่					
๘.	คุณมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					

๙.	คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย กิจกรรม ดังนี้ ๑) กิจกรรมลานธรรมล้ำลึกฯ โดยออกกำลังกายในตอนเช้า ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๐.	สื่อและอุปกรณ์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๑.	วิทยาการจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๒.	สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๓.	ระยะเวลาในการฝึกอบรมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ = มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๒.	ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๓.	ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการจัดการเรียนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๔.	ท่านได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๕.	ท่านมีส่วนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๖.	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๗.	กิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					

๘.	หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุกหลักสูตร					
๙.	ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑๐.	ควรจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่					
๑๑.	การฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน					
	ความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑.	เนื้อหาในคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง					
๒.	เนื้อหาบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น					
๓.	เนื้อหาในบทเรียนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพออย่างสงบมีความสุข					
๔.	เนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง					
๕.	กิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม					
๖.	กิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ					
๗.	สื่อและอุปกรณ์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					

๘.	การใช้คู่มือของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดฝึกผู้เรียนให้รู้จักปฏิบัติและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข					
๙.	ผู้เข้าฝึกหรือเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเพลิดเพลินใจในขณะทำกิจกรรมและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้					

ตอนที่ ๔ การส่งเสริมกิจกรรมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑. ท่านคิดว่า กิจกรรมข้อใดเป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ กิจกรรมลานธรรมล้ำลึก โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ☐ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย
- ☐ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ☐ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ☐ กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ☐ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม
- ☐ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น
- ☐ อื่น ๆ ระบุ .....

๒. ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

- ☐ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย
- ☐ ร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
- ☐ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
- ☐ ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม

☐ อื่น ๆ ระบุ .....

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑. ....

๒. ....

๓. ....

๔. ....

๕. ....

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร่วมกับ คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
จัดโครงการสวดมนต์พระไตรปิฎก เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวิสาขบูชา

ฉบับที่ ๗/๒๕๖๕
ประจำวันพุธที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประชุมร่วมกับเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

ฉบับที่ ๘/๒๕๖๕
ประจำวันจันทร์ที่ ๙ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน
จังหวัดร้อยเอ็ด

๑. นายยุทธนา บุศเนตร	วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. นางสาวพิมพ์ปิณณ์ ยอดแก้ว	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๓. นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
๔. นายวิเชียร สุดาพิทย์	นายอำเภอธวัชบุรี
๕. นางปราณี ประทุมมา	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด
๖. ผศ.ดร.ชื่นอารมณ์ จันทิมาชัยอมร	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
๗. พระครูเอกุตตรस्ताธิคุณ	เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี
๘. พระครูบัณฑิตานุรักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี
๙. นายสะอาด โยธาทพล	พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี
๑๐. นางวัชรวิทย์ ทัพโพธิ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบลธวัชบุรี ตำบลมะฮี

ภาคผนวก จ

บทความวิจัย

บทควมวิจัย

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร. และคณะ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” วัตถุประสงค์หลักของแผนการวิจัย คือ ๑) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๔๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเช่นด้วย ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข โดยมีกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

หลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมพึงธรรมนั่งสววรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๖.๒๐$ S.D. = ๐.๗๐) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X} = ๑๘.๔๐$ S.D. = ๐.๖๐) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๔.๘๐$ S.D. = ๐.๙๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการเข้าร่วมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

The research program is “Model of Buddhist Integrated Learning Management at Public Space in Roi Et Province”. This research wants to improve the teaching and learning management because the system of Thai teaching and learning does not have standard. It does not develop the students to have the knowledge as the standard system of Thai education so the model of learning management should promote the imagine and thought and to apply the creativity-based learning (CBL) for the students. The objectives of the research program are 1) to study model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province 2) to develop and find the efficiency of model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province 3) to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province. The study is the Mixed Methods Research including document research, quantitative research, qualitative research and action research. The populations of the research are 440 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province. The research results are

1. to study model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province, the opinions of the respondents on the questionnaire of model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province are found that the overall means score is 4.14 which is at high level. The local administration should participate with learning management. The Model of Buddhist learning management should have morality, emotional awareness, leaving sad emotion, conscious training, emotional management, leaving the evil, protecting and supporting the good thing to progress. It should develop the potential and capacity for life and integrate new knowledge to be success by the people who live in the community participate the activities such as activity of local culture preserving, merit making activity, praying activity, moral training activity, sport activity, social activity and dhamma learning activity.

2) to develop and find an efficiency of model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province are found that the opinion of the respondents on model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province has overall means score 4.18 which is high level.

The test result after training activity using the manual of model of Buddhist integrated learning management at public space has mean score 16.20 and standard deviation score 0.70 ($\bar{X} = 16.20$ S.D. = 0.70) in the first time, and in the second time, mean score 18.40 and standard deviation score 0.60 (evaluate after the first time one week) ($\bar{X} = 18.40$ S.D. = 0.60), it is higher than training activity ($\bar{X} = 1.80$ S.D. = 0.95), so the test result of the simple target before and after using the model of Buddhist integrated learning management at public space is statistically significant difference of 0.05.

3) to evaluate of satisfaction of the model of Buddhist integrated learning management at public space in Roi et province has overall mean score 4.20 which is at highest level.

Keywords: Model, Buddhist Integrated Learning Management, Public Space

๑. บทนำ

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญา หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์ เพื่อสนองความต้องการเฉพาะในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบแข่งขันชิงดีชิงเด่น กลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริง เกิดความบีบคั้นทั้งในตนเองและระหว่างกันในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม และสถานศึกษาเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ มายาวนาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมไทย ทั้งนี้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ มีแนวคิดว่ามนุษย์สามารถเป็นผู้ประเสริฐหรือฝึกได้ เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจน

ประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่ข้อปฏิบัติ ๓ อย่าง หรือไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรมตนให้ปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อแนะนำให้ปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีในสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) การฝึกฝนคุณภาพจิตใจให้เกิดความตั้งมั่น แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน รวมถึงการฝึกฝนจิตให้มีคุณธรรม ส่งเสริมต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม และสามารถที่จะก้าวสู่การฝึกฝนอบรมปัญญาต่อไป (สมาธิ) และการฝึกฝนปัญญาให้รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ (ปัญญา) และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง

มนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่กำเนิดจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ที่ต้องทำงานและติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ส่วนตนและส่วนสังคม การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมชีวิตภายในจิตใจที่ส่งผลต่อผู้อื่นในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ต่างกัน ซึ่งสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนและรอบด้านได้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาองชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธจึงหมายถึงกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ส่วนจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรม และกระบวนการทางจิตของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความพยายามที่มนุษย์จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยตนเองนั้นมีมานานแล้ว การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธที่ให้ความสำคัญแก่การรับรู้สิ่งที่ตั้งตามถูกต้อง (สัทธรรม) จากการเรียนรู้โดยกัลยาณมิตร (สัทบุรุษ) ที่มีองค์ประกอบของการรับรู้ ๓ ประการคือ ๑) อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒) อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ต้องอาศัย (โณภูมิจิต) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) และ ๓) วิญญาน คือ ความรู้ การพัฒนาความสามารถในการรับรู้ ที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงคือ สติ (Mindfulness) ที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ตามความเป็นจริงได้ (Active listening) ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในชีวิตปัจจุบันนี้ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์ของระดับปัจเจกและระดับสังคมได้

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกล้วนเกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำ

หลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายุวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖ ว่าพุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่หรูหรา ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มีคือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตนตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็ก็นำสั่งสอนได้ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้นมากจะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังกเด็กเกินไปแล้วก็น่ารัก ปล่อยมันตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุน้อย ดังนั้นหัวใจของศาสนาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้กับเด็กได้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักธรรมหรือพระธรรมคำสั่งสอนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม ตลอดจนปัญหาการศึกษาสามารถแก้ไขได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือแล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหามาหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรมหรือปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมาย

ที่ต้องการ” พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต) คำอธิบายของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกันอยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (Organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมีอิทธิพลต่อร่างกายดังกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและจิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบรูปนามที่แยกกันไม่ออกเป็นหลักความประพฤติชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรคแห่งสติ ในฐาน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสภาวะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

ปัจจุบันได้มีการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ในระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษานักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกระแสของทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเป็นฐาน ที่สามารถควบคุมความประพฤติที่ถูกต้องจิตใจที่มั่นคง และการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ และการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ความรู้ใหม่ ๆ ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย ทั้งมีความรู้ที่แยกส่วนเฉพาะด้านเกิดใหม่ตลอดเวลาอันมีผลจากการวิจัยและพัฒนา แต่การจัดการเรียนการสอนแบบแยกส่วน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สีกว่าวิชาต่าง ๆ ที่เรียนไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน

โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ

จากความสำคัญดังกล่าว ได้มีนักการศึกษาของไทยเสนอวิธีการจัดการศึกษาที่นำความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกับพุทธศาสตร์ โดยมีแนวคิดที่ว่าสาระความรู้ต่างๆ กับพุทธศาสตร์เป็นเรื่องที่เข้ากันได้อย่างกลมกลืน เนื่องจากพุทธศาสตร์ เป็นเรื่องความเป็นจริงของธรรมชาติ ถ้าผู้เรียนเรียนรู้อย่างบูรณาการกลมกลืนแล้ว ผู้เรียนจะมีชีวิตที่ดีงาม และดำเนินชีวิตได้อย่างสงบเย็น และเป็นประโยชน์ อีกทั้งยังสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน

จากแนวคิดข้างต้น พระพรหมคุณาภรณ์ ได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ กล่าวคือ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติ และพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติโดยยึดถือทางสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่ง เยี่ยงสุด ซึ่งจะพลาดจากตัวความจริง ที่เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา สามารถสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การจัดการศึกษา ตามแนวพุทธเป็นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดี ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การพัฒนานักเรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ให้กับนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งผลที่เกิดจากการพัฒนานักเรียน นักเรียนจะสามารถ ๑) พัฒนาตนเองด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ๒) พัฒนาตนเองทางด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๓) พัฒนาตนเองทางด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนงและ ๔) พัฒนาตนเองทางด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น

จากความเป็นมาและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน จะเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ และการจัดการศึกษาไทย ๔.๐ ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วว่าสามารถส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ด้วยนั้นมาผนวกกับการจัดการรู้สร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) เพื่อ

ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน จึงเป็นปัญหาที่ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) เพื่อประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

- ๑) ระดับนโยบาย เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย
- ๒) ระดับอำเภอ สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอธวัชบุรีนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน ๙,๑๒๐ คน

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

- ๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอวังชัย ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ราย

รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔. ผลการวิจัย

ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ กิตติชัย สุทธาสโนบล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ายู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก ($\bar{X}$ = ๔.๗๑) สอดคล้องกับ เตื่อนใจ สุกใส ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย ประเด็นนี้ สามารถจำแนกออกเป็น ๓ ประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) หลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ เป็นหลักสูตรบูรณาการ เรียนรู้เนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์เป็นแกนกลางบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ๒) รูปแบบการบริหาร จัดการการเรียนรู้เชิงพุทธ

บูรณาการ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน และชุมชน มีความ ตระหนักและศรัทธาใน หน้าที่ให้การ “บ่มเพาะคนดี คนเก่งและมีความสุข” ให้เป็นจริง การบริหารงานที่ส่งเสริมและ สนับสนุนการทำการสอนของครูทั้งวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ และมีสถานที่ที่เอื้อต่อการจัด กิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานสำหรับประกอบสัมมาชีพในอนาคต ๓) กิจกรรม การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สอดคล้องกับ ฉัตรชัย พุ่มชูศักดิ์ ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัด การศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการ อาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้ กับการทำงานของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามี ๕ องค์ประกอบ หลัก คือ ๑) ด้านการ จัดการ ได้แก่ โครงสร้างคณะกรรมการ และวัตถุประสงค์ ๒) ด้านกระบวนการ บริหาร ได้แก่ ขั้นตอน เตรียม ขั้นตอนดำเนินการ และขั้นสรุป และ ๓) ด้านผลประโยชน์ของความร่วมมือ ได้แก่ ผลประโยชน์ ของสถานศึกษา และผลประโยชน์ของสถานประกอบการ ๔) ด้านหลักสูตร ได้แก่ ลักษณะหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร ๕) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดการเรียน การสอนภายใน สถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนภายในสถานประกอบการ รูปแบบการจัด การศึกษาที่ บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา มีความเป็นประโยชน์และมีความ เป็นไปได้ในการ นำรูปแบบไปใช้อยู่ในระดับมาก

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการ ควรมีลักษณะเน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และ ปัญญา ซึ่งการ ประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียนซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา ด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย ของผู้เรียน ไปพร้อม ๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็น คนเก่ง และมีความสุข โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนา ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อ ปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขา ซึ่งในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรม ทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การดักบาตรวันขึ้นปี ใหม่นี้ ประเพณีบุญบั้งไฟ และให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับ วิทยา ทองดีและสุรพล พรมกุลได้ทำการวิจัยเรื่อง การ

พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) ขั้นนำ (๒) ขั้นสอน (๓) ขั้นสรุป และ (๔) ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๒) การคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ ๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) การคิดแบบอริยสัจ ๕) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ ๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๘) การคิดแบบอุปายปลูกเร้า คุณธรรม ๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) คีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓) จิตภาวนาคือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ สอดคล้องกับ วลัยยา ทองนุช ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบพุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ จากการวิจัยพบว่า รูปแบบพุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ ส่วนที่ ๒ เนื้อหา ประกอบด้วย ด้านลักษณะส่วนบุคคล ด้านความสามารถในการทำงาน ด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนทางสังคม และด้านบรรยากาศขององค์กร ส่วนที่ ๓ เงื่อนไข ความสำเร็จ ประกอบด้วย (๑) นโยบาย (๒) ครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญ มองเห็นคุณค่าและสร้างบรรยากาศในการทำงาน (๓) ชุมชน กรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายที่ดีในการทำงาน

ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก สอดคล้องกับ ฉวีวรรณ เคยพุดชา ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรูแบบ RAJASEE เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ RAJASEE ระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ สุวรรณ จัยทอง ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงผลิตภาพรายวิชา หลักการจัดการเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากที้นักศึกษาได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ ในรายวิชาหลักการ จัด การเรียนรู้โดยภาพรวมผลการศึกษาค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ ในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๗๐, S.D. = ๐.๒๖) สอดคล้องกับ พิระศักดิ์ จีวตัน ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจเชิงเปรียบเทียบ ผลกระทบและพฤติกรรม การเรียนจากการใช้ห้องเรียน Active Learning ในการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจโดยรวมทุกด้าน ได้แก่ ความเหมาะสมของโต๊ะเรียนและเก้าอี้ กระดานไวท์บอร์ด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ พื้นที่ห้อง แสงสว่างในห้องเรียน อุณหภูมิภายในห้องเรียน และโทนสีผนังห้อง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจห้องเรียน Active Learning มากกว่า ห้องเรียนธรรมดา และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นควรสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของคนในชุมชน
- ๒) ควรเพิ่มและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้สะดวกสบาย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- ๑) ควรมีการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการนี้ในพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๒) ควรมีการขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากร ในกลุ่มที่กว้างขึ้น

ภาคผนวก ฉ

คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โดย

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.

พระครูปลัดสมหมาย อตถสิทธิ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

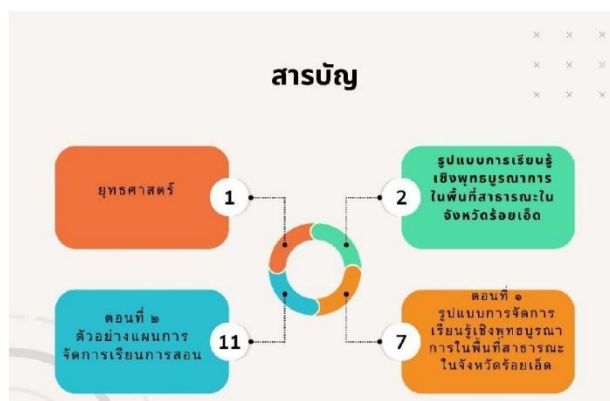
คำนำ

คู่มือนี้ คณะผู้วิจัยได้ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นชุดกิจกรรมในการส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีเนื้อหาจำนวน ๕ ตอน คือ ตอนที่ ๑ กิจกรรมสถานธรรมล้านกัปปา ตอนที่ ๒ กิจกรรมธัมมัญญอุ้มธรรม ตอนที่ ๓ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ ตอนที่ ๔ กิจกรรมอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตอนที่ ๕ กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม ทุก ๆ ตอนของกิจกรรมเป็นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเพื่อเป็นบทเรียนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและพื้นที่ในที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะพื้นที่ในวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนและหน่วยข้าราชการมาใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนบริเวณรอบ ๆ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เมื่อมีกิจกรรมอะไรที่ต้องใช้พื้นที่ และจำนวนคนมาก วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด จะถูกเลือกใช้พื้นที่เสมอ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนนิยมมาใช้มาก จึงได้จัดทำวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและแนวทางในการทำพื้นที่สาธารณะแห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

๑

ยุทธศาสตร์รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โครงการนี้มีเป้าหมายหลัก คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรูเชิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. หาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: ส่งเสริมให้พื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่ดินป่าดอนแดงท่าเลี้ยวสี่วัดสาธารณประโยชน์หมู่ที่ ๔ ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ได้ว่า “แหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น”

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นวิธีการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เป็นเลิศของพระพุทธองค์ทรงสอนหลักความจริงของชีวิตเริ่มต้นจากตัวตนเองก่อน เพื่อให้อำนาจการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากทุกข์สาเหตุให้เกิดทุกข์ วิธีการดับทุกข์ และแนวทางปฏิบัติให้พ้นทุกข์ของตนเอง โดยพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติ การสนทนา โดยผ่านสื่อธรรมชาติ สอนให้เข้าใจง่าย ชวนให้ผู้อื่นใคร่อยากเรียนรู้และปฏิบัติตามด้วยตนเอง สร้างศรัทธาและพอใจในการเรียนรู้ นี่คือนวัตกรรมการสอนที่เป็นเลิศของพระพุทธเจ้า ดังนั้น “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ Buddhist Integrated Instruction Model” จึงเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้น ๖ ทาง ซึ่งเรียกว่า อายตนะ ๖ คือ ๑) ทางตา เมื่อตามองเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ก็เกิดความรู้สึกนึกคิด (Emotion, Feeling, Sentiment) ทาง “ใจ” ๒) ทางหู เมื่อหูได้ยินเสียงจากที่ใดก็ตาม จะเกิดความรู้สึกนึกคิดทาง “ใจ” ๓) ทางจมูก เมื่อจมูกได้กลิ่นจากอะไรก็ตาม จะเกิดความรู้สึกนึกคิดทาง “ใจ” ๔) ทางลิ้น เมื่อลิ้นได้ลิ้มรสของอะไรก็ตาม จะเกิดความรู้สึกนึกคิดทาง “ใจ” ๕) ทางกาย เมื่อร่างกายได้สัมผัสกับสิ่งใด ๆ ก็ตาม จะเกิดความรู้สึกนึกคิดทาง “ใจ” ซึ่งความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้ แปรออกมาได้อย่างกว้าง ๆ เป็น อย่าง ๓ คือ ประทับใจ หรือไม่ประทับใจ หรือ รู้สึกเฉย ๆ... แล้ว “เก็บไว้ในความทรงจำ” ต่อไป และ ๖) ทางใจ ใจนี้เป็นแหล่งความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากประสาทสัมผัสทั้งห้า และ “ใจ” ดวงนี้ก็สามารถ “นึกคิด” ขึ้นมาเองได้จาก “ความทรง

จำ” ต่างๆ ที่เก็บไว้ในหน่วยความจำหรือซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัญญา และ “ใจ” นี้แหละเป็นตัว “กำหนดเจตนา” ทำให้มนุษย์แสดง “พฤติกรรม” ต่าง ๆ ออกมาตามระดับความรุนแรงของอารมณ์ที่ได้จากการสัมผัสกับสิ่งนั้น ๆ วัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สำคัญที่สุดข้อหนึ่งคือ “รู้ และสามารถหาวิธีระงับยับยั้ง อารมณ์ของตนเอง” กับ “สิ่งเร้า” ในสภาวะการแวดล้อมต่าง ๆ ได้ และ เมื่อ “รู้” แล้ว ก็นำสิ่งที่ตนรู้นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น..นี่จึงเรียกว่า “ผู้มีปัญญา”

กล่าวหาว่า “การสร้างปัญญา” นี้ว่า “วิปัสสนา” ซึ่งต้องอาศัย “สมาธิเบื้องต้น” เป็นบาทฐานเพียงเพื่อให้ใจสงบนิ่ง และเกิด “สติสัมปชัญญะแจ่มแจ้ง” ในเรื่องของ “เหตุ ที่นำไปสู่ผล” และ “ผลที่สามารถนำไปถึงเหตุ” เอาเพียงแคปัญญา “ทางโลก” เท่านั้นก็พอการเรียนรู้หรือการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๔ ด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง มีใจ เป็นคนดีแต่ใจ หรือเป็นคนเก่งแต่ใจ ซึ่งการจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้นจะต้องมีหลักในการศึกษาที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยการพัฒนาคนนั้นพระพุทธศาสนาสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดีก่อนแล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลัง นั่นคือสอนให้คนเรามีคุณธรรมความดีงามก่อนแล้วจึงใหม่มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง ดังนั้น หลักการศึกษาของพระพุทธศาสนาจึงมีขั้นตอนการศึกษา

- ๑) สติศึกษา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality)
- ๒) จิตตศึกษา การฝึกศึกษาด้านสมาธิหรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)
- ๓) ปัญญาศึกษา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ไหวรู้คิดเขาใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

๔

โดยรวมแล้วในเรื่องนี้ เหมือนว่า ตั้งภาชนะน้ำไว้ด้วยดีเรียบร้อยไม่ไปแกล้งสั่น หรือเขย่า มัน (ศีล) เมื่อน้ำไม่ถูกกวน คน พัด หรือเขย่า สบหนึ่ง ผงฝุ่นต่างๆ ก็นอนก้น หายขึ้น น้ำก็ใส (สมาธิ) เมื่อน้ำใสก็มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน (ปัญญา) นอกจากนี้ ยังมีวิธีการเรียนรูตามหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ๕ ประการ คือ

- ๑) การฟัง หมายถึงการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนในห้องเรียน
- ๒) การจำได้ หมายถึงการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้จำได้
- ๓) การสาธยาย หมายถึงการท่อง การทบทวนความจำบ่อย ๆ

๕

๔) การเพ่งพินิจด้วยใจ หมายถึงการตั้งใจจินตนาการถึงความรู้นั้นไวเสมอ

๕) การแทงทะลุด้วยความเห็นหมายถึงการเข้าถึงความรู้อย่างถูกต้อง เป็นความรู้อย่างแท้จริง ไม่ใช่ติดอยู่เพียงแต่ความจำเท่านั้น แต่เป็นความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้

สรุปว่า การที่ประสาธน์สัมพัทธ์ทั้ง ๖ ของมนุษย์ ได้ “สัมผัส” กับ “สิ่งเร้า” ต่าง ๆ รอบตัวทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในตัวมนุษย์ คือสอนให้เกิดความรู้ความสามารถขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. หาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: ส่งเสริมให้พื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๑) มีแผนปฏิบัติการของวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดที่นำหลักธรรมมาเป้นแนวทางในการจัดกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมคุณธรรมของวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดเป็นลานธรรม ลานกีฬา

๒) จัดเตรียมวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดให้มีคุณลักษณะเป็น “ ศาสนสถานพอเพียง ” โดยจัดภูมิทัศน์ให้สะอาด สงบ รมรื่นสวยงามตามธรรมชาติแบบเรียบง่าย เพื่อให้มีความพร้อมเป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๖

(๓) จัดและพัฒนาคณะทีมงานภายในวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดที่จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการให้เป็น “ศาสนสถานพอเพียง” เพื่อให้เป็นคณะที่มีความพร้อมและความรู้เรื่องการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ทำหน้าที่ให้การชี้แนะแก่คนในชุมชนในเรื่องนี้โดยให้บุคลากรภายในวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการอย่างถ่องแท้โดยให้มีการแสวงหาความรู้ความเข้าใจ และมีเจตคติเกี่ยวกับการดำเนินการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ สุขุมชน และมีอุดมการณ์สามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามหลักการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยเรียนเชิญวิทยากรมาให้การอบรม หรือพาบุคลากรไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมตัวอย่างที่ดีจากหน่วยงานอื่นที่ดำเนินการในเรื่องนี้

(๔) จัดให้มีสถานที่หรือห้องเรียนรู้อบรมการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการภายในศาสนสถาน ที่พร้อมให้คนในชุมชนทุกระดับเข้ามาเรียนรู้อย่างสะดวก เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อย่างสมดุล มีฐานรากทางวัฒนธรรมและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์

(๕) จัดเวทีหรือเปิดพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้และแหล่งสาธิตกิจกรรมตามหลักการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในทุกมิติ

๗

ตอนที่ ๑

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความเชื่อพื้นฐาน

ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าการศึกษานั้นมีสองแบบคือ การศึกษาแบบตามสนองสังคมกับการศึกษาแบบนำทางสังคม การศึกษาที่เน้นต้องเป็นการศึกษาที่นำทางสังคม ไม่ใช่การศึกษาที่ตามสนองสังคม ซึ่งปัจจุบันนี้การศึกษาเป็นไปในลักษณะการตามสนองสังคมมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า ไม่ใช่เนื้อแท้ของการศึกษาที่ควรจะเป็นในบริบทของไทย ดังนั้นการศึกษาที่แท้จริงเป็นความเชื่อพื้นฐานของผู้วิจัยว่า ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาเพื่อตามสนองสังคมเท่านั้น แต่การศึกษาที่แท้จริงนั้นควรจะเป็นตัวการพัฒนาสังคม เป็นตัวแก้ไขปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาสังคม และเป็นผู้นำทางให้แก่สังคม ซึ่งปัจจุบันสิ่งที่ครอบงำสังคมก็คือและเทคโนโลยี ที่มุ่งเน้นแต่เพียงการเอาชนะธรรมชาติ เบียดเบียน เอาเปรียบ แข่งขันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย แต่ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่มีถูกหลงลืมไป สิ่งนั้นก็คือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในเชิงจิตใจ ที่ช่วยแก้ปัญหาของระบบการแข่งขัน การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน สามารถพัฒนาคนให้มีความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนเกื้อกูลกัน และสมดุล ยังประโยชน์แก่ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีอยู่ในภาวะขัดแย้งกัน ดังที่เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาการศึกษาที่ถูกต้อง ก็คือจะทําอย่างไรให้พระพุทธศาสนากับมาประสานสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน อย่างน้อยก็ให้มาควบคุมกัน กล่าวคือ เมื่อและเทคโนโลยีเจริญไป เราก็มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องควบคุมจิตใจไม่ให้เหลว ไม่ให้ฟลัดไป ถ้าหากสองฝ่ายนี้มาประสานเกื้อกูลกันได้ ก็จะเป็นความสำเร็จในการศึกษาและการพัฒนา จากความเชื่อพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัย สนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนา สามารถบูรณาการเป็นสิ่งที่เกื้อกูลกัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยกาย สังคม จิตใจ และปัญญา อย่างแท้จริง

หลักการ ทฤษฎี แนวคิด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด หมายถึง ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งหมด ๕ กิจกรรม ประกอบด้วย ๑) กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการนำความรู้ความเข้าใจ ในกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรมซึ่งประกอบด้วยหลักกัลยาณมิตร พรหมวิหาร ๔ หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา และหลักอิทธิบาท ๔ มาเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติ อบรมทั้งศีล (Morality) หรือพฤติกรรม หรือนิยมนในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิ (Concentration) หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพมีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญา (Wisdom) ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ)

จุดมุ่งหมายการจัดการเรียนการสอน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ตามประเด็นต่อไปนี้

๑. กายภาวนา (Physical Development) ของผู้เรียน
๒. ศีลภาวนา (Social Development) ของผู้เรียน
๓. จิตตภาวนา (Emotional Development) ของผู้เรียน
๔. ปัญญาภาวนา (Wisdom Development) ของผู้เรียน

นอกจากนี้ ยังมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความรู้ความเข้าใจ และทักษะกระบวนการ สามารถมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม เรียนรู้จากกิจกรรมที่หลากหลาย อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสนำปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นรับผิดชอบในการทำงาน รักการทำงาน เข้าใจในธรรมชาติตามความเป็นจริง โดยใช้ศีล สมาธิและปัญญา ในการพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุและผล

ตอนที่ ๒

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนการสอน

แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ ๑
กิจกรรมลานธรรมล้านกีฬา เวลา ๑ ชั่วโมง
สาระที่ ๑ กิจกรรม เรื่อง การเล่นฟุตบอล

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่ ๑ การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทยและกีฬาสากล

มาตรฐาน ๑. มีความรู้ความเข้าใจทักษะการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกมและกีฬา

มาตรฐาน ๒. รักการออกกำลังกาย การเล่นเกมและการเล่นกีฬาโดยการปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขันและชื่นชมสุนทรีย์ภาพของการกีฬา

๒. สาระสำคัญ

กีฬาฟุตบอลเป็นกีฬาที่มีผู้เล่นและผู้ชมมากที่สุดในโลกเป็นกีฬาที่ต้องใช้ความสามัคคีมากกว่ากีฬา ชนิดอื่น ๆ ผู้เล่นที่จะเล่นจึงควรจะเป็นต้องรู้ประวัติความเป็นมา กฎกติกา ประโยชน์มารยาท และ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นและเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเล่น

๓. จุดประสงค์การเรียนรู้

๓.๑ รู้ประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของการเล่นกีฬาฟุตบอลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (K)

๓.๒ บอกประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของการเล่นกีฬาฟุตบอลได้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (P)

๓.๓ สามารถปฏิบัติทักษะการเล่นได้อย่างดีและถูกต้องและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (A)

๔. สาระการเรียนรู้

๔.๑ ประวัติความเป็นมากีฬาฟุตบอล

๔.๒ ประโยชน์ของการเล่นกีฬาฟุตบอล

๔.๓ ทักษะการเล่นฟุตบอล

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

๕.๑ ความสามารถในการสื่อสาร

๕.๒ ความสามารถในการคิด

๕.๓ ความสามารถในการแก้ปัญหา

๕.๔ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๖.๑ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

๖.๒ ซื่อสัตย์สุจริต

๖.๓ มีวินัย

๖.๔ ใฝ่เรียนรู้

๖.๕ อยู่อย่างพอเพียง

๖.๖ มุ่งมั่นในการทำงาน

๖.๗ รักความเป็นไทย

๖.๘ มีจิตสาธารณะ

๑๔

๗. การบูรณาการ

๗.๑ บูรณาการเข้าสู่วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น เรื่องความร่วมมือ ความมีน้ำใจ

๗.๒ บูรณาการเข้าสู่วิชาภาษาไทย เช่น การใช้คำศัพท์ และภาษาที่ถูกต้องในการสื่อความหมาย

๗.๓ บูรณาการเข้าสู่วิชาสุขศึกษา เช่นด้านสุขภาพกายและจิตใจที่ดี

๘. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรม	วิธีสอน	สื่อ/อุปกรณ์	วัดและประเมินผล	หมายเหตุ
๑. ขั้นนำ / ขั้นเตรียม ๕-๑๐ นาที ๑) รวมผู้เรียน ๒) สำนวนผู้เรียน ๓) ทบทวนเนื้อหาที่ผ่านมา ๔) ชี้แจงหัวข้อที่จะเรียนในคาบนี้ ๕) ครูให้ผู้เรียนอบอุ่นร่างกายและยืดเหยียดกล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกาย ๒. ขั้นสอน ๕ นาที ๑) ครูอธิบายและสาธิตทักษะการเล่นเพื่อให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง	๑. อธิบาย ๒. แบบสั่งการผู้เรียน ลงมือปฏิบัติ	๑. ใบกิจกรรม ๒. ลูกฟุตบอล ๓. สนามฟุตบอล	๑. สังเกตพฤติกรรม ๒. สังเกตจากการให้ความสนใจ	
	๑. อธิบาย ๒. สาธิต	๑. ใบกิจกรรม ๒. ลูกฟุตบอล ๓. สนามฟุตบอล	๑. สังเกตจากการให้ความสนใจ	

๑๕

๒) ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มปฏิบัติ ๓. ขั้นฝึก ๒๐ นาที แบบฝึกที่ ๑ การเลี้ยงลูกฟุตบอล ๑) เรียนรู้วิธีการเลี้ยงลูกฟุตบอลเหมือนกับไลโอเนล เมสซี. การเลี้ยงลูกฟุตบอล คือการควบคุมลูกฟุตบอลในขณะที่กำลังวิ่งอยู่ หากต้องการเก็บลูกฟุตบอลไว้ในการครอบครองของทีมคุณ คุณจำเป็นต้องเลี้ยงลูกฟุตบอลให้คล่อง การเลี้ยงลูกฟุตบอล คือการใช้เท้าสัมผัสลูกฟุตบอลด้วยแรงที่เพียงพอในการพาลูกไปข้างหน้ากับคุณ และต้องเบาเพียงพอที่จะทำให้ลูกฟุตบอลไม่ออกห่างจากตัวคุณมากเกินไป	๑. ครูออกคำสั่งให้ปฏิบัติ	๑. ใบกิจกรรม ๒. ลูกฟุตบอล ๓. สนามฟุตบอล	๑. ประเมินทักษะการเล่น	

๑๖

แบบฝึกที่ ๒ เรียนรู้วิธีการผ่านลูกฟุตบอลให้เพื่อนร่วมทีม - ผ่านลูกบอลด้วยหัวแม่เท้าขึ้นไปข้างหน้าและสั้นเท่าติดพื้น - คาคถรณ์ตำแหน่งที่ผู้เล่นจะอยู่ หากเพื่อนร่วมทีมของคุณกำลังวิ่งอยู่ ให้คุณเตะลูกฟุตบอลไปตกข้างหน้าเพื่อนร่วมทีมของคุณ เพื่อที่พวกเขาสามารถวิ่งเข้าหาลูกฟุตบอลได้ทันที - จะเตะลูกบอลให้ใช้ด้านในของฝ่าเท้าแต่หันให้มันขึ้นไปข้างหน้ามากขึ้น (มุม ๔๕ องศาไปยังเป้าหมายแทนที่จะเป็นเกือบ ๙๐ องศา) เวลาที่เตะบอล - การเตะไซด์โค้งดังมีก่น้อย เนื่องจากคุณต้องเตะโดยใช้เท้าด้านนอกโดยที่ขาจะกวาดไปใน				

๑๗

ลักษณะเกียบบอล แบบฝึกที่ ๓ รู้วิธีการยิงประตู - เตะลูกฟุตบอลในตำแหน่งกึ่งกลางที่ร้อยเชือก รองเท้า โดยให้เท้าของคุณชี้ลงพื้น และค้างเท้าไว้ในลักษณะนี้เมื่อคุณเตะลูกฟุตบอลออกไปแล้ว - ใช้ส่วอกของคุณในการเหวี่ยงเท้าไปยังลูกฟุตบอล วาดเท้าไปด้านหลังหากจำเป็นเพื่อเพิ่มพลังในการยิงประตูให้มากขึ้น วิธีนี้จะทำให้เท้าทั้งสองข้างลอยขึ้นจากพื้นเล็กน้อย				

๑๘

แบบฝึกที่ ๔ เรียนรู้วิธีป้องกัน - อย่าหลงกลการหลอกล่อ เล่ห์เหลี่ยม หรือการหลบหลีกอย่างเหนือชั้น พวกเขาหวังใช้ร่างกายหลอกล่อคุณ ดึงความสนใจคุณ จากสิ่งที่คุณกำลังจะทำกับลูกฟุตบอลต่อไป อย่าปล่อยให้จังหวะนี้เกิดขึ้นให้คุณมองไปที่ลูกฟุตบอลอยู่ตลอดเวลา - ยืนอยู่ระหว่างลูกฟุตบอล และประตู หรือในอีกความหมาย คืออย่าปล่อยให้ลูกฟุตบอลอยู่ด้านหลังคุณ - เรียนรู้ที่จะเดาการเลี้ยงลูกฟุตบอล ทันทีที่คุณเล่นฝ่ายตรงข้ามเลี้ยงลูกฟุตบอล - นั่นเป็นเวลาที่ควรเข้าแย่งลูกฟุตบอลออกจากเท้า วิธีนี้เรียกว่า การตัดทาง และมันเป็นเรื่องที่จำเป็นในการสกัด หรือแย่งลูกฟุตบอลจากผู้เล่นฝั่งตรงข้ามที่กำลังบุกเข้าใส่ ๔. ขั้นสรุปและสรุปปฏิบัติ ๕ นาที ๔.๑ ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายสรุปทักษะ	อภิปรายผล		สังเกตจากการให้ความสนใจ	

๑๙

การส่งลูกการเตะลูกโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหาและนัดหมายในคาบต่อไป ๔.๒ ครูให้ผู้เรียนทำความสะอาดร่างกายให้เรียบร้อยพร้อมที่จะเรียนในกิจกรรมต่อไป				

๙. แหล่งการเรียนรู้

- ๙.๑ อินเทอร์เน็ต
- ๙.๒ ใบความรู้ เรื่อง ทักษะการเตะลูกฟุตบอล
- ๙.๓ หนังสือกีฬาฟุตบอล

๑๐. การวัดและการประเมินผล

๑๐.๑ สิ่งที่วัด

- ๑๐.๑.๑ พฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล
- ๑๐.๑.๒ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการเล่นลูกฟุตบอล
- ๑๐.๑.๓ ทักษะการป้องกัน

๑๐.๒ วิธีการวัด

- ๑๐.๑.๑ สังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล
- ๑๐.๑.๒ สอบถามความเข้าใจ

๑๐.๑.๓ ประเมินฝึกทักษะการยิงประตู

๑๐.๓ เครื่องมือที่ใช้วัด

๑๐.๓.๑ แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล

๑๐.๓.๒ แบบฝึกในใบกิจกรรม

๑๐.๔ เกณฑ์การวัด

ยิงประตูเข้า

๑๐ ครั้งขึ้นไป	ได้	๓	คะแนน
๕-๙ ครั้ง	ได้	๒	คะแนน
ต่ำกว่า ๔ ครั้งลงไป	ได้	๑	คะแนน

๑๑. บันทึกหลังการสอน

ผลการสอน .....

ปัญหา / อุปสรรค .....

ข้อเสนอแนะ .....

ลงชื่อ.....ผู้สอน
(.....)
...../...../.....

แบบทดสอบ

คำชี้แจง ข้อสอบเป็นข้อสอบปรนัย ๔ ตัวเลือก จำนวน ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑ คะแนน คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ใช้เวลา ๑๐ นาที

คำสั่ง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย (x) ลงในช่อง ก ข ค หรือ ง ในกระดาษคำตอบ

๑. กรีกโบราณเรียก “ฟุตบอล” ว่าอะไร

ก. คาด้า	ข. เวคเวอค
ค. ฮาสนิวตัน	ง. ฮาร์ปาสต์ม

๒. การเล่นฟุตบอลที่มีแบบแผนเหมือนปัจจุบันได้เริ่มขึ้นที่ประเทศใด

ก. อิตาลี	ข. บราซิล
ค. อังกฤษ	ง. เยอรมันตะวันตก

๓. ประเทศไทยรู้จักและเริ่มเล่นกีฬาฟุตบอลในสมัยรัชกาลใด

ก. รัชกาลที่ ๓	ข. รัชกาลที่ ๔
ค. รัชกาลที่ ๕	ง. รัชกาลที่ ๖

๔. คนไทยคนแรกที่น่ากีฬาฟุตบอลมาเผยแพร่ในประเทศไทยคือใคร

ก. น.อ.หลวงศุภชลาศัย	ข. นายกอง วิสุทธารมณ
ค. นายแพทย์บุญสม มาร์ติน	ง. สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา

๒๒

๕. ข้อใดไม่ใช่ประโยชน์ที่ได้รับจากการเล่นกีฬาฟุตบอล
- ก. มีอารมณ์มุทะลุสุดัน
  - ข. รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น
  - ค. ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายและจิตใจ
  - ง. ช่วยส่งเสริมความรักใคร่สามัคคีกันระหว่างหมู่คณะ
๖. มารยาทในการเป็นผู้เล่นฟุตบอลที่ดีได้แก่
- ก. แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย
  - ข. ก่อการทะเลาะวิวาทเมื่อทีมเล่นแพ้
  - ค. ก่อความผู้แข่งขันให้เกิดความแตกแยกสามัคคี
  - ง. เยียหยันคู่แข่งและกรรมการตัดสินเมื่อทีมชนะ
๗. ข้อใดไม่ใช่ข้อควรคำนึงสำหรับผู้เล่นกีฬาฟุตบอลเพื่อให้เกิดความปลอดภัย
- ก. สมรรถภาพทางกาย
  - ข. การตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำ
  - ค. การใช้เครื่องป้องกันอันตราย
  - ง. การจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

๒๓

๘. การเก็บรักษาอุปกรณ์ลูกฟุตบอลที่ถูกต้องไม่ควรปฏิบัติอย่างไร
- ก. เช็ดให้แห้ง
  - ข. นำไปผึ่งแดด
  - ค. ล้างให้สะอาด
  - ง. ปลดลมออกเล็กน้อย
๙. ข้อใดเป็นการช่วยให้การทรงตัวดีขึ้น
- ก. ก้มหน้าลง
  - ข. ยึดลำตัวขึ้น
  - ค. ผ่าเท้าทั้งสองข้างยึดติดพื้น
  - ง. กางแขนทั้งสองข้างออกพอสมควร
๑๐. ข้อใดเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับลูกบอล
- ก. การเลี้ยงลูกบอล
  - ข. การโหม่งลูกบอล
  - ค. การเตะลูกบอล
  - ง. การเตะบอลด้วยหลังเท้า

แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ ๒
กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม เวลา ๑ ชั่วโมง
สาระที่ ๑ กิจกรรม เรื่อง ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่ ๑ กิจกรรมทำบุญตักบาตร พังเทศน์ ฟังธรรม เวียนเทียน เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธพึงปฏิบัติเป็นกิจวัตร
มาตรฐาน ๑. เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ
มาตรฐาน ๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

๒. สาระสำคัญ

การทำบุญตักบาตรในยามเช้านับได้ว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่ต้องคอยทำนุบำรุงพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่รักษา
พระพุทธมรณีย์ กิจกรรมการทำบุญตักบาตรย่อมเป็นส่วนหนึ่งของชาวพุทธที่ต้องประพฤติปฏิบัติเสมอ

๓. จุดประสงค์การเรียนรู้

- ๓.๑ รู้ประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของพุทธศาสนาและการทำบุญตักบาตร (K)
- ๓.๒ บอกประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของการทำบุญตักบาตรได้ (P)
- ๓.๓ สามารถร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรได้อย่างดีและถูกต้อง (A)

๔. สาระการเรียนรู้

- ๔.๑ การตักบาตรในตอนเช้า ควรไปทำบุญตักบาตร
- ๔.๒ ฟังพระธรรม เทศนาในช่วงกลางวัน ควรเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม
- ๔.๓ ทักทายการเล่นฟุตบอล

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

- ๕.๑ ความสามารถในการสื่อสาร
- ๕.๒ ความสามารถในการคิด
- ๕.๓ เวียนเทียน ในช่วงเย็นหรือค่ำ ควรไปเวียนเทียน โดยการเวียนเทียนจะเป็นการเดินทางของขาของอุโบสถ ๓ รอบ พร้อมดอกไม้
ธูปเทียน และช่วงที่เดินอยู่นั้นควรระลึกถึงพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ นอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนก็ควรบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตาม
สถานที่ต่างๆ และร่วมกันรักษาศีล

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๖.๑ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	๖.๒ ซื่อสัตย์สุจริต
๖.๓ มีวินัย	๖.๔ ใฝ่เรียนรู้
๖.๕ อยู่อย่างพอเพียง	๖.๖ มุ่งมั่นในการทำงาน
๖.๗ รักความเป็นไทย	๖.๘ มีจิตสาธารณะ

๒๖

๗. การบูรณาการ

๗.๑ บูรณาการเข้าสู่วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น เรื่องความร่วมมือ ความมีน้ำใจ

๗.๒ บูรณาการเข้าสู่วิชาภาษาไทย เช่น การใช้คำศัพท์ และภาษาที่ถูกต้องในการสื่อความหมาย

๗.๓ บูรณาการเข้าสู่วิชาสุขศึกษา เช่นด้านสุขภาพกายและจิตใจที่ดี

๘. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรม	วิธีสอน	สื่อ/อุปกรณ์	วัดและประเมินผล	หมายเหตุ
๑. ขั้นนำ / ขั้นเตรียม ๕-๑๐ นาที ๑) รวมผู้เรียน ๒) สำนวณผู้เรียน ๓) ทบทวนเนื้อหาที่ผ่านมา ๔) ชี้แจงหัวข้อที่จะเรียนในคาบนี้ ๕) ครูให้ผู้เรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าสู่กิจกรรม	๑. อธิบาย ๒. แบบสังเกตการณ์ผู้เรียน ๓. ลงมือปฏิบัติ	๑. ใบกิจกรรม ๒. พระสงฆ์ ๓. ลานธรรม	๑. สังเกตพฤติกรรม ๒. สังเกตจากการให้ความสนใจ	
๒. ขั้นสอน ๕ นาที ๑) ครูอธิบายหน้าที่ของชาวพุทธ ๒) ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มปฏิบัติ	๑. อธิบาย ๒. ปฏิบัติ	๑. ใบกิจกรรม ๒. พระสงฆ์	๑. สังเกตจากการให้ความสนใจ	
๓. ขั้นฝึก ๒๐ นาที	๑. ครูออกคำสั่งให้	๓. ลานธรรม		

๒๗

แบบฝึกที่ ๑ การนั่งสมาธิ - เรียนรู้การนั่งสมาธิอย่างถูกวิธี แบบฝึกที่ ๒ ฟังเทศนา - เรียนรู้การฟังเทศนาอย่างถูกวิธี แบบฝึกที่ ๓ ทำบุญตักบาตร - เรียนรู้วิธีใส่บาตรพระอย่างถูกวิธี ๔. ขั้นสรุปและสรุปปฏิบัติ ๕ นาที ๔.๑ ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายสรุปการทำกิจกรรมตักบาตรยามเช้าโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา และนัดหมายในคาบต่อไป ๔.๒ ครูให้ผู้เรียนทำความสะอาดร่างกายให้เรียบร้อยพร้อมที่จะเรียนในกิจกรรมต่อไป	ปฏิบัติ	๑. ใบกิจกรรม ๒. พระสงฆ์ ๓. ลานธรรม	๑. ประเมินเข้าร่วมกิจกรรม สังเกตจากการให้ความสนใจ	

๙. แหล่งการเรียนรู้

๙.๑ อินเทอร์เน็ต

๙.๒ ใบความรู้ เรื่อง การทำบุญตักบาตรยามเช้า

๙.๓ หนังสือธรรม

๑๐. การวัดและการประเมินผล

๑๐.๑ สิ่งที่วัด

๑๐.๑.๑ พฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

๑๐.๑.๒ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบุญตักบาตร

๑๐.๒ วิธีการวัด

๑๐.๑.๑ สังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล

๑๐.๑.๒ สอบถามความเข้าใจ

๑๐.๑.๓ ประเมินผลทักษะการนั่งสมาธิ

๑๐.๓ เครื่องมือที่ใช้วัด

๑๐.๓.๑ แบบประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

๑๐.๓.๒ แบบฝึกในใบกิจกรรม

๑๐.๔ เกณฑ์การวัด

จำนวนพระสงฆ์ที่ตักบาตร

๑๐ รูปขึ้นไป ได้ ๓ คะแนน

๕-๙ รูป ได้ ๒ คะแนน

ต่ำกว่า ๕ รูปลงไป ได้ ๑ คะแนน

๑๑. บันทึกหลังการสอน

ผลการสอน .....

ปัญหา / อุปสรรค .....

ข้อเสนอแนะ .....

ลงชื่อ.....ผู้สอน

(.....)

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ ๓
กิจกรรมพึงธรรมนังสวรงค์ เวลา ๑ ชั่วโมง
สาระที่ ๑ กิจกรรม เรื่อง พึ่งเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่ ๑ กิจกรรมทำบุญตักบาตร พึ่งเทศน์ พึ่งธรรม เวียนเทียน เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธพึงปฏิบัติเป็นกิจวัตร
มาตรฐาน ๑. เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ
มาตรฐาน ๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

๒. สาระสำคัญ

การทำบุญตักบาตรในยามเช้า นับได้ว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่ต้องคอยทำนุบำรุงพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่รักษาพระธรรมวินัย กิจกรรมการทำบุญตักบาตรย่อมเป็นส่วนหนึ่งของชาวพุทธที่ต้องประพฤติปฏิบัติเสมอ

๓. จุดประสงค์การเรียนรู้

- ๓.๑ รู้ประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของพุทธศาสนาและการทำบุญตักบาตร (K)
- ๓.๒ บอกประวัติความเป็นมาและประโยชน์ของการทำบุญตักบาตรได้ (P)
- ๓.๓ สามารถร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรได้อย่างดีและถูกต้อง (A)

๔. สาระการเรียนรู้

- ๔.๑ การตักบาตรในตอนเช้า ควรไปทำบุญตักบาตร
- ๔.๒ พึ่งพระธรรม เทศนาในช่วงกลางวัน ควรเข้าวัดพึ่งเทศน์ พึ่งธรรม
- ๔.๓ ทักขะการเล่นฟุตบอล

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

- ๕.๑ ความสามารถในการสื่อสาร
- ๕.๒ ความสามารถในการคิด
- ๕.๓ เวียนเทียน ในช่วงเย็นหรือค่ำ ควรไปเวียนเทียน โดยการเวียนเทียนจะเป็นการเดินวนทางขวาของอุโบสถ ๓ รอบ พร้อมดอกไม้ธูปเทียน และช่วงที่เดินอยู่นั้นควรระลึกถึงพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ นอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนก็ควรบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสถานที่ต่างๆ และร่วมกันรักษาศีล

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๖.๑ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	๖.๒ ซื่อสัตย์สุจริต	๖.๓ มีวินัย
๖.๔ ใฝ่เรียนรู้	๖.๕ อยู่อย่างพอเพียง	๖.๖ มุ่งมั่นในการทำงาน
๖.๗ รักความเป็นไทย	๖.๘ มีจิตสาธารณะ	

๓๔

๙. แหล่งการเรียนรู้

๙.๑ อินเทอร์เน็ต

๙.๒ ใบความรู้ เรื่อง การทำบุญตักบาตรยามเช้า

๙.๓ หนังสือธรรม

๑๐. การวัดและการประเมินผล

๑๐.๑ สิ่งที่วัด

๑๐.๑.๑ พฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

๑๐.๑.๒ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบุญตักบาตร

๑๐.๒ วิธีการวัด

๑๐.๑.๑ สังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล

๑๐.๑.๒ สอบถามความเข้าใจ

๑๐.๑.๓ ประเมินผลทักษะการนั่งสมาธิ

๑๐.๓ เครื่องมือที่ใช้วัด

๑๐.๓.๑ แบบประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

๑๐.๓.๒ แบบฝึกในใบกิจกรรม

๑๐.๔ เกณฑ์การวัด

๓๕

จำนวนชั่วโมง

๓๐ นาทีขึ้นไป ได้ ๓ คะแนน

๒๕-๒๙ นาที ได้ ๒ คะแนน

ต่ำกว่า ๒๕ นาทีลงไปได้ ๑ คะแนน

๑๑. บันทึกหลังการสอน

ผลการสอน .....

ปัญหา / อุปสรรค .....

ข้อเสนอแนะ .....

ลงชื่อ.....ผู้สอน

(.....)

...../...../.....

๓๖

แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ ๔
กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน เวลา ๑ ชั่วโมง
สาระที่ ๑ กิจกรรม เรื่อง แสดงศิลปพื้นบ้าน

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่ ๑ เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่อนาฏศิลป์อย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ๑. ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์ นาฏศิลป์พื้นบ้าน สะท้อน และละครพื้นบ้าน

มาตรฐาน ๒. ระบุพื้นฐานทางนาฏศิลป์และการละครที่ใช้สื่อความหมายและอารมณ์

๒. สาระสำคัญ

ศิลปะแห่งการละครและการพ่นน้ำ เป็นสิ่งที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้นอย่างมีแบบแผน ประณีต วิจิตรงดงาม เพื่อให้ความบันเทิง โน้มน้าว อารมณ์หรือความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้ชม อันประกอบด้วยการเล่นไหวอริยาบถ การแสดงท่าทาง การร่ายรำ การขับร้อง และการบรรเลงดนตรี นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะและวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงถึงความเป็นชาติ โดยเฉพาะชนชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน มีลักษณะเฉพาะและ วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จนกลายเป็นรูปแบบนาฏศิลป์ประจำชาติ และเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยไปตลอดกาลนับว่ามีความสำคัญและมีคุณค่า ยิ่ง

๓๗

๓. จุดประสงค์การเรียนรู้

- ๓.๑ อธิบายลักษณะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองต่าง ๆ ได้ (K)
- ๓.๒ ค้นคว้า และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นเมืองร้อยเอ็ด (P)
- ๓.๓ รู้คุณค่าของนาฏศิลป์พื้นเมืองและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน(A)

๔. สาระการเรียนรู้

- ๔.๑ การแสดงพื้นเมืองร้อยเอ็ด

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

- ๕.๑ ความสามารถในการสื่อสาร
- ๕.๒ ความสามารถในการคิด
- ๕.๓ ความสามารถในการแสดงและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๖.๑ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	๖.๒ ซื่อสัตย์สุจริต
๖.๓ มีวินัย	๖.๔ ใฝ่เรียนรู้
๖.๕ อยู่อย่างพอเพียง	๖.๖ มุ่งมั่นในการทำงาน
๖.๗ รักความเป็นไทย	๖.๘ มีจิตสาธารณะ

๗. การบูรณาการ

๗.๑ บูรณาการเข้าสู่วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น เรื่องความร่วมมือ ความมีน้ำใจ

๗.๒ บูรณาการเข้าสู่วิชาภาษาไทย เช่น การใช้คำศัพท์ และภาษาที่ถูกต้องในการสื่อความหมาย

๗.๓ บูรณาการเข้าสู่วิชาสุขศึกษา เช่นด้านสุขภาพกายและจิตใจที่ดี

๘. กิจกรรมการเรียนรู้ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ขั้นที่ ๑ การทบทวนความรู้เดิม

๑. ครูให้นักเรียนดูภาพเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นเมืองแล้วให้นักเรียนช่วยกันตอบว่าภาพที่เห็นเป็นนาฏศิลป์ของภาคใด มีชื่อเรียกว่าอย่างไร

๒. แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ทราบว่า เมื่อจบบทเรียนนี้แล้วนักเรียนสามารถอธิบายลักษณะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคต่าง ๆ ของไทยได้

ขั้นที่ ๒ การแสวงหาความรู้ใหม่

๓. นักเรียนชมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคต่าง ๆ อีกครั้งแล้วร่วมกันอภิปรายสรุปเกี่ยวกับลักษณะการแสดง การแต่งกาย ท่ารำ คดนตรีหรือเพลงประกอบ และโอกาสในการแสดง

ขั้นที่ ๓ การศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

๔. นักเรียนศึกษาความรู้เกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองเพิ่มเติม จากหนังสือเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ แล้วทำกิจกรรมตามใบงาน

ขั้นที่ ๔ การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม

๑. แบ่งนักเรียนเป็น ๔ กลุ่มแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นเมืองของไทย บันทึกผลสรุปลงในใบงาน

ขั้นที่ ๕ การสรุปและจัดระเบียบความรู้

๑. ผู้สอนสุ่มกลุ่มนำเสนอผลสรุป ยกตัวอย่างภาพประกอบพร้อมคำอธิบาย

๒. ครูนำเสนอ อภิปราย แล้วช่วยจัดระเบียบข้อมูลสรุปเป็นของห้อง

ขั้นที่ ๖ การปฏิบัติ และ/หรือการแสดงผลงาน

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น ๔ กลุ่ม ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นเมืองของไทยทั้ง ๔ ภาค จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์สำหรับค้นข้อมูล

๒. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำผลจากการศึกษาค้นคว้า มานำเสนอในชั้นเรียนโดยใช้เทคโนโลยี สรุปผลการนาฏศิลป์พื้นเมืองไทยภาคต่างๆแผนผังความคิดพร้อมภาพประกอบ จัดทำเป็นรายงาน

๓. นักเรียนและครูร่วมกันอภิปราย และสรุปเกี่ยวกับประโยชน์ และคุณค่าของการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง

ขั้นที่ ๗ การประยุกต์ใช้ความรู้

๑. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเกี่ยวกับความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และสิ่งที่นำไปใช้ประโยชน์

๔๐

๖. สื่อการเรียนรู้

๑. วิดีทัศน์การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคต่าง ๆ
๒. ใบงาน เรื่อง การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง
๓. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ดนตรี-นาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
๔. สื่อการเรียนรู้ Swish Max เรื่อง นาฏศิลป์พื้นเมือง

๗. กิจกรรมเสริมการเรียนรู้

๑. นักเรียนสำรวจศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ว่ามีอะไรบ้าง
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านของชุมชนที่แสดงในเทศกาลสำคัญของชุมชน อภิปรายและสรุปผลร่วมกัน เช่น รำกลองยาว ประเพณีแห่ผ้าผืน ไชโย ฯลฯ

๘. แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

๑. ห้องสมุดดิจิทัลโรงเรียนเชียงกลมวิทยา
๒. เว็บไซต์จาก Internet

๙. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

๑. วิธีการวัดและประเมินผล
  - ๑.๑ การตรวจใบงาน

๔๑

๑.๒ การทดสอบ

๑.๓ การนำเสนอผลงาน

๒. เครื่องมือวัดและประเมินผล

๒.๑ ใบงาน

๒.๒ แบบทดสอบ

๒.๓ แบบประเมินการนำเสนอผลงาน

๓. เกณฑ์การวัดและประเมินผล

ต้องผ่านเกณฑ์การประเมินไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐

๑๐. บันทึกหลังการสอน

ผลการสอน .....

ปัญหา / อุปสรรค .....

ข้อเสนอแนะ .....

ลงชื่อ.....ผู้สอน

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การศึกษาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” โครงการนี้มีเป้าหมายหลัก คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การการพัฒนาการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

เป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ๑) รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร ๒) การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร ๓) ความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

ขอบเขตการวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ด้านพื้นที่ พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๔๐ รูป/คน

ด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม การพัฒนาและประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผลการศึกษา

๑. ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ผลการสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๖๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓ ตามลำดับ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ รองลงมามีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ รองลงมามีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมามีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ ตามลำดับ มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา - เอก จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ รองลงมามีระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ รองลงมาระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมาระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๙ คน จำนวน ๑๒.๓ รองลงมาระดับปริญญาตรี ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมาระดับปริญญาตรี ๔ - ๖ จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ และระดับปริญญาตรี ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะฟ้อนรำพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๗ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๐ รองลงมา คือ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๕ ตามลำดับ

การสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาบึงพลานุชัย ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า

นโยบายของรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) มีปัญญา คือ รู้ความจริงและเข้าถึงความจริง ๒) มีคุณธรรม คือ มีความดีงาม ๓) มีความสุข คือ ไม่มีทุกข์ อันเป็นองค์ประกอบร่วมในการบูรณาการที่จะทำให้เกิดการศึกษาที่สมบูรณ์ และทำให้เกิดขึ้นในระบบบูรณาการใหญ่ครบ ๓ ด้าน ได้แก่ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะฟ้อนรำพื้นบ้าน กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

แนวทางการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ควรเป็นแนวทางที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ที่ชัดเจน เชื่อมโยงทั้งความคิด (head) จิตใจ (heart) และนา ไปสู่

การปฏิบัติ (hand) ที่มีประสิทธิภาพ เป็นวิถีทางแห่งปัญญาที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ซึ่งจะก่อให้เกิด การค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างแท้จริงและสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้จิตใจและความรู้ภายนอกพัฒนาควบคู่กันไปอย่างสมดุลโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานบูรณาการ โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้อนรำพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา มีคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้ เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ พัฒนาความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข แก้ปัญหาชีวิตให้น้อยลง เพื่อให้ผู้เรียนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น คิดเป็นโดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และมีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานของ การอยู่ร่วมกันด้วยปัญญา คุณธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ ครอบตน ครอบคน ครอบงาน และมีชีวิตที่สัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้อนรำพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา

๒. พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นการรับรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๘ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือ อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๕ และ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาบึงปลาอุบชัย ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า

นโยบายการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น จัดกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรม หรือค่ายปลูกฝังจริยธรรม เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนนับตั้งแต่วัยเด็ก เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันให้เยาวชนไปสู่ความประพฤติที่ดีงามและเป็นแบบอย่างของสังคม เป็นการแก้ปัญหาของเยาวชน เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาที่เป็น คดีเยาวชน ปัญหาเด็กทำตัวไม่เหมาะสม ต้องถูกสถานพินิจคุมความประพฤติตลอดจนต้องโทษ ในเรือนจำและอีกหลาย ๆ ปัญหาที่กำลังรอคอยการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการฝึกอบรมจิตใจของประชาชน ให้เข้มแข็งมั่นคง สามารถต่อสู้กับความชั่วร้าย อกุศล หรือ บาปทางใจ เพราะเมื่อบุคคลที่อบรมจิตใจดีแล้ว จะสามารถเอาชนะพ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ให้หลงใหลไปกับกระแสของโลก ด้วยการหมั่นฝึกฝนจิตใจของตนไม่ให้เป็นทาสวัตถุนิยมที่จะ

ทำให้หลงมัวเมา โดยการมี “สติสัมปชัญญะ และเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และนำหลักไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการฝึกด้วยสิกขาแล้วศึกษาผลของการพัฒนา

การพัฒนาและการบูรณาการกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ โดยการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการโดยให้คณะสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่น ได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรม ซึ่งเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ คือ ไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การหล่อและแห่เทียนพรรษา การบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ กิจกรรมวันมาฆบูชา จัดกิจกรรมลานธรรมลานกีฬา การออกกำลังกายในตอนเช้าและตอนเย็นและมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมการฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา เป็นต้น

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดดังนี้ ๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) สร้างคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ ๓) นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ๔) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑ ๕) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงสร้างคู่มือ ๖) นำคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง

พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและ
 สัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒ ๗) นำ
 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง
 ๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
 สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน ๙) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำ
 ชุมชน โดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๑๐) การส่งเสริมและ
 พัฒนากิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอ
 เมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนารูปแบบการ
 จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบล
 นิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง
 พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X}$ = ๑๖.๒๐ S.D. =
 ๐.๗๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X}$ = ๑๘.๔๐ S.D. = ๐.๖๐) สูงกว่า
 ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X}$ = ๑.๘๐ S.D. = ๐.๙๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบ
 ก่อนการใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้คู่มือ
 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ
 ๐.๐๕

๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
 สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการจัดการ
 เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่ง
 ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นควรสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา
 การในพื้นที่สาธารณะ ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของคนในชุมชน

๒) ควรเพิ่มและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้และองค์ประกอบการจัดการ
 เรียนรู้ให้สะดวกสบาย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- ๑) ควรมีการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการนี้ในพื้นที่สาธารณะอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๒) ควรมีการขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากร ในกลุ่มที่กว้างขึ้น

ประวัติผู้วิจัย

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อ / ฉายา / นามสกุล	พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.,ดร.
วัน / เดือน / ปี เกิด	วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์
วัด / ที่อยู่	เลขที่ ๑๙๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๑๗๐
วุฒิการศึกษา	นธ. เอก พ.ศ. ๒๕๔๔ ป.ธ. ๔ พ.ศ. ๒๕๔๙ ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง) พ.ศ. ๒๕๔๙ ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) พ.ศ. ๒๕๕๒ คม. (การสอนภาษาอังกฤษ) พ.ศ. ๒๕๖๕ Ph.D. (Political Science) พ.ศ. ๒๕๖๐
ผลงานทางวิชาการ	หนังสือ ๑. การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคท้องถิ่นไทย ๒. พระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง งานวิจัย ๑. เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๒. เรื่อง “กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๓. เรื่อง “ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

	๔. เรื่อง “กฎหมายกับศรัทธาในพระพุทธศาสนา” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) บทความวิจัย/บทความวิชาการ ๑. เรื่อง “แนวทางลดความขัดแย้งตามแนวคิดประชาคมกับชุมชนนิยม” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด หน้า ๒๕๗ ๒. เรื่อง Brahmalā Sutra: The study Analyzed the Philosophy of Life PhrakhrupothiseelacoonPengchaimo, Phrakhrusutaworathammit Buddhist Teacher: RoiEt Buddhist College. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๕ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓ “จิตอาสากับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน” วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒ - ๓ เมษายน ๒๕๖๑ หน้า ๑๙๐ - ๑๙๗
สถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	
ตำแหน่ง	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายวิชาการ

ลงชื่อ

เจ้าของประวัติ

(พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.)